

Jan Lyngstad

**Barnebidrag før og etter
bidragsreformen**

En analyse av undersøkelsene om
samvær og bidrag 2002 og 2004

Rapporter

I denne serien publiseres statistiske analyser, metode- og modellbeskrivelser fra de enkelte forsknings- og statistikkområder. Også resultater av ulike enkeltundersøkelser publiseres her, oftest med utfyllende kommentarer og analyser.

Reports

This series contains statistical analyses and method and model descriptions from the various research and statistics areas. Results of various single surveys are also published here, usually with supplementary comments and analyses.

© Statistisk sentralbyrå, oktober 2007
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen,
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

ISBN 978-82-537-7245-5 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-7246-2 Elektronisk versjon
ISSN 0806-2056

Emnegruppe
05.01

Design: Enzo Finger Design
Trykk: Statistisk sentralbyrå

Standardtegn i tabeller	Symbols in tables	Symbol
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 of unit employed	0,0
Foreløpig tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Desimalskilletegn	Decimal punctuation mark	,(,)

Sammendrag

Jan Lyngstad

Barnebidrag før og etter bidragsreformen

En analyse av undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004

Rapporter 2007/34 • Statistisk sentralbyrå 2007

1. oktober 2003 ble det innført nye regler for beregning av barnebidrag for barn man ikke bor fast sammen med. På oppdrag fra Barne- og familiedepartementet har Statistisk sentralbyrå gjennomført to utvalgsundersøkelser blant foreldre som lever atskilt, - den første høsten 2002 og den andre høsten 2004. Både foreldre som bor sammen med barna til daglig, og de som ikke bor sammen med barna, deltok. Disse foreldregruppene kalles her henholdsvis omsorgsforeldre og samværsforeldre. De to undersøkelsene gir et bilde av foreldrenes fordeling av omsorg og ansvar for felles barn, og av deres økonomiske situasjon, ett år før og ett år etter at de nye reglene trådte i kraft. Denne rapporten diskuterer hvorvidt det var endringer i betalt og mottatt barnebidrag for felles barn fra 2002 til 2004.

Analysene tyder på at fedre uten samvær i gjennomsnitt betalte høyere barnebidrag i 2004 enn i 2002. I 2002 mottok mødre med lav inntekt noe lavere bidrag enn dem med høy inntekt, når vi tar hensyn til andre forskjeller mellom de to gruppene. I 2004 var det omvendt. Da mottok mødre med lav inntekt mer i bidrag enn dem med høy inntekt. Fedre med høy inntekt betalte omtrent like høyt bidrag i 2002 og i 2004, men ikke i de tilfellene hvor mor samtidig hadde lav inntekt. Da betalte fedrene i gjennomsnitt noe mer i 2004 enn i 2002.

Disse endringene i fordelingen av betalt og mottatt barnebidrag etter foreldrenes inntekt, og omfanget av samværsforelderens kontakt med barnet/barna, stemmer nokså bra overens med hva vi ventet å finne etter innføringen av de nye beregningsreglene for barnebidrag.

Det kan se ut til at en del av foreldrene har foregrepet reformen og tatt den på forskudd. I de tilfellene hvor barna bodde omtrent like mye hos hver av foreldrene, tok foreldrene allerede før bidragsreformen hensyn til kostnadene ved samvær når bidraget ble fastsatt, mens andre grupper med mye samvær først begynte å ta hensyn til samværet i bidragsfastsettelsen etter at de nye reglene for beregning av barnebidrag var trådt i kraft.

Prosjektstøtte: Arbeidet er finansiert av Barne- og likestillingsdepartementet.

Innhold

1. Innledning.....	8
1.1. Formål med rapporten.....	8
1.2. Bidragsreformen.....	9
1.3. Hva vi vet	10
1.4. Hva vi trenger å vite	10
1.5. Den videre gangen i rapporten	10
2. Om undersøkelsene.....	12
2.1. Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002.....	12
2.2. Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004.....	14
2.3. Nærmere om forskjeller mellom de to undersøkelsene	15
2.4. Opplysninger om betalt og mottatt barnebidrag.....	17
3. Analyseopplegg.....	20
3.1. Hvilke endringer kan vi forvente?	20
3.2. Hvordan sammenligne resultater fra de to undersøkelsene?	21
3.3. Analysevariabler	23
4. Kjennetegn ved foreldregruppene i de to undersøkelsene	27
4.1. Fire foreldregrupper	27
4.2. Kjennetegn ved foreldre og barn.....	27
5. Endringer i bidragsnivået 2002-2004: Tabellanalyser	31
5.1. Utviklingen for hovedgrupper av foreldre	31
5.2. Inntekt, samvær og bidrag. Analyse av individdata	32
5.3. Inntekt og bidrag. Analyse av pardata	34
6. Inntekt, samvær og bidrag. Multivariate analyser	36
6.1. Lineær regresjon. Analyse av individdata	36
6.2. Lineær regresjon. Analyse av pardata	41
6.3. Logistisk regresjonsanalyse. Analyse av individdata	47
7. Oppsummering	52
7.1. Formål med rapporten.....	52
7.2. Om undersøkelsene.....	52
7.3. Analyseopplegg.....	53
7.4. Noen hovedresultater	53
7.5. Diskusjon.....	55
Litteratur.....	57
Vedlegg: Tabeller	59

Tabellregister

4. Kjennetegn ved foreldregruppene i de to undersøkelsene	
4.1. Omsorgsforeldre og samværsforeldre etter inntekt og etter hvilke opplysninger de har gitt om samværsforelders samvær med barnet/barna. Omsorgsmødre, samværsfedre, omsorgsfedre og samværs mødre. 2002 og 2004. Prosent.....	28
4.2. Omsorgsforeldre og samværsforeldre etter ulike kjennetegn. Omsorgsmødre, samværsfedre, omsorgsfedre og samværs mødre. 2002 og 2004. Prosent	28
4.3. Omsorgsforeldre og samværsforeldre etter ulike kjennetegn. Omsorgsmødre, samværsfedre, omsorgsfedre og samværs mødre. 2002 og 2004. Prosent	30
4.4. Omsorgsforeldre og samværsforeldre etter ulike kjennetegn. Omsorgsmødre, samværsfedre, omsorgsfedre og samværs mødre. Uppgitt holdt utenfor. 2002 og 2004. Prosent	30
5. Endringer i bidragsnivået 2002-2004: Tabellanalyser	
5.1. Andel som betaler barnebidrag og bidragets størrelse blant samværsforeldre og andel som mottar bidrag og bidragets størrelse blant omsorgsforeldre. 2002 og 2004. Prosent og 2004-kroner.....	32
5.2. Andel som betaler barnebidrag og bidragets størrelse blant samværsfedre i ulike grupper. 2002 og 2004. Prosent og 2004-kroner	33
5.3. Andel som mottar barnebidrag og bidragets størrelse blant omsorgsmødre i ulike grupper. 2002 og 2004. Prosent og 2004-kroner	33
5.4. Betalt og mottatt barnebidrag etter ulike kombinasjoner av fars og mors inntekt etter skatt. Gjennomsnittlig bidrag i 2004-kroner og fordeling i prosent. Samværsfedre og omsorgsmødre. 2002 og 2004	34
6. Inntekt, samvær og bidrag. Multivariate analyser.....	36
6.1. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av samværsfars inntekt og månedlige samvær for størrelsen på betalt barnebidrag. 2002 (N=726)	37
6.2. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av samværsfars inntekt og månedlige samvær for størrelsen på betalt barnebidrag. 2004 (N=878).....	38
6.3. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av omsorgsmors inntekt og samværsfars månedlige samvær for størrelsen på mottatt barnebidrag. 2002 (N=848).....	39
6.4. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av omsorgsmors inntekt og samværfars månedlige samvær for størrelsen på mottatt barnebidrag. 2004 (N=1002).....	40
6.5. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av fars og mors inntekt og fars månedlige samvær for størrelsen på betalt barnebidrag. Analyse av hele par. 2002 (N=535).....	43
6.6. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av fars og mors inntekt og fars månedlige samvær for størrelsen på betalt barnebidrag. Analyse av hele par. 2004 (N=703).....	44
6.7. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av mors og fars inntekt og fars månedlige samvær for størrelsen på mottatt barnebidrag. Analyse av hele par. 2002 (N=521).....	45
6.8. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av mors og fars inntekt og fars månedlige samvær for størrelsen på mottatt barnebidrag. Analyse av hele par. 2004 (N=728).....	46
6.9. Resultater fra logistisk regresjonsanalyse av betydningen av fars inntekt og samvær for om samværsfedre betalte barnebidrag i 2002. (N=726)	48
6.10. Resultater fra logistisk regresjonsanalyse av betydningen av fars inntekt og samvær for om samværsfedre betalte barnebidrag i 2004. (N=878)	49
6.11. Resultater fra logistisk regresjonsanalyse av betydningen av mors inntekt og fars samvær for om omsorgsmødre mottok barnebidrag i 2002. (N=848)	50
6.12. Resultater fra logistisk regresjonsanalyse av betydningen av mors inntekt og fars samvær for om omsorgsmødre mottok barnebidrag i 2004. (N=1 002)	51
Vedlegg	
A1a. Par av samværsforeldre og omsorgsforeldre gruppert etter hver av foreldrenes inntekt etter skatt. 2002. Prosent	59
A1b. Par av samværsforeldre og omsorgsforeldre gruppert etter hver av foreldrenes inntekt etter skatt. 2004. Prosent	59

Forord

I denne rapporten presenteres resultater om endringer i betalt og mottatt barnebidrag fra 2002 til 2004, om hvem som betaler og mottar hvor mye og om endringer i effekten av fars og mors inntekt og fars samvær med barnet/barna på hvor mye barnebidrag som betales og mottas. Analysene er basert to spørreundersøkelser som ble gjennomført blant omsorgsforeldre og samværforeldre høsten 2002 og høsten 2004. Undersøkelsene inngår som ledd i evalueringen av de nye reglene for beregning av barnebidrag som ble vedtatt sommeren 2001 og virkning fra 1. oktober 2003. Undersøkelsene gir et bilde av foreldrenes samvær med barn og deres økonomiske situasjon omtrent ett år før, og ett år etter, at de nye reglene trådte i kraft. Målet med analysen er å se om det var forskjeller i nivået på og fordelingen av betalt og mottatt barnebidrag før og etter bidragsreformen.

I tillegg til denne rapporten er det kommet flere publikasjoner med resultater fra undersøkelsen om samvær og bidrag.

Fra Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002 foreligger flere publikasjoner om samvær: endringer i foreldreansvar, daglig omsorg og samvær med barn siden midten av 1990-tallet, forholdet mellom avtalt og faktisk samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen, en diskusjon om graden av samsvar og avvik mellom svar fra enslige mødre og samværsfedre på spørsmål om foreldreansvar og samvær med barna, en bred oversikt over ansvar for og samvær med barn blant ulike grupper av foreldre i 2002, drøfting av hva avstand, reisetid og reiseutgifter betyr for kontakten mellom samværsfedrene og barna deres, betydningen av inntekt og utdanning for samværsfedres kontakt med barna og analyser av mengden samvær med mor for barn som er registrert bosatt hos far. I tillegg er det publisert analyser av foreldrenes økonomiske situasjon.

Fra Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004 foreligger følgende analyser: analyser av hvorvidt det har vært endringer i foreldrenes fordeling av omsorg og ansvar for barna fra 2002 til 2004, analyser av hva inntekt og utdanning betyr for samværsfedres kontakt med barna og en drøfting av om barnebidragene gikk ned etter bidragsreformen. I tillegg er det planlagt en rapport om endringer i bidragspliktiges og bidragsberettigedes økonomiske levekår i samme periode.

Den foreliggende rapporten er utarbeidet av Jan Lyngstad. Ragni Hege Kitterød, Randi Kjeldstad og Erik H. Nymoen har bidratt med råd og kommentarer underveis i arbeidet.

1. Innledning

1.1. Formål med rapporten

I oktober 2003 ble det innført nye regler for beregning av barnebidrag for som ikke bor fast sammen med begge foreldrene. Mens bidraget tidligere ble beregnet ut fra den bidragspliktiges inntekt, skal man nå også ta hensyn til inntekten til den av foreldrene som barna bor hos. Videre skal man ta hensyn til de utgiftene som den bidragspliktige har når barnet/barna er på besøk. Jo mer samvær man har med barna, desto mindre blir bidraget. Det understrekes sterkere enn før at begge foreldre har et likeverdig ansvar for omsorg for og forsørging av felles barn selv om de ikke bor sammen. De nye bidragsreglene skal derfor oppmuntre til aktiv deltakelse i barnas oppvekst også fra foreldre som ikke bor sammen med barna til daglig. Samtidig skal barnas behov for forsørgelse deles mellom foreldrene etter økonomisk evne og så rett og rimelig som mulig (Barne- og familiedepartementet 2001, Barne- og likestillingsdepartementet 2006).

På oppdrag fra Barne- og familiedepartementet har Statistisk sentralbyrå gjennomført to utvalgsundersøkelser blant foreldre med barn som ikke bor sammen med begge foreldre, den første høsten 2002 og den andre høsten 2004. Både foreldre som bor sammen med barna, og de som ikke bor sammen med barna, deltok. Den første av disse undersøkelsene, *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002*, gir et bilde av foreldrenes samvær med barn og deres økonomiske situasjon omtrent ett år før de nye reglene trådte i kraft. Den andre, *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004*, gir et bilde av de samme forholdene omtrent ett år etter at disse reglene ble innført. Undersøkelsene belyser de juridiske og praktiske sidene ved omsorgen for barna, foreldrenes økonomiske situasjon, størrelsen på barnebidraget og fordelingen av en del utgifter til barna.

I denne rapporten skal vi med utgangspunkt i disse undersøkelsene prøve å finne ut hvilke endringer som har funnet sted i barnebidraget i denne toårsperioden. I hvilken grad har det generelle bidragsnivået økt eller blitt redusert? Betalte de bidragspliktige mindre barnebidrag i 2004 enn i 2002, eller var det omvendt? Fikk bidragsmottakerne mindre utbetalt i 2002 enn i

2004? Hvis det har skjedd endringer i barnebidragets størrelse, hvem er vinnerne og hvem er taperne? Hvilke grupper av bidragspliktige fikk lavere barnebidrag og hvilke fikk høyere? Hvilke bidragsmottakere fikk lavere barnebidrag og hvilke fikk høyere? Hvilke faktorer var viktigst for å forklare variasjonen i størrelsen på barnebidraget i 2002 og i 2004? Hvilke faktorer fikk redusert betydning fra 2002 til 2004, og hvilke fikk økt betydning?

I tillegg til denne rapporten er det kommet flere publikasjoner med resultater fra undersøkelsen om samvær og bidrag.

Fra *Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002* foreligger følgende publikasjoner: Sætre (2004b) beskriver opplegg og gjennomføring av 2002-undersøkelsen og presenterer tabeller for en del sentrale spørsmål. Sætre (2004a) diskuterer endringer i foreldreansvar, daglig omsorg og samvær med barn siden midten av 1990-tallet, Lyngstad (2004) analyserer forholdet mellom avtalt og faktisk samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen, Kitterød (2004b) diskuterer graden av samsvar og avvik mellom svar fra enslige mødre og samværsfedre på spørsmål om foreldreansvar og samvær med barna, Kitterød (2004a) gir en bred oversikt over ansvar for og samvær med barn blant ulike grupper av foreldre i 2002, mens Kitterød (2006b) drøfter hva avstand, reisetid og reiseutgifter betyr for kontakten mellom samværsfedrene og barna deres, og Kitterød og Lyngstad (2006) undersøker betydningen av inntekt og utdanning for samværsfedres kontakt med barna. Jensen (2005) og Kitterød (2006a) analyserer mengden samvær med mor for barn som er registrert bosatt hos far. Lyngstad, Kjeldstad og Nymo (2005) og Lyngstad og Nymo (2006) analyserer foreldrenes økonomiske situasjon i 2002.

Fra *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004* foreligger følgende analyser: Skaare og Fodnesbergene (2005) beskriver opplegg og gjennomføring av 2004-undersøkelsen. Kitterød (2005) analyserer hvorvidt det har vært endringer i foreldrenes fordeling av omsorg og ansvar for barna fra 2002 til 2004. Kitterød og Lyngstad (2007) og Kitterød (2007) gjentar den

tidligere analysen av hva inntekt og utdanning betyr for samværsfedres kontakt med barna, men denne gangen på 2004-data. Lyngstad (2007) drøfter på grunnlag av svarene bidragspliktige og bidragsberettigede har gitt, om barnebidragene gikk ned etter bidragsreformen. I tillegg til den foreliggende rapporten som diskuterer endringer i barnebidrag 2002-2004 basert hovedsakelig på registeropplysninger, er det planlagt en rapport om endringer i bidragspliktiges og bidragsberettigedes økonomiske levekår i samme periode. Den vil bli publisert høsten 2008.

1.2. Bidragsreformen

Bidragsreglene som ble vedtatt i Stortinget sommeren 2001 og gjort gjeldende fra 1. oktober 2003, erstattet et regelverk fra slutten av 1980-tallet. Ifølge det tidligere regelverket skulle størrelsen på barnebidraget avhenge av følgende faktorer: den bidragspliktiges inntekt, antallet barn man skulle betale bidrag for, samt eventuelle barn som den bidragspliktige fikk med en eventuell ny partner. Hovedregelen var at bidragspliktige skulle betale 11 prosent av bruttoinntekten sin for ett barn, 18 prosent for to barn, 21 prosent for tre barn, og 28 prosent for fire eller flere barn. Prosentandelene gjaldt for alle barn som den bidragspliktige hadde, altså også barn med en ny partner. Hadde man f.eks. to barn som man betalte bidrag for, og ett barn med en ny partner, skulle i prinsippet 21 prosent av bruttoinntekten reserveres for barna, med 14 prosent i bidrag og 7 prosent til det nye barnet.

Dette regelverket møtte kritikk fra flere hold, og særlig fra de bidragspliktige. Man oppfattet det som urimelig at bidragsforeldre først og fremst ble betraktet som forsørgere og ikke som likeverdige omsorgspersoner for barna. Mange hadde store utgifter i forbindelse med samvær med barn, men regelverket tok ikke hensyn til dette. Likeledes ble det betraktet som urettferdig at størrelsen på inntekten til den som hadde den daglige omsorgen for barnet, ikke spilte noen rolle. Mange enslige foreldre hadde etter hvert ganske høye yrkesinntekter uten at dette fikk konsekvenser for størrelsen på bidraget fra samværsforelder.

Et nytt regelverk ble utredet og diskutert i en årrekke før det ble vedtatt i Stortinget sommeren 2001. Prinsippene i det nye regelverket skiller seg klart fra prinsippene i det forrige systemet. Det understrekes sterkt at begge foreldre har et likeverdig ansvar for omsorg for, og forsørgelse av, barnet. Blant foreldre som lever i par, er det blitt vanligere at begge parter deltar i forsørgelsen av barna og bidrar aktivt i den daglige omsorgen, og dette bør også gjelde for foreldre om ikke lever sammen. De nye bidragsreglene er derfor ment å oppmuntre til mye omsorg fra begge foreldre, også blant dem som aldri har bodd sammen.

Det pekes ut tre mål for et godt bidragsregelverk som er tilpasset dagens samfunn (Barne- og familiedepartementet (2001) s. 16):

1. Barnets behov for midler til forsørgelse skal deles mellom foreldrene etter økonomisk evne og så rett og rimelig som mulig.
2. Regelverket skal oppmuntre til fortsatt omsorg fra begge foreldre.
3. Det skal legges til rette for private avtaler om bidraget.

Etter de nye reglene skal fastsettelsen av bidraget ta utgangspunkt i hva det faktisk koster å forsørge et barn, en underholdskostnad. Denne er basert på husholdningsbudsjettet som er utarbeidet av Statens Institutt for Forbruksforskning. Kostnadene er beregnet til faste satser per barn (såkalte kostnadssjabloner) og omfatter forbruksutgifter, boutgifter og utgifter til barnetilsyn, men med fratrukk av barnetrygd. Underholdskostnaden varierer med barnets alder. Underholdskostnaden fordeles så forholdsmessig etter foreldrenes inntekter. Mens man tidligere bare tok hensyn til den bidragspliktiges inntekt, ser man nå altså også på inntekten til bidragsmottakeren. Som inntekt regnes personinntekt og netto kapitalinntekt på over kr 10 000 per år. Offentlige familiebaserte ytelser som utvidet barnetrygd, ekstra småbarnstillegg, kontantstøtte og fordelene ved skatteklasser 2-fracdraget legges til bidragsmottakerens inntekt. Videre skal man ta hensyn til hvor mye samvær den bidragspliktige har med barnet. Også dette er nytt i forhold til tidligere. Der den bidragspliktige har samvær, gis det fracdrag som er ment å dekke løpende utgifter under samværet. Bidraget skal videre prøves mot den bidragspliktiges betalingsevne for å sikre at han/hun har tilstrekkelig til egne boutgifter og eget livsopphold, samt til underhold av eventuelle egne barn i nåværende husholdning. Ordningen med bidragsforskott (minstebidrag) fra folketrygden opprettholdes, men behovsprøves mot mottakers inntekt.

Samtidig med endringene i reglene for beregning av barnebidrag ble også skattereglene og reglene for avkorting av overgangsstønaden endret. Tidligere gav betalt bidrag fracdrag i skattbar inntekt, mens det ble beregnet skatt på mottatt bidrag. Etter barnebidragsreformen gis det ikke lenger fracdrag for betalt bidrag, og det betales ikke lenger skatt for mottatt bidrag. Før reformen fikk bidragsmottakere med overgangsstønad bare beholde 30 prosent av mottatt barnebidrag ut over minstebidraget (bidragsforskottet). De resterende 70 prosent tok trygdekontoret.¹ Etter reformen falt denne regelen bort.

Med dette håpet man altså å legge til rette for en jevnere fordeling av omsorg og forsørgelse av felles

¹ Folketrygdloven, paragraf 15-10.

barn også blant foreldre som ikke bor sammen. Selv om foreldreskapet utøves på tvers av husholdninger, er målet aktiv deltakelse i barnas oppvekst fra begge parter.

1.3. Hva vi vet

Hvordan har det så gått? I en tidligere rapport har Kitterød (2005) analysert hvorvidt det har vært endringer i foreldrenes fordeling av omsorg og ansvar for barna i toårsperioden fra 2002 til 2004, samt hvilke endringer som eventuelt har funnet sted. Analysene tyder på at det var en svak økning i det månedlige samværet mellom samværsforeldre og barn i perioden, og at både omsorgsforeldre og samværsforeldre vurderte samværsordningen og forholdet til barnets andre forelder noe mer positivt i 2004 enn i 2002. Bidragsreformen kan ha vært en medvirkende årsak, men økningen i samværet kan også skyldes økt fokus i media på rettigheter og plikter til foreldre som bor atskilt, og økt oppmerksomhet om farsskapets betydning.

Mye tyder også på at det er blitt flere foreldre som avtaler barnebidraget seg imellom uten å involvere trygdekontoret. På grunnlag av statistikk over antall bidragsbarn fra Rikstrygdeverket (nå Arbeids- og velferdsdirektoratet) og statistikk fra Statistisk sentralbyrå over antall barn som ikke bor sammen med begge foreldrene, kan andelen av foreldrene som fikk barnebidraget fastsatt og/eller utbetalt gjennom trygdeetaten, anslås til 80-85 prosent i 2002 og 60-65 prosent i 2004 (Lyngstad og Nymoen 2007).

Hva så med selve barnebidraget og foreldrenes økonomiske situasjon? Det er neppe tvil om at brutto barnebidrag har gått ned som en følge av reformen. Statistikk over gjennomsnittlig barnebidrag fra Arbeids- og velferdsdirektoratet, viser at gjennomsnittlig bidrag ble redusert fra ca. 1 900 kroner per barn i september 2003 til ca. 1 600 kroner per barn i februar 2005. Tar man hensyn til at skattereglene samtidig ble endret (se avsnitt 1.2), var netto barnebidrag i september 2003 bare på 1 364 kroner. Siden netto bidrag i 2005 var lik brutto bidrag (1 600 kroner), økte dermed netto bidrag fra 2003 til 2005 (Aftenposten 04.04.2005).

Arbeids- og velferdsdirektoratets tall omfatter bare dem som fikk barnebidraget fastsatt og/eller utbetalt gjennom trygdeetaten, men også svarene som samværsforeldrene og omsorgsforeldrene gav i undersøkelsene om samvær og bidrag tyder på at brutto bidragsnivå ble redusert fra 2002 til 2004, og disse undersøkelsene er representative for *alle*, ikke bare dem som fikk barnebidraget fastsatt og/eller utbetalt gjennom trygdeetaten. Undersøkelsene viste at blant dem som hadde hatt barnebidrag begge årene, var det flere som hadde opplevd å få bidraget redusert, enn som hadde opplevd å få det økt. Intervjusvarene

tydet, som tallene fra Arbeids- og velferdsdirektoratet, på at gjennomsnittlig nominelt barnebidrag hadde gått ned. Men i motsetning til Arbeids- og velferdsdirektoratets tall tyder tallene for alle samværsforeldre og omsorgsforeldre på at gjennomsnittlig netto bidrag justert for skatt var omtrent det samme i 2002 som i 2004 (Lyngstad 2007).

1.4. Hva vi trenger å vite

Kunnskapen om endringer i barnebidraget og i foreldrenes økonomiske situasjon fra 2002 til 2004 er fortsatt mangelfull:

For det første gir, som vi har sett, ulike kilder ulike bilder av utviklingen av gjennomsnittlig barnebidrag. I undersøkelsene om samvær og bidrag har man, i tillegg til intervjuopplysninger om barnebidragets størrelse, også tilkoblede registeropplysninger om betalt og mottatt bidrag (se avsnitt 2.4.2). Disse registeropplysningene anses som en sikrere kilde enn foreldrenes egne svar, og vil i denne rapporten bli nytt til å komplettere bildet av endringene i barnebidraget, både bidragsnivået og fordelingen.

For det andre vet vi ennå ikke i hvilken grad fordelingen av barnebidraget er endret fra 2002 til 2004. Hvilke grupper av samværsforeldre fikk lavere barnebidrag og hvilke fikk høyere? Hvilke omsorgsforeldre fikk lavere barnebidrag og hvilke fikk høyere? Dette vil vi analysere ved hjelp av bivariate analyser, det vil si ved å presentere og kommentere enkle bivariate tabeller.

For det tredje vet vi ikke hvilke faktorer som var viktigst for å forklare variasjonen i størrelsen på barnebidraget i 2002 og i 2004. Hvilke faktorer fikk redusert betydning fra 2002 til 2004, og hvilke fikk økt betydning? Hva betydde samværsforeldres inntekt og samvær med barnet for barnebidragets størrelse i 2002 og i 2004? Hva betydde omsorgsforeldres inntekt? Dette skal vi analysere ved hjelp av multivariate analyser (se avsnitt 3.3).

For det fjerde vet vi ikke hvordan den økonomiske situasjonen til samværsforeldre og omsorgsforeldre har endret seg fra 2002 til 2004. Dette temaet faller utenfor rammene for denne rapporten, men vi vil komme tilbake til det i en rapport som er planlagt publisert høsten 2008.

1.5. Den videre gangen i rapporten

Resten av rapporten er lagt opp som følger: Kapittel 2 forteller hvordan *Undersøkelsen om Samvær og bidrag 2002* og *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004* ble gjennomført. Kapittel 3 redegjør nærmere for analyseopplegget i rapporten. I kapittel 4 ser vi på sammensetningen av nettoutvalgene i 2002 og 2004. Kapittel 5 redegjør for resultatene av de bivariate analysene som viser hvilke grupper som betalte hvor

mye i bidrag i 2002 og i 2004, og i kapittel 6 refereres resultatene fra de multivariate analysene, der vi går nærmere inn på hvilke faktorer som var viktigst for å forklare variasjonen av størrelsen av barnebidraget i 2002 og i 2004, hvilke faktorer som fikk redusert betydning fra 2002 til 2004, og hvilke som fikk øktbetydning. Kapittel 7 oppsummerer noen hovedfunn i rapporten og diskuterer hvilken betydning bidragsreformen kan ha hatt for de endringene som har funnet sted.

2. Om undersøkelsene

2.1. Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002

2.1.1. Utvalg

Bruttoutvalget til undersøkelsen var på 4000 personer. Trekkgrunnlaget var alle barn under 18 år per 31.12.2002 som var bosatt i Norge, som bodde sammen med bare én av sine foreldre, og der begge foreldre var bosatt i Norge. Det ble trukket ut 2000 barn fra 2000 bidragsrelasjoner. På grunnlag av dette ble det laget to delutvalg som bestod av foreldrene til disse barna. Det ene bestod av 2000 foreldre som til daglig bodde sammen med egne barn under 18 år, men ikke sammen med barnets andre forelder. Det andre bestod av foreldre med barn under 18, men som verken bodde fast sammen med barnet/barna eller den andre forelder. Hver person i det første utvalget hadde barn sammen med en person i det andre utvalget. Dermed hadde man altså et bruttoutvalg på 2000 par av bidragsberettigede (omsorgsforeldre) og bidragspliktige (samværsforeldre).

En del bidragspar har flere barn sammen. Det er større sjanse for at det skal bli trukket ut et barn fra en bidragsrelasjon med mange barn enn fra én med bare ett barn. Dermed får bidragsrelasjonene med vår utvalgsmetode ulik trekksannsynlighet. Dette har vi korrigert for gjennom frafallsvekter (se avsnitt 2.1.4). En del foreldre inngår dessuten i flere bidragsrelasjoner, dvs. at de betaler bidrag til mer enn én tidligere partner, eller mottar bidrag fra flere tidligere partnere. I slike tilfelle ble deltakerne bedt om å kontakte Statistisk sentralbyrå for å få vite hvilken bidragsrelasjon de skulle svare for i undersøkelsen.

En del barn har delt bosted. De bor like mye hos far som hos mor, og foreldrene deler den daglige omsorgen for barnet. I slike tilfelle ble registrert adresse lagt til grunn.² Dersom barnet var registrert bosatt hos far, ble far betraktet som omsorgsforelder og mor som samværsforelder. Dersom barnet var registrert bosatt hos mor, ble far samværsforelder og

mor omsorgsforelder. I noen ganske få tilfelle var barnet registrert bosatt hos den ene forelder, mens det i realiteten bodde hos den andre. Slike tilfelle gikk til avgang.

2.1.2. Datainnsamling

Data ble samlet inn gjennom postale spørreskjema og telefonintervjuer. Alle de uttrukne personene fikk først tilsendt et spørreskjema i posten. De som ikke besvarte dette, samt de som fylte det ut svært ufullstendig, ble senere kontaktet per telefon. Det postale spørreskjemaet bestod av 64 spørsmål for omsorgsforeldre og 65 spørsmål for samværsforeldre. Spørsmålene var i all hovedsak de samme for begge parter. Samværsforeldrene besvarte spørsmål om sin egen kontakt med barn de ikke bodde fast sammen med, mens omsorgsforeldrene gav opplysninger om samværsforelderens kontakt med barnet/barna. Datainnsamlingen foregikk hovedsakelig i november og desember 2002, og med en del oppfølging i begynnelsen av 2003. Under telefonoppfølgingen la man vekt på å få intervjuer med personer i par der den andre parten allerede hadde svart. Ønsket var å få flest mulig hele bidragspar i nettoutvalget.

I spørreskjemaet/intervjuet ble deltakerne blant annet spurt om samværsforelderens kontakt med barnet/barna i løpet av de siste 30 dager. For foreldre som besvarte skjemaet tidlig i innsamlingsperioden, var referansemånedens altså oktober. De som svarte senere, hadde en senere referanseperiode. De som ble intervjuet på telefon etter årsskiftet, ble bedt om å svare for november måned slik at det ikke skulle bli for langt tilbake i tid å huske. For enkelte bidragspar kan det altså være slik at samværsforelder og omsorgsforelder har ulike referanseperioder når de gir opplysninger om mengden samvær mellom barn og samværsforelder siste 30 dager.

2.1.3. Svarprosent

94 av de uttrukne personene viste seg å være utenfor målgruppen, døde eller flyttet til utlandet. Disse ble fjernet som avganger. Det relativt høye antallet avganger har sammenheng med at utvalget bestod av bidragspar. Dersom den ene forelder i et bidragspar

² I Folkeregisteret som utvalget ble trukket fra, kan en person bare være registrert bosatt på én adresse.

falt utenfor målgruppen, gjaldt dette automatisk også den andre. I det første spørsmålet i skjemaet skulle deltakerne krysse av hvis de ikke hadde barn som ikke bodde sammen med begge foreldrene, dvs. at de mente seg å falle utenfor målgruppen for undersøkelsen. Vi vet ikke om de som krysset av her var reelle avganger eller personer som ikke ønsket å delta. De ble uansett definert som avgang. Etter at avgangene var fjernet, bestod bruttoutvalget av 3906 personer. I alt fikk man svar fra 2306 personer, eller 59 prosent av bruttoutvalget.³ 747 av disse var hele bidragspar, dvs. par der både omsorgsforelderen og samværsforelderen besvarte spørreskjemaet/intervjuet. Svarprosenten var høyere blant omsorgsforeldrene enn blant samværsforeldrene, noe som er vanlig i denne type undersøkelser (Jensen og Clausen 1997). De enslige foreldrene hadde en svarandel på 65 prosent, mens svarandelen blant samværsforeldrene var 54 prosent.

Nettoutvalget til undersøkelsen består av 1260 omsorgsforeldre (1121 mødre og 139 fedre) og 1046 samværsforeldre (941 fedre og 105 mødre). På enkelte områder var det også et forholdsvis høyt partielt frafall i undersøkelsen, dvs. at deltakerne unnlot å svare på enkelte av spørsmålene. Det partielle frafallet var klart høyere i de postale skjemaene enn i telefonintervjuene. Trolig bunner dette dels i at noen syntes skjemaet var for komplisert enkelte steder, dels i at det var visse spørsmål man ikke ønsket å svare på, og dels i at noen spørsmål var litt vanskelige å besvare nøyaktig, f.eks. spørsmål om antall dager og netter man var sammen med barn i ferieperioder som lå langt tilbake i tid.

2.1.4. Vekter

Det er utarbeidet vekter for å justere for ulik trekk-sannsynlighet blant foreldrene og for skjevheter ved frafallet. Ettersom utvalget av foreldre ble trukket via et utvalg av barn, hadde foreldre med flere barn større sannsynlighet for å bli trukket ut til undersøkelsen enn foreldre med bare ett barn. Utvalgsvekten justerer for dette ved at foreldre med flere barn vektes ned og foreldre med ett barn vektes opp. Det viste seg også at nettoutvalget var skjevt med hensyn til noen sentrale kjennemerker. Som nevnt, var det betydelig høyere svarandel blant enslige foreldre enn blant samværsforeldre. Svarprosenten varierte også med hensyn til utdanningsnivå, kjønn, alder og enkelte andre kjennemerker. Etter en del testing valgte man å lage en frafallsvekt som korrigerer for ulike grupper av foreldre (omsorgsforeldre/samværsforeldre) og grupper med ulikt utdanningsnivå. Skjevhetene med hensyn til kjønn ble langt på vei rettet opp ved at det ble vektet for foreldretype. På grunnlag av utvalgs- og frafalls-

vektene ble det konstruert to personvekter og en parvekt. Beregningen av vektene til undersøkelsen er nærmere beskrevet i Vedø (2004) og i Sætre (2004b).

Analysene i denne rapporten er basert på det vektete materialet. I tabellene som gjelder for par av foreldre, er parvekten benyttet. I fordelinger som gjelder for alle foreldre under ett, er det benyttet en personvekt, mens en annen personvekt er benyttet i fordelinger som viser svarmønstre for bare omsorgsforeldre eller for bare samværsforeldre. Antall observasjoner er gitt ut fra det uvektede materialet.

2.1.5. Innhold

Spørreskjemaet ble designet ut fra målsettingen om at det skal danne grunnlag for en evaluering av de nye bidragsreglene som ble innført 1. oktober 2003. Formålet er altså ikke å gi en generell beskrivelse av levekår og livssituasjon blant enslige foreldre og samværsforeldre, men å få kunnskap om forhold som kan tenkes å bli påvirket av de nye bidragsreglene. Dette gjelder i første rekke samvær og kontakt mellom foreldre og barn som ikke bor sammen, barnebidraget og foreldrenes økonomiske situasjon generelt. Mer konkret dekker spørreskjemaet følgende områder:

- Foreldrenes samlivsstatus ved eldste barns fødsel, samlivsstatus ved brudd og samlivsstatus nå.
- Fordeling av foreldreansvaret.
- Fordeling av den daglige omsorgen.
- Avtaler om samværsordning.
- Mengden kontakt mellom samværsforeldre og barn.
- Vurdering av hvordan samværsordningen fungerer.
- Hvorvidt forholdet mellom foreldrene er konfliktfylt.
- Reiseavstand mellom foreldrene.
- Barnas reisemåte ved besøk, fordeling av reiseutgifter.
- Tilsynsordninger for barn og fordeling av utgifter til barnetilsyn.
- Størrelsen på barnebidraget og foreldrenes vurdering av dette.
- Foreldrenes yrkesaktivitet, ev. annen hovedsakelig virksomhet.
- Nåværende husholdning (størrelse og sammensetning).
- Boligstørrelse.

I tillegg ble opplysninger om utdanningsnivå, eventuell innvandringsbakgrunn, antall bidragsrelasjoner og deltakernes individuelle inntekt og husholdningsinntekt koblet til fra Statistisk sentralbyrås registre. Nærmere omtale av opplegg og gjennomføring av undersøkelsen finnes i Sætre (2004b).

³ Dette er tre personer mindre enn det som er angitt i dokumentasjons- og tabellrapporten fra undersøkelsen (se Sætre 2004a). Under analysene viste det seg at tre personer feilaktig var blitt inkludert i nettoutvalget til undersøkelsen. Disse hadde imidlertid ikke besvart noen av spørsmålene i skjemaet og hadde dermed verdien "missing" på samtlige variabler på analysefila. Disse tre er nå fjernet fra analysefila og inngår ikke i analysene i denne rapporten.

2.2. Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004

2.2.1. Utvalg

Bruttoutvalget til undersøkelsen var på 3800 personer. Trekkgrunnlaget var alle barn under 18 år per 31.12.2004 som var bosatt i Norge, som bodde sammen med bare én av foreldrene sine, og der begge foreldre var bosatt i Norge. Det ble trukket ut 1900 barn fra 1900 bidragsrelasjoner, og ut fra dette ble det laget to delutvalg. Det ene bestod av 1900 foreldre som til daglig bor sammen med barn under 18 år, men ikke sammen med barnets andre forelder. Det andre bestod av 1900 personer med barn under 18 år, men som verken bodde fast sammen med barnet eller den andre forelder. Hver person i det første utvalget hadde barn sammen med en person i det andre utvalget. Dermed hadde man et bruttoutvalg av 1900 par av bidragsberettigede (omsorgsforeldre) og bidragspliktige (samværsforeldre).

En del bidragspar har flere barn sammen, men i denne undersøkelsen stilte man spørsmål om fordelingen av ansvar og omsorg for det yngste av disse barna. Det er større sjanse for at det skal bli trukket ut et barn fra en bidragsrelasjon med mange barn enn fra én med bare ett barn. Siden noen bidragspar har flere barn sammen, får bidragsrelasjonene med vår utvalgsmetode ulik trekk sannsynlighet. Dette har vi korrigert for gjennom frafallsvekter (se avsnitt 2.2.4, jf. 2.1.4). En del foreldre inngår også i flere bidragsrelasjoner, slik at de betaler bidrag til, eller mottar bidrag fra, mer enn én tidligere partner. Med den datainnsamlingsmetoden som er benyttet her, hadde man mulighet til å sikre at begge parter svarte for den samme bidragsrelasjonen. Tilfelle med delt bosted for barnet og tilfelle der barnet var registrert bosatt hos en forelder, mens det faktisk bodde hos den andre, ble behandlet på samme måte som i 2002 (se avsnitt 2.1.1).

En del barn har delt bosted. De bor like mye hos far som hos mor, og foreldrene deler den daglige omsorgen for barnet. I slike tilfelle ble registrert adresse lagt til grunn (se note 2). Dersom barnet var registrert bosatt hos far, ble far betraktet som omsorgsforelder og mor som samværsforelder. Dersom barnet var registrert bosatt hos mor, ble far samværsforelder og mor omsorgsforelder. I noen ganske få tilfelle var barnet registrert bosatt hos den ene forelder, mens det i realiteten bodde hos den andre. Slike tilfelle gikk til avgang.

2.2.2. Datainnsamling

Data ble samlet inn gjennom telefonintervju og med postal oppfølging. Telefonintervjuing ble valgt fordi man ønsket å oppnå en høyere svarprosent enn i den første undersøkelsen, og fordi dette ville gi bedre mulighet for å forklare vanskelige begreper og å lede deltakerne gjennom hoppstrukturen i skjemaet. Hele utvalget ble først lagt ut for intervjuing over telefon. Intervjuene ble

foretatt av intervjuere fra Statistisk sentralbyrås sentrale intervjukorps samt av Statistisk sentralbyrås lokale intervjuere som er stasjonert rundt i landet. Telefonintervjuingen foregikk i tiden 1. november til 20. desember 2004. Man oppnådde intervju med 2 615 personer. Intervjuene ble gjennomført ved hjelp av PC og tok ca. 15 minutter å gjennomføre. Det var laget et elektronisk skjema for hvert av de to delutvalgene. Dermed hadde man god kontroll på hoppstrukturen i spørreskjemaet slik at den enkelte deltaker fikk de spørsmålene det var meningen han/hun skulle ha.

Det ble foretatt en oppfølging via postale spørreskjema i januar 2005. Man utarbeidet da en postal versjon av skjemaet som lå så nær opp til den elektroniske versjonen som mulig. Det postale skjemaet ble sendt til de personene i bruttoutvalget som man ikke hadde oppnådd kontakt med over telefon, samt til personer som under telefonintervjuet uttrykte ønske om å besvare undersøkelsen postalt i stedet. Det ble sendt ut skjema til 494 personer. Man fikk inn 77 utfylte skjema. Den postale oppfølgingen foregikk i tiden 24. januar til 14. februar 2005. Besvarelsene i de postale skjemaene ble registrert i det samme elektroniske spørreskjemaet som telefonintervjuene.

2.2.3. Svarprosent

I alt 218 av de uttrukne personene viste seg å falle utenfor målgruppen, være døde, flyttet til utlandet eller bo på institusjon. Disse ble fjernet som avganger. Som for 2002-undersøkelsen har det relativt høye antallet avganger sammenheng med at utvalget bestod av bidragspar. Dersom den ene forelder i et par falt utenfor målgruppen, gjaldt dette også automatisk den andre. Innledningsvis i intervjuet ble deltakerne spurt om det stemte at det barnet man var trukket ut på grunnlag av, bodde mesteparten av tiden hos den som var registrert som bidragsmottaker (omsorgsforelder). Det ble presisert at man også skulle svare ja her dersom barnet bodde halvparten av tiden hos hver av foreldrene. Likevel vil det nok være enkelte foreldre som har svart nei her hvis barnet bodde om lag halvparten av tiden hos hver av dem. I slike tilfelle vil begge foreldre bli regnet som å falle utenfor målgruppen og dermed gå til avgang. Det er trolig også noen tilfelle der en av foreldrene ikke vil vedkjenne seg barnet. Også i slike tilfelle er begge foreldre satt til avgang i undersøkelsen.

Etter at avgangene var fjernet, bestod bruttoutvalget av 3 582 personer. I alt fikk man svar fra 2 692 personer, eller 75 prosent av bruttoutvalget. 1 020 av disse utgjorde hele bidragspar, dvs. par der både den enlige forelder og samværsforelder besvarte intervjuet/spørreskjemaet. Svarprosenten i denne undersøkelsen var altså betydelig høyere enn i 2002-undersøkelsen, noe som bl.a. må sees i sammenheng med skifte av datainnsamlingsmetode. Den var også betydelig høyere enn hva man har oppnådd i andre norske undersøkel-

ser blant foreldre som lever atskilt. Eksempelvis fikk man en svarandel på 64 prosent i *Undersøkelsen om samværsrett 1996* (Jensen og Clausen 1997) og en svarandel på 56 prosent i undersøkelsen *Samværsfedrenes situasjon: økonomiske og normative problemstillinger* (Skevik og Hyggen 2002). De to vanligste enkeltårsakene til frafall i *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004* var at man ikke fikk tak i de uttrukne personene og at folk var uvillige til å delta. Henholdsvis 47 og 38 prosent av frafallet skyldtes slike forhold.

Som i tidligere undersøkelser på området var svarprosenten i 2004-undersøkelsen noe høyere blant omsorgsforeldre enn blant samværsforeldre. Omsorgsforeldrene hadde en svarandel på 79 prosent, mens svarandelen blant samværsforeldrene var 71 prosent. Nettoutvalget til undersøkelsen består av 1 414 omsorgsforeldre (1 240 mødre og 174 fedre) og 1278 samværsforeldre (1 123 fedre og 155 mødre).

På enkelte områder var det også et visst partielt frafall i undersøkelsen, dvs. at deltakerne ikke ville svare på enkelte av spørsmålene. Dette problemet hadde imidlertid mindre omfang her enn i 2002-undersøkelsen, noe som bl.a. har sammenheng med skifte av datainnsamlingsmetode.

2.2.4. Vekter

Undersøkelsen i 2004 er vektet på samme måte som 2002-undersøkelsen, altså både gjennom en utvalgs- og en frafallsvekt som til sammen utgjør en personvekt (se kapittel 2.1.4). Analysene i rapporten er basert på det vektete materialet, mens antall observasjoner rapporteres ut fra det uvektede materialet.

2.2.5. Innhold

Ettersom et viktig mål med *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004* var å se om det hadde funnet sted endringer siden 2002 i fordelingen av ansvar og omsorg for felles barn blant foreldre som ikke lever sammen, stilte man i all hovedsak de samme spørsmålene som i 2002-undersøkelsen (se avsnitt 2.1.5.). Enkelte spørsmål ble imidlertid utelatt enten fordi de viste seg å fungere dårlig i 2002, eller fordi de ikke var direkte relevante i vurderingen av mulige endringer som følge av bidragsreformen. I enkelte tilfelle valgte man også å endre ordlyden i spørsmålene noe for bedre å kunne fange opp det man var interessert i. Dette gjaldt for spørsmål som viste seg å være stilt litt upresist i 2002. Når målet er å studere endringer over tid, vil det alltid være en avveining hvorvidt man skal endre på spørsmål eller beholde en tekst som ikke er optimal. Enhver forandring i spørsmålsteksten gjør at det blir vanskeligere å sammenligne på tvers av undersøkelser. Likevel vil man ofte prioritere å få best mulig informasjon i en ny undersøkelse framfor å kunne si noe sikkert om endringer. I tillegg til å gjenta spørsmålene fra 2002 valgte man å inkludere noen tilbakegående spørsmål i 2004-undersøkelsen.

Forskjeller i innhold mellom de to undersøkelsene blir nærmere omtalt i avsnitt 2.3.3., og også i forbindelse med analysene av de enkelte spørsmålsområdene senere i foreliggende rapport.

Som i 2002-undersøkelsen ble det i 2004-undersøkelsen koblet til opplysninger om blant annet utdanningsnivå, eventuell innvandringsbakgrunn, antall bidragsrelasjoner, betalt og mottatt barnebidrag, samt deltakerens individuelle inntekt og husholdningsinntekt fra Statistisk sentralbyrås registre.

Opplegg og gjennomføring av *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004* er nærmere omtalt i dokumentasjonsrapporten fra undersøkelsen (Skaare og Fodnesbergene 2005).

2.3. Nærmere om forskjeller mellom de to undersøkelsene

Under planleggingen av *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004* la man altså vekt på at denne skulle være mest mulig sammenlignbar med undersøkelsen fra 2002. Undersøkelsene inneholder i all hovedsak de samme spørsmålene, utvalgene er trukket på samme måte, og man bruker det samme systemet for vektning. Det er likevel enkelte forskjeller mellom undersøkelsene, og dette må vi ta hensyn til når vi sammenligner resultatene. Forskjellene er dels en konsekvens av at man valgte å benytte telefonintervjuer i 2004, mens datainnsamlingen i 2002 i hovedsak foregikk postalt, og dels av at man valgte å endre litt på noen spørsmål som ikke fungerte tilfredsstillende i den første undersøkelsen. Under planlegging av 2004-undersøkelsen hadde man dessuten bedre tid og anledning til å teste ut ulike spørsmål og spørsmålssekvenser enn hva man hadde i 2002. Dette medførte at enkelte spørsmål ble endret noe selv om dette gikk på bekostning av sammenlignbarheten. I det følgende peker vi på noen forskjeller mellom de to undersøkelsene.

2.3.1. Postalundersøkelser versus telefonintervjuing

Postal datainnsamling og telefonintervjuing gir ulike rammer for deltakerne i en undersøkelse. En postal undersøkelse stiller på mange måter større krav til deltakerens motivasjon både når det gjelder å delta og å fylle ut skjemaet nøyaktig. Erfaringsmessig vet man at en del foreldre som ikke bor fast sammen med barna sine, er lite villige til å delta i undersøkelser som dreier seg om samvær med barna. En postal henvendelse gir mindre mulighet til å forsøke å overtale dem som i utgangspunktet er litt motvillige, enn hva som er tilfellet ved en telefonhenvendelse. Dermed blir svarprosenten gjerne noe lavere i postale undersøkelser enn i telefonundersøkelser.

Telefonintervjuer kan også gi bedre mulighet enn postale skjema til å forklare vanskelige ord og begreper. Selv om man i postale skjema kan legge inn forklaringer

i teksten, har man lite kontroll på hvorvidt deltakerne faktisk leser dette. I personlige intervjuer kan intervjueren lese forklaringene høyt slik at man sikrer at alle deltakere får samme informasjon. Telefonintervjuer gir også bedre mulighet for å lede deltakerne gjennom skjemaet slik at de får de riktige spørsmålene og hopper over spørsmål som ikke er aktuelle for dem. I postale skjema risikerer man at noen overser instruksjoner om hvilke spørsmål de skal besvare og dermed hopper over spørsmål de skulle svare på, eller besvarer spørsmål som ikke gjelder for dem. Dette øker risikoen for partielt frafall, - altså manglende svar på enkeltspørsmål. Spørreskjemaet i 2002 hadde enkelte steder en ganske komplisert hoppstruktur, noe som trolig gav forholdsvis høyt frafall på enkelte spørsmål.

I postale undersøkelser er det også større fare for at deltakerne hopper over vanskelige eller følsomme spørsmål enn hva som er tilfellet i telefonintervjuer. Også dette øker risikoen for partielt frafall. Eksempelvis ble deltakerne bedt om å angi hvorvidt samværsforelderen hadde vært sammen med barna i ulike ferieperioder ett år tilbake i tid, samt hvor mange netter man eventuelt hadde vært sammen. I 2002 var det forholdsvis mange som unnlot å besvare spørsmålet om antall netter, noe som trolig har sammenheng med at det var vanskelig å huske såpass langt tilbake i tid. I et personlig intervju har man større mulighet til å hjelpe deltakerne til å forsøke å huske tilbake. Man har også bedre kontroll over hvorvidt manglende svar skyldes at respondentene ikke husker de aktuelle opplysningene, eller at de rett og slett har oversett spørsmålet eller ikke ønsker å besvare det.

Videre representerer postal- og telefonundersøkelser forskjellige situasjoner ved at deltakerne gjerne har bedre mulighet til å vurdere de ulike svaralternativene i en postal- enn i en telefonundersøkelse. Med et trykt skjema foran seg kan man ta seg god tid til å lese alternativene og velge det som passer. Selv om man ved telefonintervju selvsagt kan be om å få svarkategoriene gjentatt, stiller slike intervjuer gjerne større krav til deltakernes hukommelse, særlig der det er mange kategorier å velge mellom. Også dette kan tenkes å påvirke hva man svarer. I postale undersøkelser er det dessuten slik at deltakerne får presentert svaralternativene på samtlige spørsmål (bortsett fra enkelte åpne spørsmål der man må formulere svaret selv). I telefonintervjuer velger man av og til ikke å lese de ulike svaralternativene høyt. I *Undersøkelsen om bidrag og samvær 2004* la man vekt på at svaralternativene skulle leses høyt av intervjuerne på de fleste spørsmål slik at man i størst mulig grad fikk den samme konteksten som i 2002. For noe få spørsmål valgte man likevel å la være å lese opp svarkategoriene i 2004, noe som kan ha gitt en viss forskyvning i svarfordelingen.

Videre skiller de to innsamlingsmetodene seg fra hverandre ved at svarene i telefonintervju kan bli

påvirket av at intervjueren får vite hva man svarer. Dermed kan enkelte gi mer sosialt akseptable svar enn hva de ville ha gjort i et postalt skjema. Eksempelvis kan man lett fristes til å oppgi noe mer samvær med barn man ikke bor sammen med i telefonundersøkelser enn i postale skjema.

Utover slike generelle betraktninger har vi ikke noe grunnlag for å vurdere hvorvidt svarene i de undersøkelsene vi ser på her er påvirket av intervjusituasjonen. Selv om den første i hovedsak ble gjennomført postalt, og den andre over telefon, ble det i begge undersøkelsene benyttet flere innsamlingsmetoder. Som nevnt tidligere, hadde man i den første en del oppfølging over telefon, og i den andre noe oppfølging postalt. Men ettersom det ikke var tilfeldig hvem som ble intervjuet over telefon og hvem som fylte ut et postalt skjema, kan vi ikke studere effekter av innsamlingsmetode ved å sammenligne svar fra de to metodene i samme undersøkelse.

2.3.2. Yngste barn versus flere barn

I *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002* kartla man samværsforeldres ansvar og omsorg for inntil tre barn i den aktuelle bidragsrelasjonen. Dette viste seg å gi et ganske komplisert skjema og kan nok ha bidratt til det forholdsvis høye frafallet på enkelte spørsmål i 2002. I 2004 valgte man å spørre om fordeling av ansvar og omsorg kun for ett barn, nemlig det yngste. Dermed fikk man et kortere og mer oversiktlig intervju/spørreskjema.

2.3.3. Bedre tid til testing, erfaringer fra 2002-undersøkelsen

Ettersom man hadde bedre tid til å teste ut spørsmål og spørsmålssekvenser i 2004 enn i 2002, fikk man bedre anledning til å rette opp feil og unøyaktigheter, samt å utarbeide instruksjoner til intervjuere der hvor det kunne oppstå uklarheter om bestemte spørsmål. Dessuten kunne man trekke på erfaringer fra 2002 og endre ting som ikke fungerte helt godt. Man valgte blant å gjøre følgende endringer:

Mer konkret angivelse av referansemåned

I 2002 spurte man om samværsforeldres kontakt med barnet/barna i løpet av de siste 30 dager. For foreldre som besvarte skjemaet tidlig i innsamlingsperioden, gjaldt dette oktober måned. For dem som fylte ut skjemaet i desember, falt de siste 30 dagene hovedsakelig i november. De som ble intervjuet etter årsskiftet, ble eksplisitt bedt om å svare for november slik at det ikke skulle bli for langt tilbake i tid å huske. I 2004 valgte man å spørre om samvær i oktober måned, i stedet for de siste 30 dager. Dermed sikret man at alle svarte for samme periode. Det er neppe grunn til å anta at denne endringen har påvirket folks svar i vesentlig grad. Ettersom skolens høstferie ofte faller i oktober, kan det være noe flere som svarte for en måned med feriesamvær i 2004 enn i 2002. Dette

skulle i tilfelle tilsi at vi får noe mer månedlig samvær mellom samværsforeldre og barn i 2004 enn i 2002.

Mer nøyaktig seleksjon av hvem som skal ha enkelte spørsmål

I 2002 ble spørsmålene om samvær med barn i ferier et helt år tilbake i tid stilt til alle som oppgav at samværsforelderen hadde vært sammen med barnet i løpet av det siste året. Under testingen av 2004-skjemaet fant man ut at det var uheldig å stille disse spørsmålene til dem som nylig hadde skilt lag, eller der barnet var under ett år gammelt. Spørsmålene om samvær i ferier foregående år ble derfor stilt bare til dem som hadde minst ett år siden samlivsbrudd, eller der yngste barn var minst ett år. I denne rapporten er de samme seleksjoner benyttet for 2002-undersøkelsen.

Noen spørsmål utgikk i 2004

Enkelte spørsmål fra 2002 ble droppet i 2004, enten fordi oppdragsgiver vurderte dem som lite relevante for å se på endring som følge av bidragsreformen, eller fordi de viste seg å fungere dårlig. Eksempelvis utgikk spørsmålene om hva slags samværsavtale man hadde, om grunner til at samværsforelderen ikke hadde vært sammen med barnet siste 30 dager, om hvorfor samværsordningen ikke fungerte helt bra for ulike parter, og om samværsforelderen hadde hatt kontakt med barnet per brev eller SMS/e-post siste måned.

Nye spørsmål i 2004

I 2004 tok man med noen få retrospektive spørsmål for å fange opp om det hadde vært endringer i samværsavtaler, faktisk samvær og bidragets størrelse i løpet av de siste to åra, samt hva disse forskjellene eventuelt skyldtes.

2.3.4. Ulike svar fra samværsforeldre og omsorgsforeldre om samvær

Samværsforeldrenes samvær med sine barn er en viktig opplysning som vi får fra spørreskjema og intervju. Samværsforeldrene besvarte spørsmål om sin egen kontakt med barna, mens omsorgsforeldrene gav opplysninger om samværsforeldrenes kontakt med barna. Samværsforeldrene beskriver gjennomgående seg selv som mer aktive og involverte enn hva omsorgsforeldrene beskriver dem som. Dette gjelder både når vi sammenholder svar fra grupper av samværsforeldre med svar fra grupper av omsorgsforeldre, og når vi sammenligner svar fra foreldre til samme barn (Kitterød 2004b, 2005). Vi har ikke noe grunnlag for å avgjøre hvem av foreldrene som gir den mest korrekte framstillingen.

Analysene i denne rapporten er i enkelte tilfelle basert på samværsforeldrenes opplysninger om hvor mye de var sammen med barnet forrige måned og i ferier siste år, i andre tilfelle på opplysningene fra omsorgsforeldrene eller på et gjennomsnitt av partenes svar.

Det høyere partielle frafallet i 2002 enn i 2004 (se avsnitt 2.2.3) gjør det i noen tilfeller vanskelig å sammenlikne de to årene, for eksempel når det gjelder omfanget av feriesamværet.

2.3.5. Inntektsopplysningene

Opplysninger om foreldrenes individuelle inntekt og husholdningsinntekt ble koblet til fra Inntektsstatistikken for personer og familier. Denne inntektsstatistikken inneholder alle registrerte inntekter, både slike som beskattes og inntekter som ikke beskattes, men som utbetales av eller registreres av det offentlige. Skattbare inntekter vil for eksempel være yrkesinntekt, kapitalinntekter og pensjoner. Eksempel på inntekter som ikke beskattes, kan for eksempel være barnetrygd, kontantstøtte og sosialhjelp.

I analysene i denne rapporten har vi bare benyttet omsorgsforeldrenes og samværsforeldrenes *individuelle* inntekter. Vi har da hatt til rådighet fullstendige inntektsopplysninger, i den forstand at vi har hatt opplysninger om alle registrerte inntekter for alle samværsforeldre og alle omsorgsforeldre, også betalt og mottatt barnebidrag. I inntektsanalyser og analyser av økonomisk velferd er det vanlig å nytte inntektsstatistikkenes begrep 'inntekt etter skatt'. I dette inntektsbegrepet er betalt barnebidrag trukket fra og mottatt barnebidrag lagt til. I vårt begrep 'inntekt etter skatt' er imidlertid betalt barnebidrag ikke trukket fra og mottatt barnebidrag ikke lagt til (se nedenfor).

Mens man i 2002 fikk registrert betalt og mottatt barnebidrag for alle foreldre via selvangivelsen, hadde man i 2004 bare opplysninger om dem som fikk bidraget innkrevd og utbetalt via trygdeetaten (nå NAV Trygd) som fungerer som bidragsfogd og/eller betalingssentral (se nedenfor). Disse utgjorde på det tidspunktet anslagsvis 60-65 prosent av alle foreldre som ikke bodde sammen (se avsnitt 1.3). For de øvrige har vi ikke lenger opplysninger om barnebidrag fra registre. Dette skaper problemer for sammenlikningen av 'inntekt etter skatt' mellom 2002 og 2004. For å bøte på dette har vi beregnet 'inntekt etter skatt' før betalt bidrag er trukket fra og mottatt bidrag er lagt til. Dette begrepet vil dermed være sammenlignbart mellom 2002 og 2004. Det har dessuten den fordel, spesielt i de multivariate analysene, at den variabelen som vi skal forklare variasjonen i (barnebidraget), ikke inngår i en av forklaringsvariablene (inntekten).

2.4. Opplysninger om betalt og mottatt barnebidrag

2.4.1. Spørsmålene om barnebidragets størrelse

Opplysninger om mottatt og betalt bidrag ble innhentet både gjennom spørreskjema og fra register. Samværsforeldrene ble spurt om de betalte underholdsbidrag

for barnet eller barna, mens omsorgsforeldrene ble spurt om de mottok bidrag fra den andre forelderen.

Spørsmålene på samværsforeldrenes skjema om man betalte bidrag og hvor mye man betalte, ble noe endret fra 2002 til 2004. I 2002 ble man først spurt: "Betaler du underholdsbidrag for barnet/barna til den andre forelderen?", og noe senere: "Hvor mye betaler du i bidrag for barnet/barna pr. måned?". Den fulle spørsmålssekvensen er gjengitt i Lyngstad og Nymoen (2007), vedlegg C, hele spørreskjemaet i Sætre (2004b). I 2004 var dette forandret til: "Betaler du underholdsbidrag for barnet/barna?", og noe senere: "Hvor mye betaler du i bidrag for barnet/barna i måneden?". Denne endringen betyr neppe stort for resultatet. Noen av dem som betalte bidraget via trygdekontoret, kan kanskje ha svart "nei" på det første spørsmålet i 2002, men "ja" på det første spørsmålet i 2004. Men det skal godt gjøres at man ikke oppfatter bidrag betalt via trygdekontoret som bidrag betalt (indirekte) "til den andre forelderen".

Endringene i skjemaet for bidragsmottakere kan ha hatt større konsekvenser for resultatet. Der ble man i 2002 spurt: "Betaler den andre forelderen deg underholdsbidrag for barnet/barna?" og "Hvor mye betaler den andre forelderen i bidrag for barnet/barna pr. måned?". De tilsvarende spørsmålene i 2004 var: "Mottar du underholdsbidrag for barnet/barna?" og "Hvor mye mottar du i bidrag for barnet/barna i måneden?". I de tilfellene hvor den bidragspliktige ikke betaler på grunn av dårlig betalingsevne og bidragsmottakeren derfor mottar minstebidrag (bidragsforskott) fra trygdekontoret, ville bidragsmottakerne trolig vite hvor bidraget kommer fra og svare "nei" på det første spørsmålet i 2002, men "ja" på det første spørsmålet i 2004.

2002-undersøkelsen og 2004-undersøkelsen er dermed neppe helt sammenlignbare på dette punktet. Grunnen til endringen i spørsmålet var nettopp at man i 2004 ønsket å vite hvor mye bidragsmottakeren mottar i bidrag, uansett hvem som er kilden, den bidragspliktige eller trygdekontoret.

Men det er også andre ting som kan påvirke sammenlignbarheten mellom opplysningene om bidragets størrelse i 2002 og 2004. I 2002 var betalt bidrag, som tidligere nevnt, fradragsberettiget på den bidragspliktiges hånd og skattepliktig på bidragsmottakers hånd. I 2004 var både fradragsretten og skatteplikten falt bort. For opplysningene om bidragets størrelse i 2004 skaper dette ingen problemer, men for opplysningene fra 2002 vil man måtte spørre seg om respondentene har tenkt på brutto eller netto barnebidrag når de har svart. For de bidragspliktige dreide det seg mest sannsynlig om brutto barnebidrag. Dersom de for eksempel betalte bidraget via trygdekontoret, ville bruttobeløpet fremkomme som et månedlig trekk på

lønnsslippen. Det er derfor rimelig å anta at de ville oppgi dette bruttobeløpet når de ble spurt hvor mye de betalte i bidrag i måneden.

For bidragsmottakerne stiller saken seg annerledes. De av dem som fikk bidraget utbetalt fra trygdekontoret, ville, dersom de ellers hadde så høy inntekt at de betalte skatt av bidraget, motta et månedlig nettobeløp, der skattetrekket ville ha kommet til syne på slippen fra trygdekontoret sammen med brutto barnebidrag. En del ville da kanskje trekke fra skatten og oppgi nettobeløpet når de ble spurt om hvor mye bidrag de mottok i måneden.

Samtidig med endringene i reglene for beregning av barnebidrag og i skattereglene, ble også reglene for avkorting av bidraget mot overgangsstønad endret. Før reformen fikk bidragsmottakere med overgangsstønad bare beholde 30 prosent av mottatt barnebidrag ut over minstebidraget (bidragsforskottet). De resterende 70 prosent tok trygdekontoret.⁴ Etter reformen falt denne regelen bort. Blant de knapt 20 prosent av bidragsmottakerne som var i denne situasjonen i 2002⁵, kan en del ha oppgitt det avkortede barnebidraget når de ble spurt om hvor mye de mottok i barnebidrag per måned, mens andre kan ha oppgitt det uavkortede beløpet.

2.4.2. Opplysninger fra skattelikningen i 2002

Som tidligere nevnt, gav i 2002 betalt barnebidrag fradrag i skattbar inntekt, mens mottatt barnebidrag ble beskattet. Opplysninger om betalt og mottatt barnebidrag ble derfor sammen med andre inntektsopplysninger innrapportert til likningskontoret i forbindelse med selvangivelsen. Disse opplysningene er så overført fra skattedirektoratets datafiler til Statistisk sentralbyrå og inngår i byråets selvangivelsesstatistikk og inntektsstatistikk for personer og familier.⁶

⁴ Folketrygdloven, paragraf 15-10.

⁵ 19 prosent av alle bidragsberettigede mødre, 4 prosent av alle bidragsberettigede fedre (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 29).

⁶ Opplysningene i dette registeret er imidlertid ikke detaljerte nok for vårt formål. Opplysningene om betalt og mottatt bidrag er slått sammen med andre inntektsarter. Det er ikke mulig å skille mottatt bidrag fra føderåd o.l. Videre er betalt bidrag slått sammen med premie til pensjonsordning i arbeidsforhold. Det var derfor nødvendig å gå til kilden til opplysningene om betalt og mottatt bidrag i inntektsstatistikken, det vil si til Selvangivelsesstatistikk 2002. I dette registeret er det mer presise opplysninger om betalt og mottatt bidrag. Dersom barnet, som det betales bidrag for, har fylt 13 år og har egen arbeidsinntekt, skal barnet levere egen selvangivelse. Da blir ikke bare arbeidsinntekten, men også bidraget, inntektsført på barnet, og ikke på omsorgsforelderen. I slike tilfelle har vi hentet opplysningene om mottatt bidrag fra inntektsstatistikken, selv om det ligger en liten feilkilde her (se foran). Bidrag som registreres mottatt på barnet, telles ikke med i omsorgsforelderens individuelle inntekt. Derimot telles det med i husholdningsinntekten. For en nærmere redegjørelse om registeropplysningene om betalt og mottatt bidrag i 2002, se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen (2005): vedlegg B1.

For å få fradrag for betalt barnebidrag måtte den bidragspliktige oppgi (og dokumentere) betalt beløp og mottakers navn og adresse på selvangivelsen. Bidragsmottakeren hadde ikke det samme insitamentet til å oppgi mottatt bidrag, men gjennom den bidragspliktiges opplysninger ville likningsmyndighetene kunne spore opp dem som mottok bidrag og skatlegge beløpet. I alle de tilfellene hvor bidraget ble betalt via eller av trygdekontoret, sendte trygdekontoret melding til likningskontoret om mottatt bidrag.

Mens spørsmålene i spørreskjemaet refererer til det månedlige løpende barnebidraget, omfatter opplysningene fra skattelikningen alt betalt og mottatt barnebidrag i løpet av kalenderåret, og de omfatter bare bidrag som faktisk er betalt og mottatt. Dette samsvarer ikke alltid med det som skulle ha vært betalt og mottatt. Det kan ta noe tid før bidragets størrelse er endelig fastsatt, enten partene velger å gjøre dette med eller uten trygdekontorets medvirkning. I løpet av denne tiden opparbeides det bidragsrestanser eller bidragsgjeld på bidragspliktiges hånd, og disse må siden betales ned. I slike tilfeller vil den bidragsberettigede motta bidragsforskudd (minstebidrag) fra trygdekontoret, men dersom bidraget, når det endelig fastsettes, blir høyere enn minstebidraget, vil vedkommende ha et tilgodehavende som kommer til utbetaling når den bidragspliktige betaler ned på sin bidragsgjeld.

Som en konsekvens av slike forsinkede inn- og utbetalinger og det forhold at bidragsperioden ofte påbegynnes og avsluttes midt i kalenderåret, vil det være en del tilfeller hvor årlig betalt og mottatt barnebidrag i 2002 (opplysningene fra skattemyndighetene) ikke stemmer overens med løpende månedlig bidrag høsten 2002 (opplysninger fra spørreskjema). Det er ikke alltid man kan regne med at årlig betalt bidrag er lik tolv ganger løpende månedlig bidrag.

Til dette kommer at den bidragspliktige kan pålegges å betale særtilskudd ut over det løpende månedlige bidraget.⁷ Slike særtilskudd kan bidragsmottakeren få når det påløper store og/eller uventede utgifter som for eksempel utgifter til barnets konfirmasjon eller en uventet tannlegeregning. Dette gjelder trolig få,⁸ men for dem det gjelder, kan det ha store konsekvenser. Langt flere, trolig de fleste, berøres av den årlige prisjusteringen av barnebidraget. Dette trenger ikke skje ved årsskiftet. For dem som betaler eller mottar bidrag via trygdekontoret, justeres vanligvis bidragene samtidig med den årlige justeringen av bidragsforskottet (minstebidraget). I 2002 skjedde det den første juni. Eventuelle tilleggsgjeld og den årlige prisjusteringen bidrar også til at årlig betalt eller mottatt

barnebidrag ikke nødvendigvis er lik tolv ganger det månedlige løpende bidraget per en bestemt måned.

2.4.3. Opplysninger fra Rikstrygdeverket i 2004

Opplysningene om betalt og mottatt barnebidrag i inntektsstatistikken for personer og familier i 2004 ble innhentet fra Rikstrygdeverkets utbetalingsregister (TOR9-registeret) og er for så vidt sammenlignbare med de opplysningene man tidligere fikk fra skattelikningen. Opplysningene fra Rikstrygdeverkets register omfatter likevel ikke alle bidragspliktige og bidragsmottakere, bare de tilfellene hvor bidraget betales via trygdeetaten, det vil si for 80-85 prosent i 2002 og 60-65 prosent i 2004 (se avsnitt 1.3). Tallene er usikre, men det ser ut til at stadig flere foreldre ordner bidragsforholdet privat.

I følge Barne- og likestillingsdepartementet (2006) er det grunn til å tro at det er de mest ressurssterke foreldrene som ordner seg privat. Etter hvert som andelen som ordner seg privat øker, vil den gruppen som får sitt bidrag formidlet via trygdeetaten (nå NAV Trygd), bli stadig mindre representativ for alle bidragspliktige og alle bidragsberettigede. Dette gjør sammenlikning av Rikstrygdeverkets data fra ett år til et annet, for eksempel fra 2002 til 2004, problematisk.

I analysene i denne rapporten har vi valgt å legge vekt på de registerbaserte opplysningene om betalt og mottatt barnebidrag. For de 35-40 prosent som vi ikke har slike registeropplysninger for i 2004, har vi nyttet opplysningene fra spørreundersøkelsen (se avsnitt 3.3.1).

⁷ Barneloven §52 (nå §67), andre ledd.

⁸ I 1997 ble det ifølge Rikstrygdeverket fattet vedtak om at særtilskudd skulle ytes i ca. 1 600 av de sakene som gikk via trygdeetaten (Barne- og familiedepartementet 2001: 73).

3. Analyseopplegg

3.1. Hvilke endringer kan vi forvente?

Før bidragsreformen i 2003 ble barnebidraget beregnet som en prosentandel av den bidragspliktiges inntekt, mens man etter reformen skulle ta hensyn til begge foreldrenes inntekter. Det ble fastsatt en barnekostnad som skal fordeles mellom foreldrene alt etter hvor høy inntekt de har. Den bidragspliktiges inntekt bestemmer ikke lenger alene bidragsnivået. Det er forholdet mellom foreldrenes inntekter som er avgjørende. Hvis bidragsmottakeren har høyere inntekt enn den bidragspliktige, skal barnebidraget fra den bidragspliktige utgjøre mindre enn halvparten av barnekostnaden. Hvis den bidragspliktiges inntekt er høyest, skal barnebidraget utgjøre over halvparten av barnekostnaden. Samtidig ble det også bestemt at barnebidraget skulle reduseres hvis den bidragspliktige hadde en del samvær med barnet (se avsnitt 1.2).

På denne bakgrunn skulle man forvente at barnebidraget i 2002 først og fremst varierer med den bidragspliktiges inntekt, mens det i 2004 i større grad også varierer med den bidragspliktiges samvær med barna og bidragsmottakerens inntekt. Vi forventer at bidragspliktige med høyt samvær med barna i 2002 betalte høyere barnebidrag enn dem med lavt samvær, fordi de med høyt samvær også hadde høy inntekt (Kitterød og Lyngstad 2006). I 2004 forventer vi derimot at denne sammenhengen svekkes eller snus slik at de med mest samvær, på grunn av de nye bidragsreglene, nå har lavest bidrag når vi tar hensyn til andre ulikheter mellom de bidragspliktige. Likeledes forventer vi at bidragsmottakere med høy inntekt i 2002 mottok høyere bidrag enn dem med lavere inntekt fordi de med høy inntekt i noe større grad enn dem med lav inntekt hadde barn med bidragspliktige som også hadde høy inntekt (se vedleggstabell A1a og A1b). I 2004 forventer vi at også denne sammenhengen svekkes eller snus fra å være positiv til å bli negativ på grunn av de nye bidragsreglene. Bidragsmottakere med høy inntekt får i 2004 trolig lavere barnebidrag enn dem med lav inntekt når vi kontrollerer for den bidragspliktiges samvær og for ulikheter mellom bidragsmottakerne.

Dette er hva vi ville ha forventet hvis foreldrene følger regelverket. Men i hvor stor grad gjør de det? En avtale om barnebidrag er i utgangspunktet en privatrettslig avtale mellom den bidragspliktige og bidragsmottakeren. Partene kan i prinsippet se bort fra trygdeetatens regler for beregning av barnebidrag og avtale noe helt annet.⁹ Spørsmålet er hvor stor andel av barna som får bidraget beregnet etter det offentlige regelverket, og hvordan vi kan forvente at de foreldrene som ikke får bidraget beregnet på denne måten, innretter seg.

Både i 2002 og i 2004 var det en viss andel av foreldrene som ordnet seg privat uten trygdekontorets medvirkning, anslagsvis 15-20 prosent i 2002, 35-40 prosent i 2004 (Lyngstad og Nymoen 2007). En slik dreining fra offentlig fastsatt til privat avtalt barnebidrag er for øvrig et viktig mål med reformen (se avsnitt 1.2).

Vi antar at også mange av dem som inngår privat avtale skjeler til folketrygdens regelverk når de avtaler barnebidraget. Dersom de er uenige, kan en av partene bringe saken inn for trygdekontoret eller domstolene, og der blir den gjerne avgjort med utgangspunkt i folketrygdens bidragsregler.

På den andre siden er det også en del bidragssaker som er avtalt privat, men hvor foreldrene likevel ønsker at trygdeetaten skal stå for innkreving og utbetaling. Av de 151 500 barna som per januar 2006 fikk bidrag med offentlig medvirkning, var det 19 500 hvor det var inngått privat avtale, men hvor innkreving og utbetaling skjedde via det offentlige (Barne- og likestillingsdepartementet 2006:31). Dessuten blir en god del av sakene som avgjøres av trygdeetaten fastsatt etter skjønn, anslagsvis 40 prosent av sakene før bidragsreformen (Barne- og familiedepartementet 2001:112). Dermed var heller ikke alle de 80-85 prosent av innkreving- og utbetalingssakene som i 2002 (60-65 prosent i 2004) ble håndtert av trygde-

⁹ For bidragsmottakere som etter de gamle reglene fikk barnebidraget avkortet mot overgangsstønnd fra folketrygda (se avsnitt 1.2) måtte barnebidraget fastsettes av trygdekontoret.

kontorene, nødvendigvis avgjort ifølge folketrygdens bidragsregler.

Da de nye reglene for beregning av barnebidrag trådte i kraft høsten 2003, ble alle nye saker behandlet etter de nye reglene. De foreldrene som hadde fått fastsatt bidraget etter de gamle reglene, kunne be om å få det omregnet etter de nye reglene. Mange gjorde det, men per januar 2006 fikk fortsatt bare 63 prosent av barna i det offentlige systemet bidraget fastsatt etter det nye regelverket. Andelen øker, og barnebidrag fastsatt etter det gamle regelverket vil om noen år være unntaket (Barne- og likestillingsdepartementet 2006:31). Hvor mange av dem med privat avtale om bidrag som har beregnet bidraget etter de nye reglene, vet vi ikke.

Hvordan kan vi så forvente at de foreldrene som avtaler bidraget seg imellom uten det offentliges medvirkning, ordner seg? I den internasjonale litteraturen om betaling av barnebidrag (hovedsakelig fra USA og Storbritannia) finner man studier som tyder på at om det betales barnebidrag eller ikke og *hvor mye* det betales er positivt korrelert med den bidragspliktiges inntekt (for eksempel Teachman 1991, Berrington m. fl. 2006, Seltzer 1991a), men i enkelte studier også med den bidragsberettigedes inntekt (Seltzer 1991a) og med inntekten til den bidragspliktiges nye partner (Manning m. fl. 2003). Tilsvarende norske studier finnes ennå ikke, men Kitterød og Lyngstad (2007) fant en klar tendens til at fedre med høy inntekt i gjennomsnitt betaler mer i bidrag enn dem med lavere inntekt, at fedre med lang utdanning betaler mer enn dem med kortere utdanning, og at mottakere av sosialhjelp betaler mindre bidrag enn dem uten sosialhjelp. Denne analysen var basert på data fra Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004, altså året etter bidragsreformen, men bygde bare på bivariate sammenhenger.

Ofte finner man i den internasjonale litteraturen også en sammenheng mellom det å betale bidrag og det å ha kontakt med barna, slik at fedre som betaler bidrag, har mer kontakt med barna enn fedre som ikke betaler bidrag (for eksempel Manning og Smock 2000, Manning m. fl. 2003, McLanahan m. fl. 1994, Seltzer 1991b, Teachman 1991). Dels forklares denne sammenhengen ved at disse to dimensjonene ved fedres engasjement i barna (bidrag og kontakt) er utslag av felles bakenforliggende faktorer som for eksempel fars følelse av ansvar for barna. Dels forklares den ved at det å ha mye kontakt med barna gjør fedre mer villige til å betale bidrag. I mange av disse studiene skiller man ikke mellom offentlig fastsatt bidrag og mer uformelle økonomiske overføringer fra den bidragspliktige til barna og den forelderen de bor hos. Det kan også være vanskelig å avgjøre hva som er årsak og hva som er virkning. Til det kreves gjerne paneldata.

Nepomnyaschy (2007) bruker paneldata fra tre ulike tidspunkt til å undersøke sammenhengen mellom formelle og uformelle barnebidrag på den ene siden og samværsfedres kontakt med sine barn på den annen. Hun finner en svak effekt av betaling av formelt bidrag på samvær, men ingen omvendt effekt fra samvær til formelt bidrag. Videre finner hun en sterk gjensidig effekt mellom betalt uformelt bidrag og samvær.

Kitterød og Lyngstad (2007) analyserer norske data fra 2004 (jf. ovenfor), og finner ingen positiv sammenheng mellom bidrag og samvær i den forstand at fedre som betaler bidrag har mer samvær med barna enn dem som ikke betaler bidrag. Analysene, som bygger på bivariate sammenhenger, tyder heller på at det er en sterk sammenheng den andre veien slik at fedre som ikke betaler bidrag, har langt mer kontakt med barna sine enn dem som betaler bidrag. Dette henger sammen med at de aller fleste samværsfedre i Norge betaler bidrag uavhengig av om de har kontakt med barna eller ikke, men må også sees i lys av at bidragsreglene fra 2003 gir fratrekk i bidraget for fedre med mye samvær. Hvordan situasjonen var før bidragsreformen, vet vi ikke.

En rekke andre faktorer kan også øke eller redusere sannsynligheten for at det betales barnebidrag og påvirke bidragets størrelse. Berrington m. fl. (2006) fant at jo lavere utdanning far har og jo lengre tid som har gått siden bruddet mellom foreldrene, desto mindre sannsynlig er det at det blir betalt bidrag. Forfatterne drøfter ikke hva som ligger bak dette funnet, men det kunne tenkes at fedrenes engasjement for barna er lavere blant dem med lav utdanning enn blant dem med høy utdanning, og lavere blant dem med lang tid siden bruddet enn blant dem med kort tid siden bruddet. Kiernan (2006) fant at jo høyere utdanning mor har, desto større er sannsynligheten for at hun mottar bidrag. Dette kan skyldes at mødre med høy utdanning er flinkere til å forhandle med barnets far enn mødre med lav utdanning. Både Berringtons og Kiernans undersøkelse gjelder britiske forhold.

Omfanget av andre forsørgelsesforpliktelser som de bidragspliktige måtte ha, kan også bety en del for bidraget. Manning m. fl. (2003) fant at samværsforeldre med mer enn ett barnekull som de ikke bor sammen med, samværsforeldre med nye biologiske barn eller stebarn har mindre sannsynlighet for å betale bidrag enn dem med bare ett barnekull. Deres undersøkelse gjaldt amerikanske forhold.

3.2. Hvordan sammenligne resultater fra de to undersøkelsene?

Som første skritt i sammenligningen av resultatene fra de to undersøkelsene vises andelen som har betalt og mottatt barnebidrag, gjennomsnittlig betalt barnebidrag og gjennomsnittlig mottatt bidrag for de samme gruppene i 2002 og 2004. Dette gjøres for alle sam-

værsforeldre og alle omsorgsforeldre i undersøkelsen, og for samværsfedre, samværs mødre, omsorgsmødre og omsorgsfedre hver for seg, og for undergrupper av samværsfedre og omsorgsmødre etter inntekt og samvær. Videre vises gjennomsnittlig betalt og mottatt bidrag for par av samværsfedre og omsorgsmødre i grupper etter inntekt og samvær.

Vi beregner både betalt og mottatt bidrag fordi det bidraget samværsforelderens betaler, ikke trenger å være lik det bidraget omsorgsforelderens mottar, selv ikke innenfor en og samme bidragsrelasjon. Når for eksempel samværsforelderens på grunn av dårlig økonomisk evne helt eller delvis fritas for å betale bidrag, får omsorgsforelderens likevel minstebidrag (bidragsforskott) fra folketrygden. Vel så viktig er det at vi for 2002 beregner betalt og mottatt bidrag etter skatt (i 2004 var skattereglene endret, slik at det ikke er nødvendig å trekke skatt inn i beregningene av barnebidraget det året). Skattereglene slår sjelden likt ut for foreldrene i en og samme bidragsrelasjon. Til det er deres økonomiske situasjon gjerne altfor ulik. Skatteberegningene er nærmere beskrevet i avsnitt 3.3.1, jf. note 11.

Vi vet fra tidligere undersøkelser og analyser at enkelte samværsforeldre er mer involvert i barnas dagligliv og/eller betaler høyere bidrag enn andre (jf. forrige avsnitt). Eksempelvis betaler samværsfedre med høy utdanning mer i bidrag enn dem med lav utdanning, og de med høy inntekt betaler mer enn dem med lav inntekt. Videre er det mer sannsynlig at samværsforeldre med kort tid siden bruddet betaler bidrag enn foreldre med lengre tid siden bruddet, og mer sannsynlig at samværsforeldre uten andre biologiske barn betaler bidrag enn foreldre som har andre biologiske barn. Svarfordelingen for alle samværsforeldre og alle omsorgsforeldre er derfor følsom for hvordan nettoutvalget er sammensatt med hensyn til faktorer som har betydning for om det betales og mottas bidrag og hvor mye som blir betalt og mottatt. Er det f.eks. relativt færre samværsforeldre med nye biologiske barn i nettoutvalget i 2004 enn i 2002, vil dette bidra til en endring i svarfordelingen for alle samværsforeldre i retning av flere som betaler bidrag. Det samme gjelder dersom det er en større andel med flere barn i bidragsrelasjonen i 2004, eller en større andel som tidligere har bodd sammen med barnets andre forelder. Etter som svarprosenten var betydelig høyere i 2004 enn i 2002 (jf. kapittel 2), kan det ikke utelukkes at nettoutvalgene har ulik sammensetning på en del sentrale kjennemerker. For å sjekke hvorvidt dette er tilfellet, gir vi i kapittel 4 en oversikt over fordelingen av en del sentrale kjennemerker ved foreldre og barn i de to undersøkelsene.

Dersom forskjellen i svarprosent mellom grupper av foreldre er ulik i de to undersøkelsene, vil nettoutvalgene kunne ha noe ulik sammensetning med hensyn

til foreldretype. Som nevnt i kapittel 2, var det i begge undersøkelsene en høyere svarprosent blant omsorgsforeldre enn blant samværsforeldre. Dette er korrigert gjennom frafallsvektene. Vektene justerer imidlertid ikke for eventuelle skjevheter med hensyn til hvem av foreldrene barna er registrert bosatt hos. Dersom for eksempel samværs mødre jevnt over betaler lavere barnebidrag enn samværsfedre og det er relativt flere eller færre samværs mødre i nettoutvalget til 2004- enn til 2002-undersøkelsen, vil dette ha konsekvenser for fordelingen av betalt bidrag for alle samværsforeldre sett under ett. I neste kapittel gir vi derfor en oversikt over fordelingen av nettoutvalgene i de to undersøkelsene med hensyn til foreldretype.

Vi er interessert i å finne ut i hvilken grad samværsforelderens inntekt, omsorgsforelderens inntekt og omfanget av samværsforelderens kontakt med barnet/barna har konsekvenser for om det betales/mottas bidrag og bidragets størrelse, og om det har skjedd endringer i effekten av inntekt og samvær på betalt og mottatt bidrag fra 2002 til 2004. For å finne ut om en eventuell endring bunner i ulik sammensetning av nettoutvalgene i de to undersøkelsene, eller gjenspeiler en reell endring, har vi foretatt separate multivariate analyser med kontroll for en rekke kjennemerker i 2002 og 2004. Vi undersøker om inntekt og samvær har signifikant effekt på det å betale og/eller motta barnebidrag etter at det er kontrollert for antall barn i bidragsrelasjonen, tid siden brudd, om foreldrene har nye biologiske barn og en rekke andre faktorer som kan ha betydning for om det betales/mottas bidrag og størrelsen på bidraget. I noen tilfelle forsvinner da den bivariate sammenhengen mellom inntekt og samvær på de ene siden og barnebidrag på den andre. I andre tilfelle har inntekt og/eller samvær en klar effekt også ved kontroll for bakgrunnskjenne tegn.

Siden det bidraget far betaler, i mange tilfelle ikke er lik det bidraget mor mottar (se foran), gjennomfører vi også i de multivariate analysene separate analyser for betalt og mottatt bidrag.

Som nevnt tidligere, ble bidraget i 2002 beregnet med utgangspunkt i den bidragspliktiges inntekt, mens det i 2004 også skal avspeile den bidragsberettigedes inntekt og omfanget av den bidragspliktiges samvær med barnet telle med. For å finne ut hvilken selvstendig effekt omsorgsforelderens inntekt har på bidraget hvert av årene, trenger vi opplysninger om begge foreldrenes inntekt, samt samværsforelderens kontakt med barnet og alle relevante kontrollvariabler i en og samme modell. Vi har inntektsopplysninger om hver av foreldrene som deltok i undersøkelsen, men vi har opplysninger om begge foreldrenes inntekt bare i de tilfellene hvor både far og mor har svart, det vil si i parutvalgene (jf. avsnitt 2.1.3 og 2.1.4). I siste del av rapporten presenteres og diskuteres derfor multivariate analyser av parutvalgene i de to undersøkelsene. Siden

parutvalgene på grunn av frafall, fordi enten far eller mor ikke har svart, er en god del mindre enn individutvalgene, vil vi i disse analysene begrense oss til et fåtall kontrollvariabler for å redusere usikkerheten ved resultatene.

3.3. Analysevariabler

I denne analysen av hvorvidt det betales/mottas barnebidrag og bidragets størrelse benytter vi en del av de samme variablene som tidligere er benyttet i analyser av samværsforeldrenes samvær med barna (Kitterød 2005, 2006a og 2007, Kitterød og Lyngstad 2006 og 2007). I valget av variabler har vi tatt med dem som mest direkte får konsekvenser for beregningen av barnebidraget etter gammelt og nytt regelverk, det vil si at vi i tillegg til de tre forklaringsvariablene (samværsforelders inntekt, omsorgsforelders inntekt og månedlig samvær) har tatt med kontrollvariabler som antall barn i bidragsrelasjonen og barnas alder, samt andre omsorgsforpliktelser. I tillegg har vi tatt med en del variabler som har vist seg å ha effekt i undersøkelser i andre land eller i de refererte norske analysene av samvær (tid siden brudd, samlivsstatus ved brudd og i dag, foreldrenes utdanning og reisetiden mellom mors og fars bopel).

I de bivariate analysene har vi også sett på hvordan bidraget varierer med omfanget av feriesamvær. På grunn av stort partielt frafall har vi valgt å holde denne variabelen utenfor i de multivariate analysene (se avsnitt 3.3.2).

3.3.1 Avhengige variabler

Vi benytter følgende fire avhengige variabler:

- *Årlig betalt barnebidrag*: Dette er en kontinuerlig variabel som først og fremst er basert på opplysninger fra register som vi har fått tilgang til via Statistisk sentralbyrås selvangivelsesstatistikk og inntektsstatistikk for personer og familier. For 2002 nyttes opplysninger fra skattelikningen, for 2004 opplysninger fra Velferdsdirektoratets (tidligere Rikstrygdeverkets) utbetalingsregister (TOR9-registeret). I 2004 inneholdt inntektsstatistikken bare opplysninger for de 60-65 prosent av tilfellene hvor bidraget betales via det offentlige. For de øvrige 35-40 prosent benyttet vi opplysninger fra spørreskjemaet. Der ble det spurt om månedlig bidrag høsten samme året. Dette ble så multiplisert med tolv og prisjustert med samme proSENTSATS som minstebidraget ble justert med samme år. Bidraget er beregnet netto, det vil si at skattefordelen ved at bidraget kan føres som fradrag på skattelikningen er beregnet og trukket ifra. Dette er bare gjort for 2002. I 2004 kunne man ikke lenger føre betalt barnebidrag som fradrag på selvangivelsen.
- *Betalt barnebidrag eller ikke*: Dette er en dikotom variabel som er basert på den foregående

variabelen. De som har verdien null på foregående variabel, får verdien null på den dikotome variabelen, mens de som ifølge registeropplysningene (spørreskjemaopplysningene for en del av utvalget i 2004) hadde betalt bidrag i løpet av året, får verdien én.

- *Årlig mottatt barnebidrag*: Dette er en kontinuerlig variabel som er basert på samme kilder som de foregående variablene. Også i dette tilfellet er bidraget beregnet netto. I 2002 ble mottatt bidrag beskattet på bidragsmottakers hånd. Denne skatten er beregnet og trukket fra bruttoløpet. I 2004 ble ikke mottatt bidrag lengre beskattet.
- *Mottatt barnebidrag eller ikke*: Dette er en dikotom variabel som er basert på den foregående variabelen. De som har verdien null på foregående variabel, får verdien null på den dikotome variabelen, mens de som ifølge registeropplysningene (spørreskjemaopplysningene for en del av utvalget i 2004) hadde betalt bidrag i løpet av året, får verdien én.

Nærmere om beregningen av skattefordelen ved betalt bidrag, skatt på mottatt bidrag og beregning av netto bidrag (etter skatt):

Skattefordelen ved betalt bidrag og skatt av mottatt bidrag var i utgangspunktet 28 prosent. Skatt på mottatt bidrag ble imidlertid først beregnet etter et særskilt skattefradrag på 23 prosent av bidraget, minimum 4 000 kroner og maksimum 43 000 kroner per barn.¹⁰ Dette er det tatt hensyn til i beregningene av skattefradrag, skatt og netto bidrag i 2002. For begge gruppene - både for dem som betaler og dem som mottar bidrag - gjelder det at de må ha en viss inntekt for at det skal bli noe skatt ut av det. Også dette er det forsøkt tatt hensyn til i beregningene.¹¹

3.3.2. Forklaringsvariabler

Formålet med analysene er altså å undersøke betydningen av foreldrenes inntekt og samvær med barna for om det betales/mottas barnebidrag og størrelsen på bidraget i 2002 og 2004. Inntektsopplysningene ble koblet til undersøkelsen fra Statistisk sentralbyrås inntektsstatistikk for personer og familier. Samværsopplysningene er hentet fra spørreskjemaet.

¹⁰ Skattelovens paragrafer 6-30 til 6-32.

¹¹ Etter skattelovens paragrafer 17-1 til 17-4 slapp pensjonister og mottakere av overgangsstønad som i 2002 tjente mindre enn 81 100 kroner, å betale trygdeavgift eller skatt på alminnelig inntekt (overgangsstønad, pensjon, barnebidrag, arbeidsinntekt m.m.). De som tjente mer enn 81 100 kroner, fikk skatten redusert slik at summen av trygdeavgift og skatt på alminnelig inntekt ikke oversteg 55 prosent av alminnelig inntekt (skattebegrensningsregelen). Her er det først og fremst bidragsberettigede mottakere av overgangsstønad som faller inn under skattebegrensningsregelen, og det er for denne gruppen effekten av skattebegrensningsregelen er beregnet. For øvrig er det forutsatt at de som hadde negativ eller ingen skatt i 2002, heller ikke betalte skatt for mottatt barnebidrag (bidragsmottakere) eller fikk skattefradrag for barnebidrag (bidragsbetalere).

Inntekt: Vi benytter fars og mors inntekt etter skatt og før fradrag for betalt bidrag eller tillegg av mottatt bidrag. Bidraget som trekkes fra eller legges til, er beregnet netto i 2002 (se foregående avsnitt). Vi har valgt å foreta analyser med inntekt gruppert. Inntekten omfatter summen av alle yrkesinntekter (lønns- og næringsinntekt), kapitalinntekter (blant annet renteinntekter og avkastning på verdipapirer) og diverse overføringer (for eksempel ulike typer pensjoner, arbeidsledighetstrygd, barnetrygd, kontantstøtte, barnebidrag, bostøtte, sosialhjelp etc.) mottatt i løpet av året. Til fratrekk kommer utlignet skatt og negative overføringer (pensjonspremier i arbeidsforhold).

I individanalysene av betalt bidrag er det samværsforelderens inntekt det refereres til, i analysene av mottatt bidrag er det omsorgsforelderens inntekt som nyttes. I paranalysene benyttes både samværsforelders og omsorgsforelders inntekt.

Antall samværsdager siste måned: Dette er basert på spørsmål i spørreskjemaet om hvorvidt samværsforelderens hadde vært sammen med barnet forrige måned, samt hvor mange dager det eventuelt hadde vært samvær. Det ble presisert at halve dager skulle regnes med, slik at for eksempel ettermiddager og kvelder etter barnehage og skole skulle regnes som hele dager. I analysene behandles antall samværsdager som en gruppert variabel med verdier fra null og oppover. De som oppgav at de ikke hadde sett barnet siden samlivsbruddet eller fødselen, de som oppgav at det ikke hadde vært samvær siste år, og de som oppgav at de ikke hadde vært samvær siste måned, fikk verdien null.

I individanalysene av betalt bidrag er det opplysningene fra samværsforelderens om eget samvær med barna som legges til grunn, i analysene av mottatt bidrag er det omsorgsforelderens opplysninger om samværsforelderens kontakt med barna som nyttes. De to partenes opplysninger spriker nokså mye, også mellom foreldrene i samme bidragsrelasjon (se Kitterød 2004b og 2005). I paranalysene summerer vi derfor antall dagers samvær oppgitt av samværsforelderens og antall dager oppgitt av omsorgsforelderens og deler på to. Vi beregner altså et gjennomsnitt av det mor og far oppgir.

Har hatt samvær siste måned: I tillegg til analyser av antall månedlige samværsdager, undersøker vi effekten av at samværsforelderens hadde minst én samværsdag med barnet siste måned. Analysevariabelen har da to verdier - minst én dag med samvær, ingen samværsdager. Den er laget på bakgrunn av opplysningene om antall samværsdager.

Antall samværsdager i ferier siste år: Dette er basert på spørsmål i spørreskjemaet om hvorvidt samværsforelderens hadde vært sammen med barnet i ferier siste

år, samt hvor mange dager det eventuelt hadde vært samvær. Som i analysene av det månedlige samværet, behandles antall samværsdager som en gruppert variabel med verdier fra null og oppover. De som oppgav at de ikke hadde sett barnet siden samlivsbruddet eller fødselen og de som oppgav at det ikke hadde vært samvær siste år, fikk verdien null.

Det partielle frafallet er svært høyt på spørsmålene om antall dager feriesamvær, spesielt i 2004 (se tabell 4.1). På grunn av den store andelen 'uoppgitt' på denne variabelen har vi bare benyttet den i de bivariate analysene.

3.3.3 Kontrollvariabler

Sammenhengen mellom foreldrenes inntekt og samværsforeldrenes samvær med barna på den ene siden og om det betales/mottas barnebidrag eller ikke og størrelsen på bidraget på den annen, kan bunne i forskjeller mellom foreldrene på andre områder. Derfor kontrollerer vi for en del faktorer gjennom multivariate analyser. Dette er faktorer som i tidligere analyser har vist seg å ha betydning for mengden samvær, eller som kan tenkes å ha slik betydning.

Foreldrenes utdanning: Dette er foreldrenes høyest fullførte utdanning på intervjutidspunktet. Opplysningene er hentet fra Statistisk sentralbyrås registre. Vi behandler utdanning som en kategorisk variabel og skiller mellom følgende tre grupper: de med utdanning fra ungdomsskole eller videregående skole, de med ett til fire års universitets- eller høgskoleutdanning og de med minst fem års universitets- eller høgskoleutdanning.

Antall barn i bidragsrelasjonen: Dette er antall barn som samværsforelderens har med barnets andre forelder - altså i den bidragsrelasjonen som dekkes i undersøkelsen. Opplysningene er hentet fra Statistisk sentralbyrås registre. Flere barn medfører høyere bidrag, både etter gamle og nye bidragsregler. Vi antar derfor at foreldre med flere barn betaler høyere bidrag enn dem med bare ett barn. Fedre med flere barn har muligens også investert mer tid og følelser i familien før bruddet og er mer knyttet til denne enn fedre med bare ett barn. De kan derfor tenkes å være mer villige til å betale bidrag enn fedre med bare ett barn. Vi skiller mellom dem med ett barn, dem med to barn og dem med tre eller flere barn.

Alderen til det yngste barnet i bidragsrelasjonen: Etter de nye bidragsreglene skal eldre barn ha mer i bidrag enn yngre barn. I den grad de nye beregningsreglene blir lagt til grunn ved beregning av barnebidrag skulle vi derfor forvente at det var en viss positiv sammenheng mellom barnets alder og bidragets størrelse i 2004, men ikke nødvendigvis i 2002 da beregningsreglene ikke skilte mellom alderen på barna. I den grad foreldrene avtaler bidragets størrelse seg imellom uten

å skjele til bidragsreglene, er det vanskelig å si hvilken betydning barnets alder blir tillagt. På den ene siden kan det tenkes at tenåringer blir vurdert som mer kostnadskrevenne enn mindre barn.¹² På den andre siden vet vi at fedre har mindre samvær med tetenåringer enn med yngre barn, i hvert fall på månedlig basis (Kitterød 2006a). Vi skiller mellom dem med yngste barn 0-4 år, 5-9 år, 10-14 år og 15-17 år.

I 2002 ble opplysninger om yngste barns alder innhentet gjennom spørreskjema/intervju. I 2004 ble opplysningene i all hovedsak hentet fra Statistisk sentralbyrås registre. Siden våre avhengige variable, betalt og mottatt barnebidrag, gjelder bidrag for *alle* barna i bidragsrelasjonen, burde vi ideelt sett ha hatt opplysninger om alle barnas alder og ikke bare alderen til det yngste barnet. Det har vi ikke. For de to tredelene av foreldrene som har bare ett barn sammen, spiller ikke dette noen rolle. For den tredelen som har mer enn ett barn sammen, må vi rett og slett anta at barn nummer to og senere barn ikke er så mye eldre enn det yngste barnet, at det yngste barnet ikke er noen "attpåklatt". Denne forutsetningen holder nok ikke i alle tilfelle. Forskjellen mellom eldste og nest eldste barns alder kan for de barna som ble født midt på 1980-tallet, anslås til tre til fire år i gjennomsnitt (Statistisk sentralbyrå 1991, se også Blom, Noack og Østby 1993). Avstanden ser ikke ut til å ha økt siden da (Lappegård 2001).

Samlivsstatus ved brudd: Vi vet fra tidligere analyser at fedre som har bodd sammen barnets mor, har betydelig mer kontakt med barna enn fedrene som ikke har bodd sammen med barnets mor (Jensen og Clausen 1997, Skevik og Hyggen 2002). Derimot vet vi ikke om de også betaler mer barnebidrag. Vi skiller mellom tidligere gifte, tidligere samboende og dem som aldri har bodd sammen med moren, med sistnevnte gruppe som referanse.

Opplysningene om tidligere samlivsstatus er innhentet gjennom spørreskjema/intervju. I 2002 registrerte man foreldrenes samlivsstatus ved fødselen til det eldste barnet i den angjeldende bidragsrelasjonen. I 2004 spurte man om samlivsstatus ved yngste barns fødsel. Disse to målene er ikke helt sammenlignbare ettersom noen av foreldrene med flere barn kan ha endret samlivsstatus mellom eldste og yngste barns fødsel.

Tid siden samlivsbrudd: Tidligere analyser har vist at jo lenger tid som har gått siden bruddet mellom foreldrene, desto mindre sannsynlig er det at det blir betalt bidrag (se avsnitt 3.1). Vi definerer her tid siden

brudd som en kontinuerlig variabel, målt i antall år siden foreldrene flyttet fra hverandre. For foreldre som aldri har bodd sammen, settes tid siden brudd lik barnets alder. Opplysningene er hentet fra spørreskjema/intervju.

Foreldrenes samlivsstatus nå: Vi vet ikke i hvilken grad eventuelle nye parforhold påvirker sannsynligheten for at det blir betalt barnebidrag og størrelsen på bidraget. Dersom samværsforeldereren får ny partner, kan det føre til at den nye partneren legger beslag på ressurser som ellers ville ha gått til barnet. Men det kan like gjerne tenkes at en ny partner bidrar til at far, ved at han får noen å dele boutgifter og andre utgifter med, får bedre økonomi og dermed bedre muligheter til å betale bidrag. Dersom omsorgsforeldereren får ny partner, kan det bidra til at den ene eller den andre parten i bidragsrelasjonen mener at omsorgsforelderens økonomiske situasjon da er blitt så mye bedre enn da hun var enslig forsørger, at det får konsekvenser for bidraget. Vi skiller mellom foreldre som lever alene, dem som er samboere med en ny partner, og dem som er gift med en ny partner.

Opplysningene er dels hentet fra spørreskjema/intervju, dels fra register. Både i 2002 og i 2004 ble opplysninger om nåværende husholdning innhentet gjennom en nitid kartlegging av *alle* husholdsmedlemmene ("husholdningsboksen"). I 2002 ble man i tillegg spurt direkte om man hadde ny ektefelle eller samboer, nye barn eller stebarn. Fordi undersøkelsen i 2002 var en postenquete, var i mange tilfeller opplysningene i "husholdningsboksen" mangelfullt utfylt. For dette året har vi derfor basert oss på svarene på de direkte spørsmålene, hvor svarprosenten var bedre, mens vi for 2004 har basert oss på opplysningene i "husholdningsboksen". Begge årene ble opplysningene fra spørreskjema/intervju supplert med og kontrollert ved hjelp av opplysninger fra register.

Barn med nåværende partner: Vi skiller mellom foreldre med og uten barn med nåværende partner. Opplysningene er hentet dels fra spørreskjema/intervju, dels fra register (se ovenfor).

Dersom det er samværsforeldereren som har barn med nåværende partner, antar vi at dette fører til redusert barnebidrag, vil vedkommendes ressurser måtte fordeles på flere barn. Tidligere undersøkelser har vist at samværsforeldre med nye biologiske barn har mindre sannsynlighet for å betale bidrag enn dem med bare ett barnekull (se avsnitt 3.1). Etter de nye bidragsreglene skal bidragspliktige med lav inntekt i slike tilfelle få beholde noe mer til eget (dvs. de nye barnas) underhold når barnebidraget utmåles. De gamle reglene var på dette området i større grad basert på skjønn, men under utøvelsen av skjønnen skulle man ta hensyn til hva den bidragspliktige med høy bidragsbelastning og lav inntekt "... har igjen til livsopphold for seg og sin

¹² Det er denne forutsetningen som legges til grunn i det Standardbudsjett for forbruksutgifter som Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) har utviklet, og som Barne- og familiedepartementet (1999 og 2001) la til grunn i forarbeidene til de nye reglene for beregning av barnebidrag. En annen sak er at SIFO anbefaler at standardbudsjettet *ikke* brukes til å beregne hva det koster å ha barn (SIFO 2007).

familie" (dvs. de nye barna) (Barne- og familie-departementet 2001: 48).

Partner har særkullsbarn i husholdningen: Vi skiller mellom foreldre med og uten partnere med særkullsbarn i husholdningen. Opplysningene er hentet dels fra spørreskjema/intervju, dels fra register (se ovenfor).

Det at samværsforelderens nye partner har egne særkullsbarn i husholdningen kan føre til at vedkommende må spre ressursene på flere barn, men i dette tilfellet har samværsforeldereren ingen klar juridisk plikt til å forsørge de nye barna (stebarna). Bidragsreglene legger da heller ikke opp til at forsørgelsen av den nye partnerens barn skal påvirke barnebidraget til de andre barna. Samværsforeldre med stebarn i husholdningen har likevel ifølge enkelte undersøkelser mindre sannsynlighet for å betale bidrag enn dem uten stebarn i husholdningen (se avsnitt 3.1).

Partner har særkullsbarn som kommer på besøk: Vi skiller mellom foreldre som har en ny partner med barn som kommer på besøk i husholdningen, og dem som ikke har en partner med slike barn. Opplysningene er hentet fra spørreskjema/intervju.

Antall bidragsrelasjoner: De fleste samværsforeldre har bare én bidragsrelasjon, nemlig den de gir opplysninger om i undersøkelsen. En liten andel har imidlertid barn med flere tidligere partnere. Disse må spre de økonomiske ressursene mellom flere barnekull, og vil dermed kunne betale mindre til barn i hver relasjon. Bidragsreglene forutsetter at en slik deling finner sted når den bidragspliktiges inntekt ikke rekker til fullt barnebidrag for hvert barn. Vi skiller mellom fedre med en og flere bidragsrelasjoner. Opplysningene er hentet fra spørreskjema/intervju.

Det kan også tenkes at det å motta barnebidrag og bidragets størrelse påvirkes av om *omsorgsforeldereren* har andre barn enn barna i den aktuelle bidragsrelasjonen, enten dette dreier seg om barn i andre bidragsrelasjoner, barn med ny partner, ny partners særkullsbarn eller at ny partner har særkullsbarn som kommer på besøk.

Reisetid mellom barn og samværsforelder: I undersøkelsen ble reisetid kartlagt gjennom et spørsmål med fire svarkategorier. Spørsmålet gjaldt reisetid én vei, altså enten til eller fra barnet. Vi beholder alle fire svarkategorier i analysene.¹³

Dersom mor og far bor langt fra hverandre, vil reisetiden og reisekostnadene begrense samværet mellom samværsforeldrene og deres barn. Tidligere analyser viser at fedre som bor langt fra barna sine, har mindre månedlig samvær enn dem som bor nær barna. Mønsteret er mindre klart for samvær i ferier (se for eksempel Kitterød 2005 og 2006b). Det kan også tenkes at reisekostnadene ved besøk får konsekvenser for evnen til å betale barnebidrag på linje med andre kostnader i forbindelse med besøket. I forbindelse med innføringen av de nye reglene for beregning av barnebidrag ble det diskutert om reisekostnadene skulle trekkes inn i beregningen av bidraget. Barne- og familiedepartementet (2001:103) nøyde seg med å anbefale at foreldrene skulle dele reisekostnadene mellom seg etter størrelsen på inntektene deres.

¹³ I 2002-undersøkelsen var det forholdsvis mange uoppgitte svar på spørsmålet om reisetid. Vi hadde derfor en egen kategori for uoppgitt reisetid i analysene. I 2004 var det få uoppgitte på spørsmålet om reisetid. Vi har derfor ikke uoppgitt som en kategori i analysene.

4. Kjennetegn ved foreldregruppene i de to undersøkelsene

4.1. Fire foreldregrupper

I dette kapitlet viser vi hvordan de ulike gruppene av foreldre fordeler seg med hensyn til en del utvalgte kjennemerker i 2002- og 2004-undersøkelsen. Hensikten med en slik sammenligning er i første rekke å avdekke om det er vesentlige forskjeller i sammensetningen av nettoutvalgene i de to undersøkelsene, og hvilke forskjeller som eventuelt finnes. I tillegg gir tabellene viktig bakgrunnskunnskap for analysene i det følgende, samt god oversikt over forskjeller og likheter mellom de ulike foreldregruppene. Vi ser på følgende grupper av foreldre:

- Omsorgsmødre
- Samværsfedre
- Omsorgsfedre
- Samværs mødre

For enkelte av kjennemerkene er det en del uoppgitte verdier eller "vet ikke"-svar. Vi har valgt å inkludere disse observasjonene i tabellene her slik at alle fordelinger summerer til 100 prosent og er basert på det samme antallet observasjoner for hver gruppe av foreldre. I enkelte tilfelle summerer prosentene for et kjennemerke til 99 eller 101, noe som skyldes avrundning. "0" brukes når under 0,5 prosent av observasjonene har den angjeldende verdien, og "." brukes når det ikke er noen som har den angjeldende verdien. Som det er redegjort for tidligere, er prosenttallene basert på det vektete materialet, mens antallet observasjoner rapporteres fra det uvektede materialet.

4.2. Kjennetegn ved foreldre og barn

Foreldrenes inntekt

Som ventet ser det ut til at det har vært en viss forskyvning i retning av de høyere inntektsgruppene fra 2002 til 2004. Dette gjelder for alle de fire foreldregruppene. Ellers ser vi at andelen i de høyeste inntektsgruppene er høyest for fedrene med omsorgsfedrene på en klar førsteplass. Inntekten er gitt i løpende kroner. Inntekten i 2002 er ikke omregnet til 2004-kroner.

Månedlig samvær

Andelen som rapporterer lite eller ikke noe samvær mellom samværsforelder og barn er blitt lavere, og andelen som rapporterer høyt månedlig samvær er blitt

høyere. Dette gjelder også for alle fire foreldregruppene. De to smågruppene (omsorgsfedre og samværs mødre) rapporterer det høyeste månedlige samværet. I 2004 rapporterte 37 prosent av omsorgsfedrene og 54 prosent av samværs mødrene at samværs mødrene hadde vært sammen med barna minst 13 dager siste måned. Det at så mange av samværs mødrene har så høyt månedlig samvær, har blant annet sammenheng med at mange av disse barna har delt bosted (Kitterød 2005, se også avsnitt 2.1.1 her). Ellers er det et gjennomgående trekk at samværsforeldrene gir uttrykk for at de har hatt mer månedlig samvær med barna enn det omsorgsforeldrene gir uttrykk for.

Feriesamvær

Tabell 4.1 tyder også på at andelen av tilfellene uten feriesamvær er blitt mindre og at andelen med mye feriesamvær mellom samværsforelderen og barnet/barna er blitt høyere fra 2002 til 2004. Her kommer imidlertid den høye andelen 'uoppgitt', spesielt i 2004, forstyrrende inn. I tabell 4.4 viser vi derfor også fordelingen av feriesamværet når 'uoppgitt' holdes utenfor. Vi ser at den utviklingen av feriesamværet som vi kunne lese ut av tabell 4.1, fortsatt består i tabell 4.4. Feriesamværet har økt fra 2002 til 2004.

Foreldrenes utdanningsnivå

Det kan se ut til å ha vært en viss forskyvning i retning av noe færre med utdanning fra videregående skole eller lavere nivå i 2004 enn i 2002. Forskjellen er imidlertid bare statistisk signifikant på 5-prosent nivå for samværsfedrene. Både i 2002 og 2004 hadde det store flertallet av foreldrene sin høyest fullførte utdanning fra videregående skole eller lavere.

Antall barn

Det var liten forskjell mellom antall barn for de store foreldregruppene i de to undersøkelsene. Knappt tredeler av omsorgsmødrene og samværsfedrene hadde ett barn i den aktuelle relasjonen, 28-30 prosent hadde to barn og 6-7 prosent hadde minst tre barn. For omsorgsfedre var det en forskyvning mot at færre hadde ett barn, mens flere hadde to barn i 2004 enn i 2002. En tilsvarende tendens ser vi blant samværs mødrene, men endringen er ikke stor nok til å være signifikant.

Tabell 4.1. Omsorgsforeldre og samværsforeldre etter inntekt og etter hvilke opplysninger de har gitt om samværsforelders samvær med barnet/barna. Omsorgsmødre, samværsfedre, omsorgsfedre og samværs mødre. 2002 og 2004. Prosent

	Omsorgsmødre		Samværsfedre		Omsorgsfedre		Samværs mødre	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
	100	100	100	100	100	100	100	100
Inntekt etter skatt								
-149 999 kr	13	12	12	12	8	3	18	11
150 000 kr - 199 999 kr	24	18	18	14	5	6	27	21
200 000 kr - 249 999 kr	32	33	28	23	25	24	23	31
250 000 kr - 299 999 kr	20	23	22	22	27	26	17	23
300 000 kr +	11	14	21	29	35	41	15	13
Samværsforelders samvær siste måned								
0 dager	30	26	17	17	18	16	8	9
1 - 4 dager	18	13	13	6	12	8	10	6
5 - 8 dager	22	28	25	23	25	19	15	11
9 - 12 dager	21	23	25	31	9	18	18	19
13 dager +	6	9	17	21	32	37	41	54
Uoppgitt	3	1	3	1	6	2	8	1
Samværsforelders feriesamvær siste år								
0 dager	25	18	15	7	14	8	8	4
1 - 20 dager	36	34	22	17	34	21	8	11
21 - 34 dager	23	27	29	23	12	18	20	17
35 dager +	8	20	21	29	24	23	44	42
Uoppgitt	7	19	13	24	16	31	19	28
Antall observasjoner	1121	1240	941	1121	139	176	105	155

Tabell 4.2. Omsorgsforeldre og samværsforeldre etter ulike kjennetegn. Omsorgsmødre, samværsfedre, omsorgsfedre og samværs mødre. 2002 og 2004. Prosent

	Omsorgsmødre		Samværsfedre		Omsorgsfedre		Samværs mødre	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
	100	100	100	100	100	100	100	100
Utdanningsnivå								
Videregående skole eller lavere	78	75	85	81	81	76	73	76
Universitet/høgskole 1-4 år	19	22	11	13	14	16	20	19
Universitet/høgskole 5 år +	3	3	3	5	4	5	7	4
Uoppgitt	1	-	1	1	-	3	-	2
Antall barn i relasjonen								
Ett barn	66	65	63	65	53	49	46	48
To barn	28	29	30	30	35	43	38	42
Tre barn +	6	6	7	6	13	8	16	11
Yngste barns alder								
0-4 år	15	14	16	15	9	6	7	4
5-9 år	34	31	32	29	27	22	21	28
10-14 år	35	37	35	38	40	42	46	37
15-17 år	15	18	17	18	24	30	25	31
Uoppgitt	1	-	0	0	0	0	-	-
Samlivsstatus ved samlivsbrudd								
Gift med barnets andre forelder	43	41	47	42	65	66	72	69
Samboer med barnets andre forelder	35	40	38	44	31	30	18	26
Har aldri bodd sammen	22	19	15	15	3	4	10	5
Uoppgitt	1	-	1	-	1	-	-	-
Tid siden samlivsbrudd								
Under 2 år	14	13	14	14	21	17	23	18
2-4 år	24	23	25	23	27	34	28	32
5-7 år	22	22	22	21	18	24	24	25
8-10 år	18	18	16	20	17	12	10	13
11 år +	21	24	20	22	14	13	13	11
Uoppgitt	2	-	3	1	3	-	3	1
Samlivsstatus nå								
Gift med ny partner	18	18	19	20	15	10	4	17
Samboer med ny partner	23	21	25	23	27	22	32	19
Enslig	58	61	54	57	57	68	63	64
Uoppgitt	2	-	1	-	1	-	1	-
Antall observasjoner	1121	1240	941	1121	139	176	105	155

Yngste barns alder

Fordelingen med hensyn til yngste barns alder var ganske lik i de to undersøkelsene, men det var en liten tendens til at andelen med barn på ti år eller eldre var høyere i 2004 enn i 2002 for omsorgsfedre, omsorgsmødre og samværsfedre. For samværs mødre er bildet mer uklart. Både i 2002 og 2004 var det en klar tendens til at omsorgsfedre og samværs mødre på den ene siden hadde noe eldre barn enn omsorgsmødre og samværsfedre på den annen.

Tidligere samlivsstatus

Av tabell 4.2 kan det se ut til at det er en liten tendens til at andelen samboere har økt for omsorgsmødre, samværsfedre og samværs mødre fra 2002 til 2004, men dette kan skyldes noe ulike spørsmål (se avsnitt 3.3).

Det kan kanskje virke litt forvirrende at fordelingene for omsorgsmødre og samværsfedre ikke er identiske. Utvalget består jo av par av foreldre til samme barn, noe som skulle tilsi like fordelinger for de to gruppene med hensyn til samlivsstatus ved barnets fødsel. Her er det imidlertid viktig å huske på at svarprosenten var høyere blant omsorgsmødre enn blant samværsfedre, noe som også kommer fram i tabellene 4.1. og 4.2. ved at antall observasjoner er høyere blant omsorgsmødre enn blant samværsfedre. Som tidligere nevnt, var det også slik at foreldre til samme barn i en del tilfelle besvarte samme spørsmål forskjellig, men dette er nok mindre utslagsgivende for samlivsstatus enn på en del andre områder.

Som vi kunne vente, ser vi at omsorgsfedre og samværs mødre oftere var gift og sjeldnere bodde atskilt fra barnets andre forelder ved barnets fødsel, enn hva som var tilfellet for omsorgsmødre og samværsfedre. Dette bekrefter funn fra tidligere studier om at foreldre som velger å la barna bli boende hos far etter samlivsbrudd, på mange måter skiller seg fra dem som lar barna bo hos mor.

Tid siden samlivsbrudd

Det er bare små forskjeller mellom 2002- og 2004-undersøkelsen i tid siden samlivsbrudd. Blant samværsfedre kan det se ut til at andelen med mer enn sju år siden bruddet har økt, men ettersom det var forholdsvis mange med uoppgitte svar for tid siden samlivsbruddet i 2002-undersøkelsen, 3 prosent, kan det være tvilsomt om det faktisk har funnet sted en slik endring.

Det er betydelig kortere tid siden samlivsbruddet blant omsorgsfedre og samværs mødre enn blant omsorgsmødre og samværsfedre. I 2004 oppgav omtrent halvparten av omsorgsfedrene og samværs mødrene at bruddet skjedde for mindre enn fem år siden. Blant omsorgsmødre og samværsfedre var andelen under 40 prosent.

Samlivsstatus nå

Når vi ser på enslige mødre og samværsfedre, er fordelingen av nåværende samlivsstatus ganske lik i de

to undersøkelsene. For de små foreldregruppene, enslige fedre og samværs mødre, kan det imidlertid se ut til at det er visse forskjeller mellom undersøkelsene. For omsorgsfedre ser det ut til at relativt flere var enslige i 2004 enn i 2002, mens færre var gift eller samboende. For samværs mødre ser vi at relativt flere var gift med en ny partner i 2004 enn i 2002, mens færre var samboende.

Barn med nåværende partner

Av tabell 4.3 kan det se ut til at det for tre av foreldregruppene, omsorgsmødrene, samværfedrene og omsorgsmødrene, er en noe høyere andel som har barn med nåværende partner i 2004 enn i 2002. Den høyere andelen uoppgitt i 2002 gjør at vi likevel ikke kan stole på dette for omsorgsmødrenes og omsorgsfedrenes vedkommende. Det ser også ut til at omsorgsmødrene og samværsfedrene i noe større grad enn omsorgsfedrene og samværs mødrene har barn med ny partner i 2004.

Partner har særkullsbarn i husholdningen

Det er ingen tendens til at andelen som bor sammen med ny partner og partners særkullsbarn har økt fra 2002 til 2004. Det er først og fremst fedrene som har partners særkullsbarn i husholdningen.

Partner har særkullsbarn på besøk

Derimot er det først og fremst mødregruppene som har ny partners barn på besøk i husholdningen. Heller ikke her er det noen tendens til at andelen har økt fra 2002 til 2004.

Antall bidragsrelasjoner

På dette området er det små forskjeller i fordelingene for de to årene, noe som gjelder for samtlige foreldregrupper. Om lag 90-95 prosent av foreldrene hadde kun én bidragsrelasjon, - dvs. at de hadde barn med kun én mann eller kvinne som de ikke bodde sammen med. Om lag 5-10 prosent hadde to eller flere bidragsrelasjoner.

Reisetid til samværsforelder

Tabell 4.3 tyder på at for omsorgsmødre og samværsfedre er fordelingen stort sett den samme i 2002 og i 2004, med unntak av at det var noe flere omsorgsmødre i 2004 enn i 2002 som svarte at det var minst to og en halv times reisetid en veg når barna skulle besøke faren. Den høye andelen som ikke besvarte spørsmålet om reisetid mellom barnets og samværsforelderens bopel i 2002, 7 prosent, gjør det imidlertid vanskelig å sammenligne disse fordelingene. I tabell 4.4 vises fordelingene slik de ser ut når uoppgitt-verdiene holdes utenfor. Da er ikke lenger forskjellen mellom 2002 og 2004 signifikant for omsorgsmødrenes og samværsfedrenes vedkommende. Både tabell 4.3 og 4.4 tyder på at det er en høyere andel omsorgsfedre som oppgir at mora bor i gangavstand fra barna i 2004 enn i 2002. Samværs mødrenes svar tyder tvert imot på at det var færre av dem som bodde i gangavstand fra barnet/barna i 2004 enn i 2002.

Tabell 4.3. Omsorgsforeldre og samværsforeldre etter ulike kjennetegn. Omsorgsmødre, samværsfedre, omsorgsfedre og samværs mødre. 2002 og 2004. Prosent

	Omsorgsmødre		Samværsfedre		Omsorgsfedre		Samværs mødre	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
	100	100	100	100	100	100	100	100
Barn med nåværende partner								
Ja	18	22	15	21	17	11	11	12
Nei	80	77	83	79	81	89	88	88
Uoppgitt	2	-	2	-	1	-	1	-
Partner har særkullsbarn i husholdningen								
Ja	5	3	13	12	16	9	6	3
Nei	93	97	85	88	82	91	92	97
Uoppgitt	2	-	2	-	1	-	1	-
Partner har særkullsbarn på besøk								
Ja	10	11	4	5	3	6	13	11
Nei	88	89	95	95	94	94	85	89
Uoppgitt	2	-	1	-	3	-	1	-
Antall bidragsrelasjoner IO har								
En relasjon	94	93	95	93	96	92	91	90
To relasjoner	6	7	5	7	4	7	8	10
Tre relasjoner +	-	-	0	1	0	1	1	1
Reisetid mellom barn og samværsforelder								
Gangavstand	18	21	21	21	25	37	37	33
Reisetid på ½ time eller mindre	42	41	42	42	41	37	34	42
Mer enn ½ time, under 2 ½ time	16	19	19	19	17	15	19	13
2 ½ time eller mer	13	17	14	16	12	11	9	11
Uoppgitt	11	2	4	1	5	1	2	-
Antall observasjoner	1121	1240	941	1121	139	176	105	155

Tabell 4.4. Omsorgsforeldre og samværsforeldre etter ulike kjennetegn. Omsorgsmødre, samværsfedre, omsorgsfedre og samværs mødre. Uoppgitt holdt utenfor. 2002 og 2004. Prosent

	Omsorgsmødre		Samværsfedre		Omsorgsfedre		Samværs mødre	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
	100	100	100	100	100	100	100	100
Samværsforelders feriesamvær med barnet siste år								
0 dager	27	21	17	9	16	11	10	5
1 - 20 dager	39	33	25	22	40	30	10	15
21 - 34 dager	25	28	34	30	15	26	25	23
35 dager +	9	18	24	38	29	33	55	57
Antall observasjoner	1 036	995	823	847	118	124	85	113
Reisetid mellom barn og samværsforelder								
Gangavstand	20	21	21	22	26	37	37	33
Reisetid på ½ time eller mindre	47	42	42	43	44	37	35	42
Mer enn ½ time, under 2 ½ time	18	19	19	20	18	15	19	13
2 ½ time eller mer	15	17	14	16	12	11	9	11
Antall observasjoner	1 018	1 216	910	1 112	132	175	103	155

5. Endringer i bidragsnivået 2002-2004: Tabellanalyser

5.1. Utviklingen for hovedgrupper av foreldre

Det er neppe tvil om at brutto barnebidrag har gått ned som en følge av bidragsreformen. Det viser både statistikk over gjennomsnittlig barnebidrag fra Arbeids- og velferdsdirektoratet og analyser av svarene som samværsforeldrene og omsorgsforeldrene gav i undersøkelsene om samvær og bidrag. I begge tilfelle har man også prøvd å ta hensyn til at skattereglene samtidig ble endret (se avsnitt 1.2) og beregne netto barnebidrag, det vil si barnebidrag etter skatt i 2002. Da spriker resultatene noe mer. Mens Arbeids- og velferdsdirektoratets tall tyder på at netto barnebidrag har økt på grunn av reformen (Aftenposten 04.04.2005), tyder analysene av svarene som samværsforeldrene og omsorgsforeldrene gav i undersøkelsene om samvær og bidrag på at bidragsnivået lå omtrent på samme nivå i 2004 som i 2002, i et hvert fall hvis vi beregner bidraget i løpende kroner (Lyngstad 2007).

Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004 inneholder i tillegg til spørreskjema-/intervjuopplysninger om barnebidraget også registeropplysninger om betalt og mottatt bidrag. Begge datakildene har sine styrke og sin svakhet. Opplysningene fra spørreskjemaet i 2002 er neppe helt sammenlignbare med opplysningene fra intervjuet i 2004. Spørsmålsformuleringen ble noe endret i 2004. Dette gjaldt først og fremst spørsmål so omsorgsforeldrene skulle besvare (se avsnitt 2.4.1). Dessuten gir spørreskjema i posten (2002) erfaringsmessig noe andre svar enn intervju over telefon (2004).

Mens spørsmålene i spørreskjemaet refererer til det månedlige løpende barnebidraget, omfatter registeropplysningene alt betalt og mottatt barnebidrag i løpet av kalenderåret, og de omfatter bare bidrag som faktisk er betalt og mottatt. På grunn av forsinkede inn- og utbetalinger, spesielt i den første tiden etter bruddet, og det forhold at bidragsperioden ofte påbegynnes og avsluttes midt i kalenderåret, vil det være en del tilfeller hvor årlig betalt og mottatt barnebidrag (registeropplysningene) ikke stemmer overens med

løpende månedlig bidrag (opplysningene fra spørreskjemaet). Det er ikke alltid man kan regne med at årlig betalt bidrag er lik tolv ganger løpende månedlig bidrag. Noen av foreldrene kan dessuten betale bidrag til flere enn én bidragsmottaker eller motta bidrag fra flere enn én bidragspliktig (se tabell 4.3). I registeropplysningene kan opplysningene om betalt og mottatt bidrag inkludere bidrag betalt til eller mottatt fra andre enn den personen som inngår i den aktuelle bidragsrelasjonen.

Registeropplysningene gir trolig samlet sett det beste bildet av den faktiske utviklingen av betalt og mottatt barnebidrag (se Lyngstad og Nymoen 2007 for en nærmere drøfting av de to datakildene). I denne rapporten nytter vi derfor registeropplysningene i våre analyser. For 2004 har vi bare registeropplysninger om barnebidrag for dem som betalte eller mottok bidrag via trykdeetaten (se kapittel 2.4). For de 35-40 prosent av foreldrene som vi ikke har registeropplysninger om barnebidrag for i 2004, nytter vi opplysningene fra spørreskjema/intervju til å beregne årlig betalt og mottatt bidrag. Både betalt bidrag og mottatt bidrag er beregnet netto, det vil si etter eventuell skatt (se avsnitt 3.3.1).

Tabell 5.1 viser andelen som betaler/mottar barnebidrag i de ulike foreldregruppene og gjennomsnittlig betalt/mottatt bidrag for de samme gruppene. Alle beløp er i 2004-kroner.

Tabellen tyder på at gjennomsnittlig betalt barnebidrag økte fra 2002 til 2004. Når vi splitter gruppen samværsforeldre opp i fedre og mødre, ser vi at også samværsfedrene har hatt en viss økning i gjennomsnittlig barnebidrag. Samværsforeldrene betalte i gjennomsnitt mindre i 2004 enn i 2002. Andelen av samværsforeldre som betalte bidrag ble redusert fra 82 til 78 prosent, det vil si med 4 prosentpoeng. Den lille økningen i gjennomsnittsbidraget for alle samværsforeldre skyldes at de samværsforeldrene som faktisk betalte bidrag, betalte mer i 2004 enn i 2002.

Tabell 5.1. Andel som betaler barnebidrag og bidragets størrelse blant samværsforeldre og andel som mottar bidrag og bidragets størrelse blant omsorgsforeldre. 2002 og 2004. Prosent og 2004-kroner¹

	Andel med bidrag		Bidragets størrelse				Antall personer			
			Gjennomsnitt for dem med bidrag. Kroner		Gjennomsnitt for alle. Kroner		Med bidrag		Alle (N)	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
Alle samværsforeldre	82	78	25 475	28 400	20 849	22 088	874	1 008	1 046	1 264
Fedre	87	85	26 033	29 267	22 643	25 022	829	961	941	1 110
Mødre	39	31	15 026	13 965	5 840	4 336	45	47	105	154
Alle omsorgsforeldre	86	83	24 838	26 731	21 403	22 091	1 106	1 192	1 260	1 411
Fedre	57	43	16 149	15 543	9 136	6 648	81	73	139	174
Mødre	90	89	25 604	27 622	23 129	24 661	1 025	1 119	1 121	1 237

¹ Uoppgitt er holdt utenfor prosenteringen. Bidraget er korrigert for skatt i 2002.

På samme måten som tabell 5.1 tyder på at samværsforeldrene samlet sett betaler noe mer i barnebidrag i 2004 enn i 2002, tyder den også på at omsorgsforeldrene mottar noe mer. Økningen i gjennomsnittlig mottatt bidrag for alle omsorgsforeldre er imidlertid ikke statistisk signifikant på 5-prosents nivå. Den kan skyldes statistisk tilfeldighet. Andelen omsorgsforeldre som mottar bidrag ble i samme periode redusert med 3 prosentpoeng.

Gjennomsnittlig mottatt bidrag for alle omsorgsmødre har også økt, og denne økningen er statistisk signifikant. Grunnen til denne økningen i gjennomsnittsbidraget til alle omsorgsmødre er at gjennomsnittet for dem som faktisk mottar bidrag har økt, ikke at andelen som mottar bidrag har økt. Omsorgsfedrene skiller seg fra omsorgsmødrene ved at deres gjennomsnittsbidrag har gått ned fra 2002 til 2004. Denne reduksjonen skyldes først og fremst at andelen som mottar bidrag, har gått ned. Gjennomsnittet for de omsorgsfedrene som faktisk mottok bidrag, har ligget nokså fast.

5.2. Inntekt, samvær og bidrag. Analyse av individdata

Det har ikke skjedd store endringer i det generelle nivået for betalt og mottatt barnebidrag fra 2002 og 2004. Undergrupper av samværsforeldre og omsorgsforeldre kan likevel ha opplevd at bidraget har økt eller har blitt redusert. Hvem er i så fall vinnerne og hvem er taperne? Hvilke grupper av samværsforeldre betaler lavere barnebidrag i 2004 enn i 2002 og hvilke betaler mer? Og siden mottatt bidrag kan avvike en del fra betalt bidrag (se avsnitt 3.2), hvilke omsorgsforeldre har fått lavere barnebidrag og hvilke har fått høyere? Vi er først og fremst interessert i å få vite om endringene i andelen som betaler eller mottar barnebidrag og i gjennomsnittlig barnebidrag varierer med foreldrenes inntekt og omfanget av samværet mellom samværsforelder og barnet. Dette er de viktigste elementene i de nye reglene for beregning av bidrag i 2004. Vi forventer at barnebidraget i 2002 først og fremst varierer med samværsforelderens inntekt, mens det i 2004 i større grad også varierer med samværsforelderens samvær med barna og omsorgsforelderens inntekt.

Tabell 5.2 viser andelen som betaler bidrag, gjennomsnittlig bidrag for dem som betaler bidrag og gjennomsnittet for alle samværsfedrene. Vi ser at det først og fremst er fedre uten månedlig samvær eller feriesamvær som har fått økt bidrag.

Gjennomsnittlig bidrag øker noe i alle inntektsgruppene, men endringen er statistisk signifikant bare for gruppen med inntekter under 200 000 kroner. Det kan virke underlig at bidraget øker for dem med lavest inntekt siden de nye reglene for beregning av barnebidrag skal sikre at bidragspliktige med lav inntekt har tilstrekkelig til egne boutgifter og eget livsopphold, samt til underhold av eventuelle egne barn i nåværende husholdning. Forskjellen mellom gjennomsnittlig betalt bidrag for samværsfedrene med de laveste inntektene og for dem med de høyeste var noe høyere i 2002 enn i 2004, henholdsvis 22 500 og 21 000 kroner.

Fedre uten samvær med barnet siste måned betalte i 2004 vel 30 000 kroner i bidrag mot nesten 20 000 2004-kroner i 2002. Både andelen som betalte bidrag og gjennomsnittet for dem som faktisk betalte bidrag økte. Blant fedre som hadde barnet boende hos seg tilnærmet halve tiden (13 dager eller mer) siste måned, ble gjennomsnittlig bidrag redusert med 4 000 kroner fra 2002 til 2004. Dette skyldtes både at andelen som betaler bidrag ble redusert fra 70 til 60 prosent, og at de som faktisk betalte bidrag, betalte noe mindre i 2004 enn i 2002. Økt bidrag for dem uten samvær og redusert bidrag for dem med mye samvær er helt etter intensjonene i de nye reglene for beregning av barnebidrag. For gruppene mellom disse to ytterpunktene gikk gjennomsnittsbidraget noe opp, for dem med 9-12 dagers samvær siste måned likevel ikke så mye at økningen var statistisk signifikant på 5-prosents nivå.

Den bivariate sammenhengen mellom omfanget av ferienesamvær og betalt barnebidrag er nokså lik den mellom månedlig samvær og betalt bidrag. Det er fedrene uten ferienesamvær med barnet siste år som har hatt den største økningen i gjennomsnittlig betalt bidrag, fra 20 000 kroner i 2002 til 36 500 i 2004. For de øvrige gruppene var det bare små (og ikke-signifikante) endringer i gjennomsnittlig betalt bidrag.

Tabell 5.2. Andel som betaler barnebidrag og bidragets størrelse blant samværsfedre i ulike grupper. 2002 og 2004. Prosent og 2004-kroner¹

	Andel med bidrag		Bidragets størrelse				Antall personer			
			Gjennomsnitt for dem med bidrag, Kroner		Gjennomsnitt for alle, Kroner		Med bidrag		Alle (N)	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
Alle samværsfedre	87	85	26 033	29 267	22 643	25 022	829	961	941	1 110
Fars inntekt etter skatt										
-149 999 kr	73	79	15 102	16 712	11 045	13 193	83	94	111	120
150 000 kr - 199 999 kr	87	86	20 084	23 483	17 425	20 269	141	134	161	157
200 000 kr - 249 999 kr	94	89	23 860	25 809	22 407	22 853	235	229	247	254
250 000 kr - 299 999 kr	85	84	26 912	28 985	22 869	24 342	181	208	208	242
300 000 kr +	88	86	38 057	39 368	33 513	33 974	189	296	214	337
Fars samvær siste måned										
0 dager	90	94	21 691	32 060	19 601	30 285	134	172	150	181
1 - 4 dager	91	83	22 606	29 778	20 515	24 662	101	57	110	69
5 - 8 dager	90	93	27 984	29 630	25 197	27 589	221	253	243	270
9 - 12 dager	91	92	28 757	29 580	26 163	27 305	234	326	254	352
13 dager +	70	60	26 071	23 813	18 376	14 343	116	140	157	224
Fars feriesamvær siste år										
0 dager	86	95	23 335	38 249	20 037	36 518	106	91	122	95
1 - 20 dager	93	88	23 863	26 988	22 143	23 786	184	231	196	260
21 - 34 dager	90	89	28 464	29 638	25 745	26 404	276	297	303	335
35 dager +	79	79	27 937	28 293	22 055	22 269	163	337	202	415

¹ Uoppgift er holdt utenfor prosenteringen. Inntekt er beregnet før betalt eller mottatt bidrag begge år og bidraget er korrigert for skatt i 2002.

Tabell 5.3. Andel som mottar barnebidrag og bidragets størrelse blant omsorgsmødre i ulike grupper. 2002 og 2004. Prosent og 2004-kroner¹

	Andel med bidrag		Bidragets størrelse				Antall personer			
			Gjennomsnitt for dem med bidrag, Kroner		Gjennomsnitt for alle, Kroner		Med bidrag		Alle (N)	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
Alle omsorgsmødre	90	89	25 604	27 622	23 129	24 661	1 025	1 119	1 121	1 237
Mors inntekt etter skatt										
-149 999 kr	96	98	23 017	28 047	21 987	27 379	124	135	129	138
150 000 kr - 199 999 kr	93	91	22 473	25 973	20 857	23 589	223	189	238	206
200 000 kr - 249 999 kr	92	91	25 241	27 160	23 180	24 787	338	359	362	388
250 000 kr - 299 999 kr	84	87	28 358	27 343	23 898	23 806	221	267	253	303
300 000 kr +	85	79	33 101	31 206	28 137	24 801	119	169	139	202
Fars samvær siste måned										
0 dager	97	99	22 028	26 981	21 371	26 576	291	293	300	298
1 - 4 dager	93	95	27 040	28 307	25 149	26 819	198	149	211	156
5 - 8 dager	94	95	27 898	28 101	26 337	26 695	255	342	269	357
9 - 12 dager	91	86	27 229	28 415	24 647	24 377	220	269	241	304
13 dager +	37	49	23 602	22 420	8 809	10 898	26	54	58	106
Fars feriesamvær siste år										
0 dager	94	96	22 108	26 830	20 770	25 870	237	208	250	215
1 - 20 dager	95	94	25 887	26 258	24 507	24 790	390	384	412	403
21 - 34 dager	87	87	29 347	29 824	25 565	25 860	249	316	278	355
35 dager +	71	78	27 722	27 996	19 796	21 888	74	209	96	261

¹ Uoppgift er holdt utenfor prosenteringen. Inntekt er beregnet før mottatt eller betalt bidrag begge år og bidraget er korrigert for skatt i 2002.

Tabell 5.3 viser andelen omsorgsmødre som mottar bidrag, gjennomsnittlig bidrag for dem som mottar bidrag og gjennomsnittet for alle omsorgsmødrene. Gjennomsnittlig mottatt bidrag har økt mest i de tilfellene hvor faren ikke har hatt månedlig samvær eller feriesamvær med bidrag og for omsorgsmødrene med de laveste inntektene.

Gjennomsnittlig mottatt bidrag økte fra 22 000 kroner i 2002 til vel 27 000 kroner i 2004 for gruppen av omsorgsmødre med inntekter under 150 000 kroner. Også for mødre med inntekter mellom 150 000 og

250 000 kroner økte gjennomsnittet, mens gjennomsnittet for dem med de høyeste inntektene (300 000 kroner eller mer) ble redusert fra 2002 til 2004, både fordi andelen som mottar bidrag er blitt noe redusert og fordi de som faktisk mottar bidrag, får noe mindre i 2004 enn i 2002. Dette kan både ha sammenheng med at det etter de nye reglene for beregning av barnebidrag også tas hensyn til bidragsmottakers inntekt, men det kan også ha sammenheng med at bidragsmottakerne med de høyeste inntektene ikke lenger får minstebidrag fra det offentlige hvis den bidragspliktige ikke betaler.

I de tilfellene hvor far ikke har vært sammen med barnet siste måned har gjennomsnittlig mottatt bidrag økt med ca. 5 000 kroner, fra knapt 21 500 kroner i 2002 til vel 26 500 kroner i 2004. Også for dem med lite samvær mellom far og barn (1-4 dager) og for dem med mest samvær (13+ dager) har bidraget økt noe, men ikke nok til at endringen er statistisk signifikant på 5-prosents nivå. I de tilfellene hvor far har hatt 5-8 eller 9-12 dagers samvær siste måned, har det ikke vært noen økning i gjennomsnittlig mottatt bidrag.

Av tabell 5.3 kan vi også se at gjennomsnittlig mottatt bidrag har økt i de tilfellene hvor barna ikke har vært på feriebesøk hos faren siste året, fra nesten 21 000 kroner i 2002 til ca. 26 000 i 2004. I de tilfellene hvor det var feriesamvær mellom far og barn, var det ingen signifikant økning i gjennomsnittlig mottatt barnebidrag.

5.3. Inntekt og bidrag. Analyse av pardata

I forrige avsnitt så vi at mottatt barnebidrag økte fra 2002 til 2004 for omsorgsmødrene med lave inntekter, mens det ble redusert for dem med de høyeste inntektene. Samtidig så vi at betalt barnebidrag økte noe for samværsfedre med lave inntekter. Mens utviklingen i mottatt bidrag virker forståelig på bakgrunn av endringene i bidragsreglene (bidragsmottakers inntekt skal telle med i beregningen, bidragsmottakere med høye inntekter får ikke lenger bidragsforskudd), er det vanskeligere å forstå hvorfor bidraget økte også for samværsfedre med lave inntekter. De nye beregningsreglene skulle jo sikre at

bidragspliktige med lav inntekt har tilstrekkelig til egne boutgifter og eget livsopphold, samt til underhold av eventuelle egne barn i nåværende husholdning.

Størrelsen på bidraget fastsettes, etter de nye reglene, ikke lenger alene etter størrelsen på fars inntekt, men etter hvor stor fars inntekt er sammenlignet med mors inntekt. Tabell 5.4 viser hvordan betalt og mottatt barnebidrag varierer med kombinasjoner av fars og mor inntekt. Vi skiller mellom fire grupper av samværsfedre og omsorgsmødre. I den første gruppen har både mor og far lav inntekt, det vil si en inntekt etter skatt lavere enn 225 000 kroner. I den neste gruppen har far lav inntekt mens mor har høy, det vil si inntekt etter skatt lik eller høyere enn 225 000 kroner. I den tredje gruppen er det far som har høy inntekt og mor som har lav, og i den siste har begge foreldrene høy inntekt.

I de tilfellene hvor begge har høy inntekt, var gjennomsnittlig barnebidrag i 2004 omtrent det samme som gjennomsnittsbidraget i 2002. Verken gjennomsnittlig betalt bidrag eller gjennomsnittlig mottatt bidrag økte eller ble redusert fra 2002 til 2004. (Den lille reduksjonen i gjennomsnittlig betalt bidrag er ikke statistisk signifikant på 5-prosents nivå). Dette til tross for at gjennomsnittlig betalt bidrag for alle samværsfedre økte noe i det samme tidsrommet. Andelen som betalte minst 40 000 kroner i bidrag i løpet av året, gikk ned fra 44 til 27 prosent, mens andelen som mottok like mye, ble redusert fra 32 til 25 prosent.

Tabell 5.4. Betalt og mottatt barnebidrag etter ulike kombinasjoner av fars og mors inntekt etter skatt. Gjennomsnittlig bidrag i 2004-kroner og fordeling i prosent. Samværsfedre og omsorgsmødre. 2002 og 2004¹

	Begge lav		Far lav, mor høy		Far høy, mor lav		Begge høy	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
Betalt bidrag								
Gjennomsnitt	17 957	20 057	19 804	17 484	24 548	29 713	30 877	30 167
0	11	10	10	18	8	8	10	13
Under 20 000 kr	31	51	28	49	13	21	6	20
20 000 - 29 999 kr	30	19	27	15	29	29	22	21
30 000 - 39 999 kr	8	9	18	9	22	22	19	18
40 000 kr +	20	11	16	8	28	21	44	27
Alle	100	100	100	100	100	100	100	100
Mottatt bidrag								
Gjennomsnitt	19 435	21 482	24 743	21 840	26 543	27 692	28 599	28 333
0	9	4	6	8	8	8	12	13
Under 20 000 kr	44	50	26	49	21	27	11	21
20 000 - 29 999 kr	27	28	29	20	26	28	26	26
30 000 - 39 999 kr	6	17	16	8	20	17	20	15
40 000 kr +	14	19	23	15	25	19	32	25
Alle	100	100	100	100	100	100	100	100
Antall								
	125	135	137	157	183	228	226	362

¹ Inntekt er beregnet før mottatt eller betalt bidrag begge år og bidraget er korrigert for skatt i 2002. Lav inntekt = inntekt under 225 000 kroner, høy inntekt = inntekt lik eller høyere enn 225 000 kroner.

I de tilfellene hvor far har høy inntekt og mor har lav inntekt, økte gjennomsnittlig betalt bidrag med ca. 5 000 kroner fra 2002 til 2004, mens den lille økningen i gjennomsnittlig mottatt bidrag ikke er signifikant forskjellig fra null (på 5-prosents nivå). Andelen som betalte eller mottok bidrag under 20 000 kroner økte, mens andelen med minst 40 000 kroner i bidrag ble redusert. I de omvendte tilfellene, der far har lav inntekt og mor har høy inntekt ble gjennomsnittsbidraget redusert fra 2002 til 2004. Både reduksjonen i gjennomsnittlig betalt bidrag og i gjennomsnittlig mottatt bidrag var signifikant forskjellig fra null (på 5-prosents nivå). Andelen med bidrag under 20 000 kroner økte, mens andelen med høyere bidrag ble redusert. Denne utviklingen er hva vi ville forvente med den nye regelen om at bidragsmottakers inntekt også skal telle med i beregningen av barnebidraget.

Der hvor begge har lav inntekt, har gjennomsnittsbidraget økt, både gjennomsnittlig betalt og mottatt bidrag. Det er vanskeligere å skjønne hvorfor dette har skjedd. Kanskje har det sammenheng med at samværsfedre med lav inntekt har mindre samvær med barna enn de med høyere inntekter (se Kitterød og Lyngstad 2006 og 2007). For å få greie på om det er dette som er forklaringen, må vi gjennomføre multivariate analyser der vi inkluderer både samvær og inntekt i analysene.

6. Inntekt, samvær og bidrag.

Multivariate analyser

6.1. Lineær regresjon. Analyse av individdata

Tabell 6.1 og 6.2 viser resultater fra lineære regresjonsanalyser av sammenhengen mellom fars inntekt og samvær med barnet/barna siste måned på den ene siden, og størrelsen på barnebidraget han betaler, på den andre siden. Både fars inntekt og antall månedlige samværsdager er her definert som grupperte variabler. Vi benytter fem inntektskategorier og fem samværs-kategorier. De med lavest inntekt (under 150 000 kr) og de uten samvær med barnet/barna siste måned, er valgt som referanse-kategorier. Fordelingen på de ulike inntekts- og samværs-kategoriene framgår av tabell 4.1. Fordelingen på de øvrige variablene er vist i tabell 4.2 og 4.3. I avsnitt 3.3 er alle variablene definert. Vi viser resultater fra fire modeller. I den første inngår kun fars inntekt som forklaringsvariabel, i den andre inngår kun fars månedlige samvær. I modell 3 inngår både fars inntekt og samvær. I modell 4 inngår i tillegg også alle kontrollvariablene.

I de nye reglene for beregning av barnebidrag skal både månedlig samvær og feriesamvær telle med. Når vi i de multivariate analysene har valgt bare å inkludere det månedlige samværet og å utelate feriesamværet, er dette gjort dels fordi spørsmålsstillingen ble endret i 2004. I 2002 spurte man om antall netter samværsforelderen var sammen med barnet i hver ferie. I 2004 spurte man om antall dager. Dette er ikke helt sammenlignbart. En annen og viktigere grunn til at vi ikke inkluderer feriesamvær i disse analysene, er at det var svært mange som hoppet over disse spørsmålene i 2002-undersøkelsen. Det var derfor en betydelig høyere andel uoppgitte svar på spørsmålene om antall feriedager i 2002 enn i 2004 (se tabell 4.1).

Vi har begrenset oss til å se på fedre med minst ett år siden bruddet med barnets/barnas mor og som har bare én bidragsrelasjon, det vil si at de bare har barn sammen med én kvinne som de ikke bor sammen med. Observasjoner med uoppgitte verdier på minst én av variablene i den mest omfattende modellen er også holdt utenfor i analysene. Analysene er basert på opplysninger om 726 samværsfedre i 2002, 878 i 2004.

Tabell 6.1 og 6.2 viser estimerte koeffisienter for hver av de uavhengige variablene i modellene. Disse forteller hvor mye verdien på variabelen "størrelsen på betalt barnebidrag" øker eller minker når verdien på de uavhengige variablene endres, gitt at andre forhold holdes konstante. Endringene må sees i forhold til referanse-kategoriene. Eksempelvis har vi for variabelen "Fars utdanning" definert dem med kortest utdanning som referansegruppe. Koeffisienten for gruppen med minst fem års universitetsutdanning forteller da hvor mye høyere barnebidrag fedre med slik utdanning i gjennomsnitt har, sammenlignet med dem med utdanning fra ungdomsskole eller videregående skole. Positive koeffisienter innebærer altså høyere betalt bidrag, mens negative koeffisienter innebærer lavere bidrag.

Koeffisienter som er statistisk signifikante på 0,05-nivå er skrevet med uthevet skrift, og de som er signifikante på 0,10-nivå er skrevet i kursiv. I tillegg oppgis t-verdiene (absoluttverdier). Høye verdier innebærer signifikante sammenhenger. En t-verdi på 1,64 innebærer at koeffisienten er signifikant på 0,10-nivå, en t-verdi på 1,96 at koeffisienten er signifikant på 0,05-nivå, og en t-verdi på 2,58 at koeffisienten er signifikant på 0,01-nivå. Konstantleddet (angitt nederst i tabellen) viser gjennomsnittlig betalt bidrag for dem som har verdien null (tilhører referansegruppen) for samtlige uavhengige variabler i modellen. For hver modell presenteres også en R^2 . Denne uttrykker hvor mye av variasjonen i den avhengige variabelen (størrelsen på barnebidraget) som forklares av den aktuelle modellen.

Koeffisientene er oppgitt i løpende kroner. Når vi sammenlikner en koeffisient i en tabell som er basert på opplysninger fra 2002 med en tilsvarende koeffisient i en 2004-tabell, bør vi derfor ta hensyn til prisstigningen fra 2002 til 2004 på 2,9 prosent (konsumprisindeksen) og justere opp koeffisienten i 2002-tabellen med denne prisstigningen.

Modell 1 viser en klar positiv inntektseffekt slik at fedre i samtlige høyere inntektsgrupper betaler høyere barnebidrag enn fedre i referanse-kategorien. Dette gjelder både i 2002 (tabell 6.1) og i 2004 (tabell 6.2). Effekten er størst for fedre i de to høyeste inntekts-

gruppene. Fedre med minst 300 000 kr i inntekt betalte i gjennomsnitt nesten 20 000 kroner mer i bidrag enn fedre med mindre enn 150 000 kr i inntekt. Effektene øker noe i modell 3 i tabell 6.2, men reduseres svakt i modell 4, der vi kontrollerer for en rekke faktorer i tillegg til inntekt og samvær, men fortsatt er forskjellen på gjennomsnittlig betalt bidrag mellom dem med de laveste og dem med de høyeste inntektene i størrelsesorden 18 000 - 19 000 kroner. Effekten av fars inntekt på betalt barnebidrag var omtrent den samme i 2002 og i 2004. Selv om vi justerer opp koeffisientene i tabell 6.1 til 2004-kroner, vil de neppe være signifikant forskjellige fra de tilsvarende koeffisientene i tabell 6.2.

samværet opp til det punktet hvor barnet i realiteten bor like mye hos far som hos mor. De som hadde minst tretten dagers samvær med barnet siste måned, betalte ikke høyere bidrag enn de som ikke hadde samvær med barnet siste måned i det hele tatt. Effekten svekkes noe når vi i modell 3 inkluderer fars inntekt, og når vi i modell 4 inkluderer alle kontrollvariablene, er det ikke lenger noen signifikant effekt av samvær på betalt bidrag, unntatt for dem hvor barnet bor like mye hos begge foreldrene. Denne gruppen har i gjennomsnitt ca. 4 500 kroner lavere bidrag enn de uten samvær. Det er nærliggende å tenke seg at mange foreldre som var i denne situasjonen før bidragsreformen, avtalte at det ikke skulle betales bidrag, mens man der hvor det var avtalt normalt samvær, ikke tok hensyn til kostnadene knyttet til samværet når bidraget ble fastsatt.

Modell 2 i tabell 6.1 viser, i likhet med hva vi så i tabell 5.5, at betalt bidrag i 2002 øker med omfanget av

Tabell 6.1. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av samværsfars inntekt og månedlige samvær for størrelsen på betalt barnebidrag.¹ 2002 (N=726)²

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi
Fars inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr	4 597	2,05			4 161	1,88	4 880	2,37
200 000 - 249 999 kr	8 887	4,35			8 101	3,98	8 785	4,64
250 000 - 299 999 kr	10 039	4,72			10 036	4,74	9 518	4,81
300 000 kr +	19 662	9,37			19 194	9,18	18 853	9,45
Fars samvær siste måned (ref.: 0 dager)								
1 - 4 dager			2 311	1,03	1 684	0,80	-252	-0,12
5 - 8 dager			5 823	2,98	3 532	1,92	1 578	0,79
9 - 12 dager			7 038	3,59	5 302	2,87	2 432	1,15
13 dager +			-228	-0,11	-2 503	-1,28	-4 460	-1,98
Fars utdanning (ref.: Videregående skole eller lavere)								
Universitet/høgskole 1-4 år							1 862	1,16
Universitet/høgskole 5+ år							2 784	0,96
Antall barn i bidragsrelasjonen (ref: Ett)								
To							6 889	5,34
Tre +							18 408	8,49
Yngste barns alder (ref: 0-4 år)								
5-9 år							627	0,34
10-14 år							790	0,38
15-17 år							1 171	0,44
Samlivsstatus ved brudd (ref: Aldri bodd med barnets mor)								
Samboende							1 426	0,80
Gift							1 652	0,87
Tid siden samlivsbrudd (kontinuerlig i år)							137	0,74
Fars samlivsstatus nå (ref: Enslig)								
Samboende med ny partner							1 541	1,03
Gift med ny partner							63	0,04
Felles barn med ny partner (ref.: nei)								
Ja							-5 731	-3,42
Ny partner har særkullsbarn (ref.: nei)								
Ja							3 928	2,25
Ny partner har barn på besøk (ref.: nei)								
Ja							- 6 249	-2,35
Reisetid til barnet (ref: Gangavstand)								
Ikke gangavstand, men maks ½ time							2 347	1,68
Mer enn ½ time, men under 2 ½ time (ref.)							2 097	1,23
2 ½ time eller mer							1 667	0,79
Konstantledd	12 282		18 658		10 614		4 262	
R ²	0,13		0,03		0,16		0,28	

¹ Barnebidraget er beregnet etter skatt. ² Koeffisienter som er signifikante på 0,05-nivå er skrevet med fet skrift. Koeffisienter som er signifikante på 0,10-nivå er skrevet i kursiv.

Tabell 6.2. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av samværsfars inntekt og månedlige samvær for størrelsen på betalt barnebidrag, 2004 (N=878)¹

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi
Fars inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr	5 860	2,24			6 841	2,74	6 348	2,63
200 000 - 249 999 kr	8 305	3,46			9 714	4,23	8 663	3,88
250 000 - 299 999 kr	9 580	4,02			11 271	4,94	9338	4,17
300 000 kr +	19 553	8,50			21 255	9,64	18 080	8,12
Fars samvær siste måned (ref.: 0 dager)								
1 - 4 dager			-2 240	-0,72	-3 551	-1,22	-3 687	-1,31
5 - 8 dager			-1 247	-0,61	-2 900	-1,50	-2 852	-1,47
9 - 12 dager			-2 144	-1,09	-4 108	-2,22	-3 982	-2,01
13 dager +			-14 784	-6,98	-17 008	-8,49	-16 445	-7,34
Fars utdanning (ref.: Videregående skole eller lavere)								
Universitet/høgskole 1-4 år							-173	-0,10
Universitet/høgskole 5+ år							8 734	3,36
Antall barn i bidragsrelasjonen (ref: Ett)								
To							9 964	6,97
Tre +							20 502	7,29
Yngste barns alder (ref: 0-4 år)								
5-9 år							-2 001	-0,92
10-14 år							-720	-0,29
15-17 år							-2 339	-0,75
Samlivsstatus ved brudd (ref: Aldri bodd med barnets mor)								
Samboende							715	0,38
Gift							4	0,00
Tid siden samlivsbrudd (kontinuerlig i år)							688	3,19
Fars samlivsstatus nå (ref: Enslig)								
Samboende med ny partner							371	0,21
Gift med ny partner							1 857	0,92
Felles barn med ny partner (ref.: nei)								
Ja							-4 269	-2,41
Ny partner har særkullsbarn (ref.: nei)								
Ja							935	0,49
Ny partner har barn på besøk (ref.: nei)								
Ja							-821	-0,29
Reisetid til barnet (ref: Gangavstand)								
Ikke gangavstand, men maks ½ time							1 889	1,19
Mer enn ½ time, men under 2 ½ time (ref.)							2 826	1,45
2 ½ time eller mer							3 090	1,43
Konstantledd	13 982		29 039		18 471		10 231	
R ²	0,10		0,07		0,18		0,27	

¹ Koeffisienter som er signifikante på 0,05-nivå er skrevet med fet skrift. Koeffisienter som er signifikante på 0,10-nivå er skrevet i kursiv.

I 2004 var situasjonen blitt en annen. I tabell 6.2 er effekten av samværet på størrelsen av betalt bidrag blitt negativ. I modell 2 hvor vi bare inkluderer månedlig samvær, er denne effekten imidlertid statistisk signifikant bare for fedre med minst tretten dagers samvær siste måned. I modell 3 hvor vi også inkluderer fars inntekt, og i modell 4 hvor vi i tillegg inkluderer alle kontrollvariablene, er effekten statistisk signifikant også for dem med 9-12 dagers samvær siste måned.

Det kan altså se ut til at de som hadde så mye samvær med barna at barna i realiteten bodde like mye hos hver av foreldrene, allerede før bidragsreformen tok hensyn til kostnadene ved samvær når bidraget ble fastsatt, mens andre grupper med mye samvær først

fikk tatt hensyn til samværet i bidragsfastsettelsen etter at de nye beregningsreglene var trådt i kraft.

Flere av kontrollvariablene har signifikante effekter i tabell 6.1 og 6.2. Bidraget øker med 'antall barn i bidragsrelasjonen'. Både de gamle og de nye beregningsreglene forutsatte da også at fedre med to barn skulle betale mer enn fedre med ett barn, de med to barn mer enn dem med tre barn osv. De nye reglene forutsatte også at det skulle betales høyere bidrag for eldre barn enn for yngre (se avsnitt 1.2). Likevel er det ingen signifikant effekt av 'yngste barns alder' i tabell 6.2. Derimot er det en positiv signifikant effekt av 'tid siden brudd' i 2004, men ikke i 2002. Kan det skyldes at det først og fremst er de med kort tid siden bruddet som har fått omregnet bidraget etter de nye reglene, mens de med lengre tid siden bruddet i større grad har

beholdt bidraget før skatt uendret? Bortfallet av skattefordelen ville da føre til at de som beholdt bidraget beregnet etter de gamle reglene i realiteten opplevde en økning i bidragsnivået. Vi ser ellers at fedre som har barn med en ny partner betaler mindre bidrag enn dem som ikke har det. Effekten av denne variabelen er statistisk signifikant både i 2002 (tabell 6.1) og i 2004 (tabell 6.2). I 2002 er det også en positiv effekt på bidraget av at ny partner har egne barn (særkullsbarn) boende i husholdningen og en negativ effekt av at partner har barn som kommer på besøk. I 2004 er det ingen tilsvarende effekt av ny partners barn. Vi bør kanskje ikke legge for mye i denne forskjellen mellom tabell 6.1 og 6.2. Spørsmålene som ligger til grunn for disse variablene, ble endret i 2004-undersøkelsen (se avsnitt 3.3.3)

Tabell 6.3 og 6.4 viser resultater fra lineære regresjonsanalyser av sammenhengen mellom mors inntekt og fars samvær med barnet/barna siste måned på den ene siden, og størrelsen på barnebidraget hun mottar, på den andre siden. Tabell 6.3 viser resultatene fra analyser basert på 2002-tall, tabell 6.4 viser resultater basert på tall fra 2004. Tabellene refererer til mors utdanning, inntekt og nåværende husholdning, og til opplysninger som hun har gitt eller som er koblet til fra ulike registre. Opplysningene om fars samvær med barnet er i disse tabellene basert på mors svar. Som tidligere nevnt, oppgir omsorgsmødrene jevnt over et lavere samvær mellom far og barn enn det fedrene selv oppgir (se avsnitt 3.3.2). For øvrig er variablene definert som i tabell 6.1 og 6.2. Analysene er basert på opplysninger om 848 omsorgsmødre i 2002, 1002 i 2004.

Tabell 6.3. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av omsorgsmors inntekt og samværsfars månedlige samvær for størrelsen på mottatt barnebidrag.¹ 2002 (N=848)²

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	Koef-fisient	t-verdi	Koef-fisient	t-verdi	Koef-fisient	t-verdi	Koef-fisient	t-verdi
Mors inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr	-603	-0,34			-371	-0,21	-848	-0,54
200 000 - 249 999 kr	1 251	0,74			1 753	1,06	5	0,00
250 000 - 299 999 kr	1 057	0,58			1 611	0,90	-1 581	-0,94
300 000 kr +	6 256	2,99			6 899	3,38	3 796	1,97
Fars samvær siste måned (ref.: 0 dager)								
1 - 4 dager			3 305	2,22	2 681	1,80	1 440	1,03
5 - 8 dager			4 378	3,12	4 078	2,29	1 568	1,12
9 - 12 dager			3 589	2,49	2 803	1,93	252	0,16
13 dager +			-12 309	-5,51	-13 334	-5,96	-16 655	-7,55
Mors utdanning (ref.: Videregående skole eller lavere)								
Universitet/høgskole 1-4 år							1 795	1,53
Universitet/høgskole 5+ år							-3 815	-1,43
Antall barn i bidragsrelasjonen (ref: Ett)								
To							10 480	9,69
Tre +							23 697	12,59
Yngste barns alder (ref: 0-4 år)								
5-9 år							707	0,44
10-14 år							359	0,19
15-17 år							-262	-0,11
Samlivsstatus ved brudd (ref: Aldri bodd med barnets mor)								
Samboende							210	0,15
Gift							1 589	1,06
Tid siden samlivsbrudd (kontinuerlig i år)							68	0,39
Mors samlivsstatus nå (ref: Enslig)								
Samboende med ny partner							186	0,14
Gift med ny partner							-488	-0,30
Felles barn med ny partner (ref.: nei)								
Ja							-960	-0,66
Ny partner har særkullsbarn (ref.: nei)								
Ja							-972	-0,45
Ny partner har barn på besøk (ref.: nei)								
Ja							521	0,33
Reisetid til far (ref: Gangavstand)								
Ikke gangavstand, men maks ½ time							2 980	2,49
Mer enn ½ time, men under 2 ½ time (ref.)							1 491	1,01
2 ½ time eller mer							719	0,43
Konstantledd	21 422		20 821		19 672		14 977	
R ²	0,01		0,07		0,08		0,29	

¹ Barnebidraget er beregnet etter skatt.

² Koeffisienter som er signifikante på 0,05-nivå er skrevet med fet skrift. Koeffisienter som er signifikante på 0,10-nivå er skrevet i kursiv.

Tabell 6.4. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av omsorgsmors inntekt og samværfars månedlige samvær for størrelsen på mottatt barnebidrag. 2004 (N=1002)¹

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi
Mors inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr	-4 242	-2,01			-4 192	-2,04	-5 433	-2,84
200 000 - 249 999 kr	-2 328	-1,22			-2 102	-1,13	-3 988	-2,25
250 000 - 299 999 kr	-3 141	-1,57			-2 655	-1,13	-6 666	-3,43
300 000 kr +	-3 535	-1,62			-1 940	-1,36	-6 931	-3,20
Fars samvær siste måned (ref.: 0 dager)								
1 - 4 dager			-36	-0,02	138	0,08	485	0,29
5 - 8 dager			342	0,23	383	0,26	-627	-0,44
9 - 12 dager			-1 877	-1,22	-1 917	-1,23	-3 678	-2,25
13 dager +			-15 110	-7,11	-15 102	-7,04	-18 228	-8,36
Mors utdanning (ref.: Videregående skole eller lavere)								
Universitet/høgskole 1-4 år							1 070	0,84
Universitet/høgskole 5+ år							2 963	0,97
Antall barn i bidragsrelasjonen (ref: Ett)								
To							11 988	9,62
Tre +							26 134	11,95
Yngste barns alder (ref: 0-4 år)								
5-9 år							1 665	0,89
10-14 år							3 988	1,86
15-17 år							2 417	0,93
Samlivsstatus ved brudd (ref: Aldri bodd med barnets mor)								
Samboende							477	0,32
Gift							698	0,41
Tid siden samlivsbrudd (kontinuerlig i år)							262	1,43
Mors samlivsstatus nå (ref: Enslig)								
Samboende med ny partner							-2 449	-1,53
Gift med ny partner							-2 831	-1,58
Felles barn med ny partner (ref.: nei)								
Ja							339	0,22
Ny partner har særkullsbarn (ref.: nei)								
Ja							-7 200	-2,46
Ny partner har barn på besøk (ref.: nei)								
Ja							-2 276	-1,26
Reisetid til far (ref: Gangavstand)								
Ikke gangavstand, men maks ½ time							685	0,49
Mer enn ½ time, men under 2 ½ time (ref.)							2 056	1,21
2 ½ time eller mer							1 188	0,67
Konstantledd	27 003		25 887		28 197		21 863	
R ²	0,00		0,05		0,05		0,23	

¹ Koeffisienter som er signifikante på 0,05-nivå er skrevet med fet skrift. Koeffisienter som er signifikante på 0,10-nivå er skrevet i kursiv.

Modell 1 i tabell 6.3 viser at mødre med 300 000 kroner eller mer i inntekt etter skatt i 2002 i gjennomsnitt mottok vel 6 000 kroner mer i barnebidrag enn mødrene med lavere inntekt enn dette. Effekten øker noe i modell 3, men reduseres til knapt 4 000 kroner i modell 4. Hvorfor mottok omsorgsmødrene med de høyeste inntektene mest bidrag i 2002? En mulig forklaring kan være at disse mødrene hadde vært gift eller samboende med og/eller mottok bidrag fra menn med høye inntekter (se vedleggstabell A1a og A1b), og siden fedre med høye inntekter betalte høyere bidrag enn fedre med lavere inntekter (se tabell 6.1), fikk følgelig mødrene med de høyeste inntektene høyere barnebidrag enn dem med lavere inntekter.

I 2004 var denne situasjonen totalt forandret. Av tabell 6.4 ser vi at da var effekten av mors inntekt på mottatt barnebidrag negativ. I modell 1 og 3 var det riktignok bare omsorgsmødre med inntekter mellom 150 000 og 200 000 kroner som hadde et statistisk signifikant lavere barnebidrag enn mødrene med enda lavere inntekter, men i modell 4, der vi i tillegg til fars samvær med barnet, også kontrollerer for en rekke andre variabler som kan tenkes å påvirke størrelsen på mottatt bidrag, ser vi at effekten av mors inntekt er negativ og signifikant for alle gruppene med høyere inntekter enn 150 000 kroner. Det er rimelig å anta at dette er en effekt av de nye bidragsreglene. Mens barnebidraget tidligere ble beregnet som en prosentandel av bidragsbetalerens inntekt, skal man etter bidragsreformen høsten 2003 se mors og fars inntekt i sammenheng. Jo høyere inntekt mor har

sammenlignet med far, desto mindre bidrag skal han betale til henne.

Modell 2 i tabell 6.3 viser, i likhet med hva vi så i tabell 5.6, at omsorgsmødre i de tilfellene hvor far har samvær med barnet, i 2002 mottok mer bidrag enn der hvor far ikke hadde vært sammen med barnet/barna siste måned. Denne positive effekten av fars samvær med barnet på størrelsen på mottatt bidrag blir imidlertid borte etter hvert som vi i modell 3 og 4 kontrollerer for andre variable. Det er ett unntak fra dette mønsteret. I de tilfellene hvor det er så mye samvær mellom far og barn at barnet i realiteten bor like mye hos hver av foreldrene, er det en sterk negativ effekt av samværet på størrelsen av mottatt bidrag, og denne sammenhengen blir ikke borte når vi i modell 3 og 4 kontrollerer for flere variabler. Tvert imot, den blir sterkere. Denne gruppen har i gjennomsnitt nesten 17 000 kroner lavere bidrag enn dem uten samvær i 2002. Dette stemmer godt overens med det vi fant om betalt bidrag i tabell 6.1. Effekten av samværet var ikke fullt så sterk der, men dette kan ha sammenheng med ulike utvalg på grunn av ulikt frafall for samværsfedre og omsorgsmødre, men den viktigste årsaken til denne diskrepansen er trolig at mødre og fedre gir svært ulike svar på omfanget av fars samvær med barnet.

I 2004 var den negative effekten av samværet på størrelsen av mottatt bidrag blitt enda sterkere. I modell 4 hvor vi i tillegg til mors inntekt også inkluderer alle kontrollvariablene, har også gruppen med 9-12 dagers samvær mellom far og barn siste måned signifikant lavere bidrag enn dem uten samvær. For gruppene med lavere samvær enn dette (1-4 dager og 5-8 dager) siste måned hadde ikke samværet noen effekt på mottatt bidrag. Dette stemmer godt overens med det vi fant i tabell 6.2.

Det kan altså se ut til at ordninger med fradrag for høyt samvær ble praktisert allerede før bidragsreformen blant foreldre hvor barnet bodde tilnærmet like mye hos hver. Etter bidragsreformen har også grupper hvor samværet er noe lavere fått redusert bidrag på grunn av samvær. Når vi ikke kan finne noen effekt av samvær på bidragets størrelse for dem med såkalt 'vanlig samvær' (5-8 dager siste måned) og lavere samvær enn dette (1-4 dager), kan dette ha sammenheng med at vi opererer med faktisk samvær, mens man i de nye beregningsreglene legger avtalt samvær til grunn. Det kan også tenkes at tilpasningen til det nye regelverket kommer etter hvert. I 2004 var det fortsatt mange av dem som betalte bidraget via trygdekontoret, og kanskje også av dem som ordnet bidragsbetalingen uten trygdekontorets nedvirkning, som ikke hadde fått bidraget regnet om etter de nye reglene (se avsnitt 3.1).

Det er noe færre av kontrollvariablene som har signifikante effekter i tabell 6.3 og 6.4 enn i tabell 6.1

og 6.2. Felles for alle fire tabellene er at bidraget øker med 'antall barn i bidragsrelasjonen'. Derimot er det ingen effekt i 2002 av om det er andre barn i omsorgsmors husholdning. I 2004 er det en signifikant negativ effekt av at en ny partner har særkullsbarn i husholdningen. Det er vanskelig å forstå hvorfor vi har fått en slik effekt. I tabell 6.3 (2002) mottar omsorgsmødre som bor relativt nær faren, det vil si ikke i gangavstand, men likevel maksimum en halv times reise unna, noe høyere bidrag enn dem som bor i gangavstand fra faren, mens de som bor enda lenger unna, ikke har høyere bidrag enn dem i gangavstand. I 2004 er det ingen tilsvarende effekt. Heller ikke dette er det lett å finne noen forklaring på.

6.2. Lineær regresjon. Analyse av pardata

I forrige avsnitt så vi blant annet at omsorgsmødrene med de høyeste inntektene mottok mest bidrag i 2002. Vi antydte at en mulig forklaring på dette kunne være at disse mødrene mottok bidrag fra menn med høye inntekter, og siden fedre med høye inntekter betalte høyere bidrag enn fedre med lavere inntekter, fikk følgelig mødrene med de høyeste inntektene høyere barnebidrag enn dem med lavere inntekter. De individdatafilene vi hittil har nyttet til multivariate analyser gir ingen mulighet til å teste en slik hypotese. Til det trengs opplysninger om mors og fars inntekt i en og samme datafil.

Den muligheten har vi, men da må vi begrense oss til de tilfellene hvor både mor og far har svart. Da blir utvalgene nødvendigvis mindre (se avsnitt 2.1.3 og 2.2.3), og dette begrenser analysemulighetene. Vi kan ikke ta med alle variablene for begge foreldrene i de nye analysemodellene, men må nøye oss med den eller dem som er viktigst for analysene. I vårt tilfelle, hvor vi først og fremst er ute etter å undersøke effekten av de viktigste elementene som inngår i beregningen av barnebidraget (samværsfars inntekt og samvær med barnet, omsorgsmors inntekt), inkluderer vi mors inntekt i analysene av samværsfedrenes bidragsbetaling og fars inntekt i analysen av omsorgsmødrenes bidragsmottak.

Når vi analyserer pardatafilene, vil vi ha dobbelt sett av opplysninger om en del forhold. Både mor og far har svart på det samme spørsmålet. Dette gjelder for eksempel hvor mange dager far var sammen med barnet/barna siste måned og om foreldrene var gift, samboende eller ikke bodde sammen ved bruddet. Vi har allerede vært inne på at mor og far har gitt svært ulike svar på spørsmålet om månedlig samvær. Siden vi i pardatafilene har opplysninger fra begge, har vi derfor laget en ny variabel om omfanget av det månedlige samværet, der vi har summert månedlig samvær rapportert av far med månedlig samvær rapportert av mor og delt på to, altså gjennomsnittet av de to foreldrenes svar. Der vi bare har fått svar fra den ene forelderen, har vi imputert en verdi basert på hvor

mye mer samvær fedrene oppgir enn mødrene i gjennomsnitt.¹⁴ I tillegg har vi konstruert en hjelpevariabel som er satt lik én i alle tilfelle hvor vi mangler opplysninger om månedlig samvær fra minst en av partene, og null ellers. Den forteller oss om parene med imputerte verdier på variabelen 'antall dager månedlig samvær' skiller seg fra parene uten imputerte verdier på denne variabelen. Når denne hjelpevariabelen ikke har en statistisk signifikant effekt på den avhengige variabelen (betalt eller mottatt barnebidrag), regner vi med at imputeringen ikke påvirker våre estimater på en uheldig måte (se Cohen og Cohen 1985). Hjelpevariabelen er statistisk signifikant bare i en av modellene. Den blir derfor ikke vist i tabellene som følger, men vi gjør oppmerksom på i hvilken modell den er statistisk signifikant (se note 16).

For de øvrige variablene hvor vi har opplysninger gitt av begge foreldrene (om foreldrene var gift, samboende eller ikke bodde sammen ved bruddet, hvor lenge siden de brøt med hverandre, hvor lang reisetiden er mellom fars og barnets/barnas bosted m.v.)¹⁵ regner vi ikke med at det er særlig sprik mellom mors og fars svar og nytter for enkelhets skyld de opplysningene far har gitt. For opplysninger om fars nåværende husholdning nytter vi fars svar og tilsvarende for mor. Opplysningene om utdanning og inntekt er, som tidligere nevnt, hentet fra register.

Tabell 6.5 og 6.6 viser resultater fra lineære regresjonsanalyser av sammenhengen mellom mors og fars inntekt og fars samvær med barnet/barna siste måned på den ene siden, og størrelsen på barnebidraget far betaler, på den andre siden. Tabell 6.5 viser resultatene fra analyser basert på 2002-tall, tabell 6.6 viser resultater basert på tall fra 2004. Forskjellen mellom tabell 6.5 og 6.6 på den ene siden og tabell 6.1 og 6.2 på den andre er først og fremst at vi i tabellene her har tatt inn en ny variabel: mors inntekt.

Resultatene i modell 1 i tabell 6.5 er så å si identiske med resultatene i den tilsvarende modellen i tabell 6.1. Størrelsen på betalt bidrag øker med fars inntekt. Når vi i modell 2 i tabell 6.5 tar inn mors inntekt, endres ikke effekten av fars inntekt vesentlig. Det gjør den heller ikke når vi i tillegg kontrollerer for månedlig samvær i modell 3 og en rekke kontrollvariabler i modell 4. Mønsteret er det samme som i tabell 6.1. I

2002 hadde altså ikke mors inntekt noen vesentlig innvirkning på effekten av fars inntekt på betalt barnebidrag. Slik bidragsreglene var den gangen, var dette forventet.

Tabell 6.6 tyder, i likhet med tabell 6.2, ikke på at effekten av fars inntekt på størrelsen av betalt barnebidrag er vesentlig endret fra 2002 til 2004. Forskjellen mellom fedrene med de høyeste og de laveste inntektene er blitt noe mindre, mens forskjellen mellom dem med inntekter under 150 000 kroner og dem med inntekter fra 150 000 til 200 000 kroner er blitt noe større. Ved å sammenlikne modell 4 i tabell 6.6 og 6.2 ser vi dessuten at effekten av fars inntekt på størrelsen av betalt bidrag jevnt over blir noe høyere når vi inkluderer mors inntekt i modellen. Mens for eksempel gjennomsnittlig betalt bidrag for dem med inntekter fra 300 000 kroner og over er vel 18 000 kroner i modell 4 i tabell 6.2, er det nesten 20 000 kroner i den tilsvarende modellen i tabell 6.6.

Effekten av fars samvær på betalt bidrag økte sterkt fra 2002 til 2004. I følge modell 4 i tabell 6.5 betalte i 2002 fedrene med det høyeste månedlige samværet nesten 10 000 kroner mindre i bidrag enn de uten månedlig samvær. I 2004 betalte i følge modell 4 i tabell 6.6 fedrene med det høyeste samværet vel 21 000 kroner mindre i bidrag enn de uten samvær. Da hadde også fedre med 9-12 dager samvær siste måned vel 7 000 kroner lavere bidrag enn de uten månedlig samvær. I 2002 var det ingen signifikant forskjell mellom disse to gruppene.

Effekten av fars samvær på betalt bidrag blir klart større når vi tar mors inntekt inn i analysene. I modell 4 i tabell 6.5, der mors inntekt er inkludert, betalte for eksempel de med mest samvær (13+ dager siste måned) ca. 10 000 kroner mer enn de som ikke hadde samvær siste måned, mens den samme gruppen i modell 4 i tabell 6.1, der mors inntekt ikke er inkludert, betalte mindre enn 5 000 kroner mer enn de uten samvær.

Hva så med effekten av mors inntekt på betalt barnebidrag? Mens mors inntekt i 2002 hadde en positiv effekt på betalt bidrag, var denne effekten i 2004 blitt negativ. Av modell 2 i tabell 6.5 ser vi at de fedrene hvor barnets/barnas mor i 2002 hadde inntekter over 200 000 kroner, i gjennomsnitt betalte mellom 6 000 og 8 000 kroner mer i bidrag enn dem hvis tidligere partner hadde lavere inntekter enn dette. Da har vi også kontrollert for fars inntekt. Kontroll for månedlig samvær (i modell 3) endrer ikke dette, men kontroll for ytterligere variabler i modell 4 reduserer effekten for de tilfellene hvor mor har mellom 150 000 til 300 000 kroner i inntekt til mellom 3 500 og 5 500 kroner, mens det i de tilfellene hvor mor har inntekter høyere enn dette, ikke lenger er noen statistisk signifikant effekt på størrelsen av betalt barnebidrag.

¹⁴ Der begge har oppgitt 0 dager samvær eller en av dem har oppgitt 0 dager samvær og den andre ikke har svart, har vi satt den nye variabelen til 0. Der ingen har svart, er den satt til uoppgitt. Der hvor bare far har svart, har vi multiplisert antall dager ifølge far med 1,7816 og dividert med to i 2002, med 1,7944 og dividert med to i 2004. Der hvor bare mor har svart, har vi multiplisert antall dager ifølge mor med 2,2794 og dividert med to i 2002, med 2,2588 og dividert med to i 2004.

¹⁵ I 2002 ble antall barn i bidragsrelasjonen og barnas alder samla inn ved hjelp av spørreskjema. I 2004 ble disse opplysningene innhentet fra register. Også disse opplysningene har vi hentet fra far.

Tabell 6.5. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av fars og mors inntekt og fars månedlige samvær for størrelsen på betalt barnebidrag.¹ Analyse av hele par. 2002 (N=535)²

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi
Fars inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr	5 423	2,14	5 172	2,05	5 261	2,11	5 930	2,61
200 000 - 249 999 kr	8 860	3,78	8 844	3,79	8 434	3,65	9 975	4,74
250 000 - 299 999 kr	10 610	4,47	10 519	4,46	11 392	4,85	11 660	5,48
300 000 kr +	19 838	8,29	19 847	8,33	20 314	8,58	20 662	9,42
Mors inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr			3 613	1,51	3 970	1,69	3 622	1,67
200 000 - 249 999 kr			6 101	2,78	6 213	2,87	4 895	2,48
250 000 - 299 999 kr			7 504	3,21	7 930	3,39	5 694	2,67
300 000 kr +			6 247	2,35	5 982	2,25	2 627	1,06
Fars samvær siste måned (ref.: 0 dager)								
1 - 4 dager					1 927	0,82	-438	-0,19
5 - 8 dager					4 157	1,97	7	0,00
9 - 12 dager					5 384	2,43	1 367	0,54
13 dager +					-5 193	-1,94	-9 844	-3,35
Fars utdanning (ref.: Videregående skole eller lavere)								
Universitet/høgskole 1-4 år							3 646	2,20
Universitet/høgskole 5+ år							2 500	0,83
Antall barn i bidragsrelasjonen (ref: Ett)								
To							9 693	6,74
Tre +							20 465	8,63
Yngste barns alder (ref: 0-4 år)								
5-9 år							1 099	0,55
10-14 år							3 360	1,41
15-17 år							3 105	1,02
Samlivsstatus ved brudd (ref: Aldri bodd med barnets mor)								
Samboende							5	0,00
Gift							-828	-0,40
Tid siden samlivsbrudd (kontinuerlig i år)							-93	-0,43
Fars samlivsstatus nå (ref: Enslig)								
Samboende med ny partner							186	0,12
Gift med ny partner							-1 881	-1,05
Felles barn med ny partner (ref.: nei)								
Ja							-4 171	-2,34
Ny partner har særkullsbarn (ref.: nei)								
Ja							4 174	2,25
Ny partner har barn på besøk (ref.: nei)								
Ja							-6 100	-2,09
Reisetid til barnet (ref: Gangavstand)								
Ikke gangavstand, men maks ½ time							139	0,09
Mer enn ½ time, men under 2 ½ time (ref.)							-431	-0,22
2 ½ time eller mer							-1 460	-0,62
Konstantledd	12 638		7 442		4 417		3 673	
R ²	0,14		0,15		0,18		0,34	

¹ Barnebidraget er beregnet etter skatt.

² Koeffisienter som er signifikante på 0,05-nivå er skrevet med fet skrift. Koeffisienter som er signifikante på 0,10-nivå er skrevet i kursiv.

Av modell 4 i tabell 6.6 ser vi at i 2004 betalte de fedrene hvis tidligere partnere hadde inntekter fra 150 000 kroner og over, i gjennomsnitt 4 000 - 7 000 kroner mindre i barnebidrag enn i de tilfellene hvor barnets/barnas mor hadde inntekter under 150 000 kroner. Forskjellen var statistisk signifikant for alle fire inntektsgruppene over 150 000 kroner.

Tabell 6.7 og 6.8 viser resultater fra lineære regresjonsanalyser av sammenhengen mellom mors og fars

inntekt og fars samvær med barnet/barna siste måned på den ene siden, og størrelsen på barnebidraget mor mottar, på den andre siden. Tabell 6.7 viser resultatene fra analyser basert på 2002-tall, tabell 6.8 viser resultater basert på tall fra 2004. Forskjellen mellom tabell 6.7 og 6.8 på den ene siden og tabell 6.3 og 6.4 på den andre er først og fremst at vi i tabell 6.7 og 6.8 har tatt inn en ny variabel: fars inntekt.

Tabell 6.6, Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av fars og mors inntekt og fars månedlige samvær for størrelsen på betalt barnebidrag. Analyse av hele par. 2004 (N=703)¹

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi
Fars inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr	3 978	1,37	4 054	1,40	6 369	2,29	7 087	2,72
200 000 - 249 999 kr	7 767	2,95	7 909	3,01	9 590	3,79	9 561	4,02
250 000 - 299 999 kr	9 523	3,63	9 718	3,71	12 129	4,79	10 651	4,41
300 000 kr +	19 592	7,74	20 196	7,94	22 242	9,08	19 918	8,41
Mors inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr			-3 802	-1,42	-4 174	-1,62	-4 020	-1,66
200 000 - 249 999 kr			-5 325	-2,24	-4 610	-2,03	-4 463	-2,07
250 000 - 299 999 kr			-4 563	-1,80	-3 801	-1,57	-5 828	-2,53
300 000 kr +			-6 155	-2,21	-3 403	-1,27	-7 275	-2,82
Fars samvær siste måned (ref.: 0 dager)								
1 - 4 dager					-1 669	-0,70	-1 302	-0,58
5 - 8 dager					-3 005	-1,43	-2 823	-1,38
9 - 12 dager					-6 127	-2,74	-7 322	-3,19
13 dager +					-19 257	-7,53	-21 271	-7,95
Fars utdanning (ref.: Videregående skole eller lavere)								
Universitet/høgskole 1-4 år							719	0,39
Universitet/høgskole 5+ år							9 172	3,43
Antall barn i bidragsrelasjonen (ref: Ett)								
To							13 208	8,42
Tre +							23 493	7,41
Yngste barns alder (ref: 0-4 år)								
5-9 år							-2 710	-1,09
10-14 år							-1 987	-0,70
15-17 år							-2 907	-0,87
Samlivsstatus ved brudd (ref: Aldri bodd med barnets mor)								
Samboende							2 565	1,27
Gift							3 067	1,36
Tid siden samlivsbrudd (kontinuerlig i år)							693	3,04
Fars samlivsstatus nå (ref: Enslig)								
Samboende med ny partner							-111	-0,06
Gift med ny partner							168	0,08
Felles barn med ny partner (ref.: nei)								
Ja							-3 966	-2,16
Ny partner har særkullsbarn (ref.: nei)								
Ja							190	0,10
Ny partner har barn på besøk (ref.: nei)								
Ja							-576	-0,19
Reisetid til barnet (ref: Gangavstand)								
Ikke gangavstand, men maks ½ time							-610	-0,35
Mer enn ½ time, men under 2 ½ time (ref.)							210	0,10
2 ½ time eller mer							159	0,07
Konstantledd	15 007		19 146		21 734		14 576	
R ²	0,11		0,11		0,19		0,32	

¹ Koeffisienter som er signifikante på 0,05-nivå er skrevet med fet skrift. Koeffisienter som er signifikante på 0,10-nivå er skrevet i kursiv.

Tabell 6.7 tyder på at det ikke var noen effekt av mors inntekt på mottatt barnebidrag i 2002. Ingen av de estimerte koeffisientene er signifikant forskjellig fra null. Tabell 6.3 tydet derimot på at mødre med 300 000 kroner eller mer i inntekt etter skatt i 2002 mottok mer i barnebidrag enn mødrene med lavere inntekt enn dette. Dersom modell 1 i tabell 6.7 hadde vist en tilsvarende effekt som modell 1 i tabell 6.3, kunne vi ha konkludert med mødrene med de høyeste inntektene fikk høyere barnebidrag enn dem med lavere inntekter fordi de i større grad enn dem mottok

bidrag fra menn som også hadde høye inntekter. Siden den estimerte koeffisienten for mødrene med inntekter over 300 000 kroner heller ikke i modell 1 i tabell 6.7 er signifikant forskjellig fra null, i motsetning til i modell 1 i tabell 6.3, kan vi ikke konkludere med det. Både tabell 6.7 og 6.3 tyder på at det ikke var noen effekt av mors inntekt på mottatt barnebidrag i 2002. For mødre med inntekter på 300 000 kroner eller mer vet vi ikke sikkert om det var noen slik effekt. Tabell 6.3 tyder på at det var det, tabell 6.7 tyder på at det ikke var noen effekt.

Tabell 6.7. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av mors og fars inntekt og fars månedlige samvær for størrelsen på mottatt barnebidrag.¹ Analyse av hele par. 2002 (N=521)²

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	Koef-fisient	t-verdi	Koef-fisient	t-verdi	Koef-fisient	t-verdi	Koef-fisient	t-verdi
Mors inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr	-3 188	-1,27	-1 877	-0,76	-1 863	-0,77	-2 287	-1,10
200 000 - 249 999 kr	340	0,14	382	0,17	566	0,25	-1 287	-0,65
250 000 - 299 999 kr	-847	-0,34	-226	-0,09	361	0,15	-2 444	-1,13
300 000 kr +	4 374	1,53	3 057	1,09	2 567	0,93	-713	-0,29
Fars inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr			1 752	0,68	2 367	0,95	2 798	1,32
200 000 - 249 999 kr			4 230	1,75	4 269	1,80	5 903	2,91
250 000 - 299 999 kr			4 824	1,94	6 244	2,56	6 277	3,04
300 000 kr +			11 765	4,74	12 733	5,22	13 820	6,59
Fars samvær siste måned (ref.: 0 dager)								
1 - 4 dager					-523	-0,21	-1 445	-0,66
5 - 8 dager					2 087	0,97	-464	-0,21
9 - 12 dager					3 756	1,65	992	0,40
13 dager +					-10 532	-3,67	-14 779	-5,03
Mors utdanning (ref.: Videregående skole eller lavere)								
Universitet/høgskole 1-4 år							1 561	1,00
Universitet/høgskole 5+ år							<i>-5 693</i>	<i>-1,88</i>
Antall barn i bidragsrelasjonen (ref: Ett)								
To							12 279	8,66
Tre +							27 387	11,91
Yngste barns alder (ref: 0-4 år)								
5-9 år							-985	-0,48
10-14 år							616	0,27
15-17 år							75	0,03
Samlivsstatus ved brudd (ref: Aldri bodd med barnets mor)								
Samboende							1 080	0,58
Gift							1 281	0,63
Tid siden samlivsbrudd (kontinuerlig i år)							-37	-0,18
Mors samlivsstatus nå (ref: Enslig)								
Samboende med ny partner							-38	-0,02
Gift med ny partner							-592	-0,29
Felles barn med ny partner (ref.: nei)								
Ja							-957	-0,55
Ny partner har særkullsbarn (ref.: nei)								
Ja							4 629	1,69
Ny partner har barn på besøk (ref.: nei)								
Ja							-1 463	-0,74
Reisetid til far (ref: Gangavstand)								
Ikke gangavstand, men maks ½ time							1 897	1,19
Mer enn ½ time, men under 2 ½ time (ref.)							9	0,00
2 ½ time eller mer							108	0,05
Konstantledd	23 877		18 471		16 933		13 135	
R ²	0,01		0,06		0,12		0,38	

¹ Barnebidraget er beregnet etter skatt.² Koeffisienter som er signifikante på 0,05-nivå er skrevet med fet skrift. Koeffisienter som er signifikante på 0,10-nivå er skrevet i kursiv.

De er, som allerede nevnt, flere forskjeller mellom tabell 6.3 og 6.4 på den ene siden og tabell 6.7 og 6.8 på den andre siden enn at vi i de to siste tabellene har tatt inn en ekstra variabel, fars inntekt. Enkelte av variablene, som for eksempel månedlig samvær, er omdefinert¹⁶ og utvalget er redusert. Det siste får større konsekvenser for

omsorgsmødrene enn for samværsfedrene og større konsekvenser i 2002 enn i 2004. Grunnen er at det opprinnelige frafallet var størst blant fedrene og større i 2002 enn i 2004. Når vi går fra et utvalg basert på individer i tabell 6.1-6.4 til et utvalg basert på hele par i tabell 6.5-6.8, er det utvalget av mødre som blir mest redusert, siden det er flere tilfeller hvor bare mor har svart enn tilfeller hvor bare far har svart. For eksempel blir vårt 2002-utvalg av omsorgsmødre i tabell 6.3 redusert fra 848 i tabell 6.3 til 521 i tabell 6.7, mens det tilsvarende utvalget for samværsfedre blir redusert fra 726 i tabell 6.1 til 535 i tabell 6.5.

¹⁶ Modell 3 i tabell 6.7 er dessuten den eneste modellen i partabellene 6.5 - 6.8 hvor effekten av hjelpevariabelen, som skal fortelle oss om parene med imputerte verdier på variabelen 'antall dager månedlig samvær' skiller seg fra parene uten imputerte verdier på denne variabelen, er signifikant forskjellig fra null (se foran). Den er signifikant på 10-prosent nivå, men ikke på 5-prosent nivå. Dette betyr likevel at det hefter en viss usikkerhet ved estimatene i denne modellen.

Tabell 6.8. Resultater fra lineær regresjonsanalyse av betydningen av mors og fars inntekt og fars månedlige samvær for størrelsen på mottatt barnebidrag. Analyse av hele par. 2004 (N=728)¹

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi	Koef- fisient	t-verdi
Mors inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr	-3 840	-1,56	-4 644	-1,96	-5 021	-2,18	-5 152	-2,40
200 000 - 249 999 kr	-3 156	-1,42	-4 343	-2,03	-4 403	-2,12	-4 535	-2,31
250 000 - 299 999 kr	-3 537	-1,50	-4 892	-2,15	-4 807	-2,18	-6 509	-2,98
300 000 kr +	-4 036	-1,57	-6 747	-2,70	-4 800	-1,96	-8 021	-3,28
Fars inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr			1 865	0,74	3 332	1,36	3 745	1,70
200 000 - 249 999 kr			2 000	0,90	3 138	1,45	3 555	1,80
250 000 - 299 999 kr			5 704	2,54	6 359	2,91	5 805	2,89
300 000 kr +			13 369	6,15	14 495	6,85	13 618	6,98
Fars samvær siste måned (ref.: 0 dager)								
1 - 4 dager					-1 930	-0,67	-2 051	-1,07
5 - 8 dager					-2 280	-1,24	-2 858	-1,60
9 - 12 dager					-3 008	-1,66	-6 088	-3,00
13 dager +					-13 300	-6,57	-19 597	-8,22
Mors utdanning (ref.: Videregående skole eller lavere)								
Universitet/høgskole 1-4 år							-280	-0,20
Universitet/høgskole 5+ år							-670	-0,20
Antall barn i bidragsrelasjonen (ref: Ett)								
To							12 446	8,98
Tre +							25 468	9,43
Yngste barns alder (ref: 0-4 år)								
5-9 år							-1 003	-0,47
10-14 år							1 065	0,44
15-17 år							-1 611	-0,56
Samlivsstatus ved brudd (ref: Aldri bodd med barnets mor)								
Samboende							1 465	0,84
Gift							2 255	1,15
Tid siden samlivsbrudd (kontinuerlig i år)							448	2,21
Mors samlivsstatus nå (ref: Enslig)								
Samboende med ny partner							-771	-0,43
Gift med ny partner							-914	-0,47
Felles barn med ny partner (ref.: nei)								
Ja							-942	-0,57
Ny partner har særkullsbarn (ref.: nei)								
Ja							-6 102	-1,91
Ny partner har barn på besøk (ref.: nei)								
Ja							-2 122	-1,08
Reisetid til far (ref: Gangavstand)								
Ikke gangavstand, men maks ½ time							-1 911	-1,25
Mer enn ½ time, men under 2 ½ time (ref.)							-446	-0,25
2 ½ time eller mer							59	0,03
Konstantledd	27 671		23 056		26 051		20 975	
R ²	0,00		0,08		0,14		0,32	

¹ Koeffisienter som er signifikante på 0,05-nivå er skrevet med fet skrift. Koeffisienter som er signifikante på 0,10-nivå er skrevet i kursiv.

Av tabell 6.8, jf. tabell 6.4, ser vi at effekten av mors inntekt på mottatt barnebidrag i 2004 var negativ. Både i modell 2, 3 og 4 har alle grupper av omsorgsmødre med inntekter høyere enn 150 000 kroner mottatt høyere gjennomsnittsbidrag enn dem med inntekter under 150 000 kroner. Det er rimelig å anta at dette er en effekt av de nye bidragsreglene. Mens barnebidraget tidligere ble beregnet som en prosentandel av bidragsbetalerens inntekt, skal man etter bidragsreformen høsten 2003 se mors og fars inntekt i sammenheng. Jo høyere inntekt mor har sammenlignet med far, desto mindre bidrag skal han

betale til henne. Det som kanskje kan virke overraskende, er hvor liten forskjellen mellom de ulike inntektsgruppene er. Av modell 4 i tabell 6.8 ser vi for eksempel at mødre med inntekter over 300 000 kroner bare mottar 3 000 kroner mindre i bidrag per år enn de med inntekter mellom 150 000 og 200 000 kroner. Dette stemmer godt overens med det vi fant i tabell 6.4.

Ved å sammenlikne modell 3 og 4 i tabell 6.7 med de tilsvarende modellene i tabell 6.3, ser det ut til at den negative effekten av fars samvær med barnet på

størrelsen på mottatt bidrag blir noe mindre når vi kontrollerer for fars inntekt. I følge modell 4 i tabell 6.3 mottok mødrene med barn som tilbrakte mest tid sammen med faren siste måned, i gjennomsnitt nesten 17 000 kroner mindre i bidrag i 2002 enn de hvor det ikke var noe samvær siste måned. Når vi har kontrollert for fars inntekt var denne forskjellen mellom dem med mest samvær og dem uten samvær redusert til knapt 15 000 kroner.

I 2004 var den negative effekten av samværet på størrelsen av mottatt bidrag blitt enda noe sterkere. I modell 4 i tabell 6.8 hvor vi i tillegg til fars inntekt også inkluderer alle kontrollvariablene, har både gruppen med 13+ og gruppen med 9-12 dagers samvær mellom far og barn siste måned signifikant lavere bidrag enn dem uten samvær. Effekten av samværet er noe sterkere i tabell 6.8 der vi kontrollerer for fars inntekt, enn i tabell 6.4 der vi ikke gjør det.

Den negative effekten av mors inntekt på mottatt bidrag i 2004 endres ikke når fars inntekt inkluderes i modellen, muligens med unntak av mødrene med de høyeste inntektene. Ifølge modell 4 i tabell 6.4, der fedrenes inntekt ikke er inkludert, fikk mødre med inntekter på 300 000 kroner eller mer i gjennomsnitt 7 000 kroner mindre i bidrag enn mødre med inntekt under 150 000 kroner. Når vi i modell 4 i tabell 6.8 inkluderer fars inntekt, øker denne forskjellen til 8 000 kroner. Forskjellen er, som vi ser, liten.

Effekten av fars inntekt var betydelig både i 2002 og i 2004, og den har ikke blitt svekket etter innføring av nye regler for beregning av bidrag. Når vi i modell 4 i tabell 6.7 kontrollerer for mors inntekt, fars samvær og alle kontrollvariablene, ser vi at mødre som mottok bidrag fra fedre med 300 000 kroner eller mer i 2002, i gjennomsnitt fikk nesten 14 000 kroner mer i bidrag enn dem som mottok bidrag fra fedre med inntekter under 150 000 kroner, omtrent den samme forskjellen som i 2004 (se modell 4 i tabell 6.8).

6.3. Logistisk regresjonsanalyse. Analyse av individdata

I analysene så langt er betalt og mottatt barnebidrag studert ved å behandle størrelsen på bidraget som en kontinuert variabel. De estimerte koeffisientene viser da forskjeller i gjennomsnittlig betalt og mottatt bidrag mellom grupper, gitt at andre forhold er like. Vi har også gjennomført analyser der vi ser på sannsynligheten for at samværsfar betalte bidrag overhodet og for at samværsmor mottok bidrag overhodet. De avhengige variablene er da todelte, betalte bidrag/betalte ikke bidrag og mottok bidrag/mottok ikke bidrag. Vi modellerer sannsynligheten for at far betalte bidrag i henholdsvis 2002 og 2004. De uavhengige variablene er de samme som i de tidligere analysene.

Som vist i tabell 5.2, var andelen samværsfedre som betalte bidrag i 2004 omtrent som i 2002. Andelen omsorgsmødre som mottok barnebidrag var også omtrent den samme de to årene. Av tidshensyn har vi, verken i analysene av sannsynligheten for å betale bidrag eller i analysene av sannsynligheten for å motta bidrag, inkludert fars og mors inntekt samtidig i noen av modellene.

Vi benytter logistisk regresjonsanalyse. Resultatene presenteres som oddsforhold. Det kan forstås som den relativt høyere eller lavere sjansen en person i en gruppe har for å ha betalt eller mottatt bidrag siste år, sammenlignet med en person i referanse-kategorien. Eksempelvis ser vi i modell 1 i tabell 6.9 at fedre med en årlig inntekt mellom 200 000 og 250 000 kroner har et oddsforhold på 4,53 for å ha betalt bidrag i 2002. Dette betyr at de har fire og en halv ganger så stor sjanse som referanse-kategorien (fedre med inntekter under 150 000 kroner) for å ha betalt bidrag. Et oddsforhold som er lavere enn 1, innebærer mindre sannsynlighet enn referansegruppen for å ha betalt bidrag. I tillegg til oddsforholdet presenterer vi kjikvadratet (χ^2). Høye verdier her innebærer at oddsforholdet er statistisk signifikant. Et kjikvadrat på 2,71 innebærer at oddsforholdet er signifikant på 0,10-nivå, et kjikvadrat på 3,84 at oddsforholdet er signifikant på 0,05-nivå, og et kjikvadrat på 6,64 at oddsforholdet er signifikant på 0,01-nivå. For hver modell presenteres også en R_s^2 (ofte kalt pseudo forklart varians) som gir et mål for modelltilpasning. Størrelsen forteller hvor mye den valgte modellen forklarer i forhold til nullmodellen, angitt i intervallet null til en. Høye verdier viser at den valgte modellen forklarer mer enn modeller med lavere verdier (Pampel 2000: 49).

Tabell 6.9 viser resultater av analyser for 2002. I alle modellene hvor fars inntekt inngår, er sannsynligheten for å ha betalt bidrag høyere blant dem med inntekter høyere enn 150 000 kroner enn blant dem med lavere inntekter enn 150 000 kroner. Det er også en viss effekt av fars samvær med barnet siste måned i alle modeller, og det er særlig fedrene med mye samvær som skiller seg ut. I modell 2 og 3 er det bare de med minst 13 dagers samvær som har signifikant lavere sjanse for å betale bidrag enn dem uten samvær. I den mest omfattende modellen (modell 4) er oddsforholdet for dem med mest samvær i forhold til referansegruppen ikke lenger signifikant. Det er derimot oddsforholdet til dem med 9-12 dagers samvær, men som vi ser, bare på 10-prosents nivå. Denne gruppen har over dobbelt så stor sjanse for å betale bidrag som dem i referanse-kategorien.

Tabell 6.10 viser resultater fra tilsvarende analyser som tabell 6.9, men i 2004. Fars inntekt har i utgangspunktet (modell 1) ingen klar betydning, men i modell 3, der det kontrolleres for samvær og i den mest omfattende

modellen der det i tillegg kontrolleres for en rekke kontrollvariabler, ser vi at det særlig er fedre i den laveste inntektsgruppen (under 150 000 kr) som skiller seg ut med en langt lavere sannsynlighet for å ha betalt bidrag enn fedre i høyere inntektsgrupper. Dette stemmer med den bivariate analysen i tabell 5.5 som viser at bare 73 prosent av fedrene i laveste inntektsgruppe hadde betalt bidrag i 2004, mot 85-94 prosent av fedrene med høyere inntekter. I den logistiske regresjonsanalysen får vi oddsforhold fra 2,0 til 4,2 for samtlige inntektskategorier. Dette er mindre enn i 2002 da oddsforholdene varierte mellom 2,3 og 6,3.

Mens det i 2002 bare var de med høyt samvær som hadde signifikant lavere sjanse for å betale bidrag enn dem uten samvær, gjelder dette i 2004 også dem med bare litt samvær. Oddsforholdet for dem med 1-4 dager

samvær siste måned var signifikant på 10-prosents nivå, mens oddsforholdet for dem med 13 dagers samvær eller mer var signifikant på 5-prosents nivå.

Tabell 6.11 og 6.12 viser resultater fra analyser av hvorvidt mødre mottok barnebidrag. Den bivariate analysen i tabell 5.6 viste at andelen som ikke mottok bidrag var noe høyere blant mødre med de høyeste inntektene enn blant dem med lavere inntekter. Den logistiske regresjonsanalysen i tabell 6.11 viser et lignende mønster, så lenge vi ikke kontrollerer for andre variabler. Modell 1 viser at sannsynligheten for å motta barnebidrag i 2002 er vesentlig lavere blant dem med inntekter fra 250 000 kroner og over enn blant dem under, men når vi kontrollerer for fars månedlige samvær i modell 3 og en rekke andre variabler i modell 4, blir denne effekten av mors inntekt borte.

Tabell 6.9. Resultater fra logistisk regresjonsanalyse av betydningen av fars inntekt og samvær for om samværsfedre betalte barnebidrag i 2002. (N=726)¹

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	Oddsforhold	χ^2	Oddsforhold	χ^2	Oddsforhold	χ^2	Oddsforhold	χ^2
Fars inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr	2,36	6,55			2,55	7,19	2,80	7,49
200 000 - 249 999 kr	4,53	20,53			4,94	21,02	6,27	23,17
250 000 - 299 999 kr	1,70	3,20			2,10	5,49	2,30	5,82
300 000 kr +	2,53	8,95			3,02	11,34	4,25	14,55
Fars samvær siste måned (ref.: 0 dager)								
1 - 4 dager			1,59	1,22	1,45	0,77	1,93	1,82
5 - 8 dager			1,48	1,27	1,26	0,42	1,92	2,13
9 - 12 dager			1,51	1,37	1,21	0,27	2,3	3,16
13 dager +			0,31	14,21	0,26	17,23	0,54	1,95
Fars utdanning (ref.: Videregående skole eller lavere)								
Universitet/høgskole 1-4 år							0,85	0,26
Universitet/høgskole 5+ år							0,34	4,67
Antall barn i bidragsrelasjonen (ref.: Ett)								
To							1,35	1,30
Tre +							1,78	1,58
Yngste barns alder (ref: 0-4 år)								
5-9 år							0,46	4,34
10-14 år							0,37	5,39
15-17 år							0,51	1,39
Samlivsstatus ved brudd (ref: Aldri bodd med barnets mor)								
Samboende							1,39	0,73
Gift							1,30	0,38
Tid siden samlivsbrudd (kontinuerlig i år)							1,21	22,09
Fars samlivsstatus nå (ref: Enslig)								
Samboende med ny partner							2,93	8,57
Gift med ny partner							1,72	1,85
Felles barn med ny partner (ref.: nei)								
Ja							0,50	2,79
Ny partner har særkullsbarn (ref.: nei)								
Ja							3,06	4,50
Ny partner har barn på besøk (ref.: nei)								
Ja							0,14	16,05
Reisetid til barnet (ref: Gangavstand)								
Ikke gangavstand, men maks ½ time							2,47	12,29
Mer enn ½ time, men under 2 ½ time (ref.)							1,88	3,06
2 ½ time eller mer							2,84	5,33
R. ²	0,03		0,07		0,10		0,21	

¹ Oddsforhold som er signifikante på 0,05-nivå er skrevet med fet skrift. Oddsforhold som er signifikante på 0,10-nivå er skrevet i kursiv.

Tabell 6.10. Resultater fra logistisk regresjonsanalyse av betydningen av fars inntekt og samvær for om samværsfedre betalte barnebidrag i 2004. (N=878)¹

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	Odds- forhold	χ^2	Odds- forhold	χ^2	Odds- forhold	χ^2	Odds- forhold	χ^2
Fars inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr	1,68	1,91			2,31	4,11	2,46	4,17
200 000 - 249 999 kr	<i>1,94</i>	3,70			2,88	7,70	3,33	8,62
250 000 - 299 999 kr	1,18	0,27			1,71	2,23	1,96	2,97
300 000 kr +	1,62	2,33			2,48	6,56	4,16	11,90
Fars samvær siste måned (ref.: 0 dager)								
1 - 4 dager			0,32	4,38	0,28	5,40	0,36	3,10
5 - 8 dager			0,75	0,41	0,68	0,68	0,92	0,03
9 - 12 dager			0,69	0,73	0,61	1,23	1,04	0,01
13 dager +			0,08	38,92	0,07	41,74	0,15	15,43
Fars utdanning (ref.: Videregående skole eller lavere)								
Universitet/høgskole 1-4 år							0,72	1,04
Universitet/høgskole 5+ år							0,96	0,01
Antall barn i bidragsrelasjonen (ref: Ett)								
To							0,64	2,94
Tre +							0,85	0,11
Yngste barns alder (ref: 0-4 år)								
5-9 år							0,70	0,90
10-14 år							0,63	1,08
15-17 år							0,21	8,52
Samlivsstatus ved brudd (ref: Aldri bodd med barnets mor)								
Samboende							1,17	0,11
Gift							0,75	0,37
Tid siden samlivsbrudd (kontinuerlig i år)							1,17	14,34
Fars samlivsstatus nå (ref: Enslig)								
Samboende med ny partner							1,56	1,38
Gift med ny partner							2,80	4,10
Felles barn med ny partner (ref.: nei)								
Ja							0,49	2,95
Ny partner har særkullsbarn (ref.: nei)								
Ja							1,38	0,44
Ny partner har barn på besøk (ref.: nei)								
Ja							0,73	0,23
Reisetid til barnet (ref: Gangavstand)								
Ikke gangavstand, men maks ½ time							1,35	1,41
Mer enn ½ time, men under 2 ½ time (ref.)							2,08	3,20
2 ½ time eller mer							4,11	5,77
R ²	0,01		0,15		0,17		0,26	

¹ Oddsforhold som er signifikante på 0,05-nivå er skrevet med fet skrift. Oddsforhold som er signifikante på 0,10-nivå er skrevet i kursiv.

Tabell 5.6 viste også at andelen som betalte bidrag i 2002 var lavere jo mer månedlig samvær faren hadde med barnet/barna, og at den var spesielt lav i de tilfellene hvor faren hadde siste måned hadde vært sammen med barnet 13 dager eller mer. Dette bekreftes også av den logistiske regresjonsanalysen i tabell 6.11, og effekten av fars månedlige samvær blir ikke borte når vi kontrollerer for andre variabler i modell 3 og 4. I den mest omfattende modellen er oddsforholdet mellom gruppen med mest månedlig samvær og dem uten samvær 0,02. Også de med 9-12 dagers samvær hadde signifikant lavere sjanse enn referansekategorien til å motta bidrag i 2002.

Heller ikke på dette punktet var situasjonen i 2004 særlig forskjellig fra situasjonen i 2002. Når vi

sammenlikner resultatene av analysene i tabell 6.12 med resultatene i tabell 6.11, ser vi at de med 9-12 dagers samvær hadde enda lavere sjanse enn referansekategorien til å motta bidrag i 2004 enn i 2002. I modell 4 i tabell 6.12 er oddsforholdet 0,14, i den tilsvarende modellen i tabell 6.11 er det 0,29. Effekten av mors inntekt på sannsynligheten for å motta bidrag er blitt langt klarere i 2004 enn i 2002. I tabell 6.11 hadde ingen av inntektsgruppene over 150 000 kroner signifikant mindre sjanse enn dem med inntekter under 150 000 kroner til å motta bidrag når vi kontrollerer for andre variabler. I tabell 6.12 var oddsforholdet statistisk signifikant både for dem med inntekter fra 250 000 - 300 000 kroner og for dem med inntekter over 300 000 kroner.

Tabell 6.11. Resultater fra logistisk regresjonsanalyse av betydningen av mors inntekt og fars samvær for om omsorgsmødre mottok barnebidrag i 2002. (N=848)¹

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	Odds- forhold	χ^2	Odds- forhold	χ^2	Odds- forhold	χ^2	Odds- forhold	χ^2
Mors inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr	0,79	0,26			0,93	0,02	0,87	0,07
200 000 - 249 999 kr	0,68	0,78			1,09	0,03	1,14	0,07
250 000 - 299 999 kr	0,35	5,84			<i>0,50</i>	2,15	0,57	1,17
300 000 kr +	0,33	5,84			0,51	1,80	0,78	0,20
Fars samvær siste måned (ref.: 0 dager)								
1 - 4 dager			0,41	4,28	<i>0,45</i>	3,40	<i>0,40</i>	3,73
5 - 8 dager			0,61	1,28	0,63	1,12	0,45	2,39
9 - 12 dager			0,37	5,73	0,41	4,39	0,29	5,37
13 dager +			0,02	80,65	0,02	75,61	0,02	47,64
Mors utdanning (ref.: Videregående skole eller lavere)								
Universitet/høgskole 1-4 år							0,70	1,18
Universitet/høgskole 5+ år							0,36	3,17
Antall barn i bidragsrelasjonen (ref: Ett)								
To							0,82	0,40
Tre +							1,50	0,48
Yngste barns alder (ref: 0-4 år)								
5-9 år							0,42	2,67
10-14 år							0,22	6,79
15-17 år							0,07	14,51
Samlivsstatus ved brudd (ref: Aldri bodd med barnets mor)								
Samboende							1,31	0,29
Gift							1,68	1,02
Tid siden samlivsbrudd (kontinuerlig i år)							1,19	11,63
Mors samlivsstatus nå (ref: Enslig)								
Samboende med ny partner							0,78	0,47
Gift med ny partner							0,65	0,91
Felles barn med ny partner (ref.: nei)								
Ja							1,12	0,07
Ny partner har særkullsbarn (ref.: nei)								
Ja							0,39	3,17
Ny partner har barn på besøk (ref.: nei)								
Ja							2,92	3,78
Reisetid til far (ref: Gangavstand)								
Ikke gangavstand, men maks ½ time							2,26	6,75
Mer enn ½ time, men under 2 ½ time (ref.)							1,47	0,81
2 ½ time eller mer							1,07	0,02
R. ²	0,02		0,20		0,22		0,28	

¹ Oddsforhold som er signifikante på 0,05-nivå er skrevet med fet skrift. Oddsforhold som er signifikante på 0,10-nivå er skrevet i kursiv.

Tabell 6.12. Resultater fra logistisk regresjonsanalyse av betydningen av mors inntekt og fars samvær for om omsorgsmødre mottok barnebidrag i 2004. (N=1 002)¹

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	Odds- forhold	χ^2	Odds- forhold	χ^2	Odds- forhold	χ^2	Odds- forhold	χ^2
Mors inntekt (ref.: 149 999 kr)								
150 000 - 199 999 kr	0,43	1,72			0,39	1,86	0,40	1,59
200 000 - 249 999 kr	<i>0,35</i>	3,07			<i>0,34</i>	2,88	0,36	2,24
250 000 - 299 999 kr	0,22	6,23			0,22	5,64	0,21	4,86
300 000 kr +	0,11	13,22			0,15	8,91	0,16	6,71
Fars samvær siste måned (ref.: 0 dager)								
1 - 4 dager			0,34	2,48	0,39	1,97	0,49	1,01
5 - 8 dager			0,37	2,65	0,40	2,30	0,46	1,42
9 - 12 dager			0,09	18,41	0,11	15,83	0,14	10,21
13 dager +			0,01	57,46	0,02	53,57	0,02	36,05
Mors utdanning (ref.: Videregående skole eller lavere)								
Universitet/høgskole 1-4 år							0,80	0,50
Universitet/høgskole 5+ år							0,50	1,17
Antall barn i bidragsrelasjonen (ref: Ett)								
To							0,57	2,90
Tre +							1,36	0,22
Yngste barns alder (ref: 0-4 år)								
5-9 år							0,70	0,47
10-14 år							0,78	0,17
15-17 år							0,11	11,03
Samlivsstatus ved brudd (ref: Aldri bodd med barnets mor)								
Samboende							1,34	0,16
Gift							0,88	0,03
Tid siden samlivsbrudd (kontinuerlig i år)							1,11	4,85
Mors samlivsstatus nå (ref: Enslig)								
Samboende med ny partner							0,85	0,12
Gift med ny partner							0,50	1,82
Felles barn med ny partner (ref.: nei)								
Ja							1,39	0,47
Ny partner har særkullsbarn (ref.: nei)								
Ja							0,12	12,03
Ny partner har barn på besøk (ref.: nei)								
Ja							0,48	2,31
Reisetid til far (ref: Gangavstand)								
Ikke gangavstand, men maks ½ time							1,18	0,29
Mer enn ½ time, men under 2 ½ time (ref.)							2,13	2,12
2 ½ time eller mer							2,23	1,58
R _a ²	0,05		0,24		0,27		0,37	

¹ Oddsforhold som er signifikante på 0,05-nivå er skrevet med fet skrift. Oddsforhold som er signifikante på 0,10-nivå er skrevet i kursiv.

7. Oppsummering

7.1. Formål med rapporten

I oktober 2003 ble det innført nye regler for beregning av barnebidrag for barn man ikke bor fast sammen med. Det understrekes sterkere enn før at foreldre som lever atskilt har et likeverdig ansvar for omsorg og forsørgelse av felles barn. De nye bidragsreglene skal oppmuntre til aktiv deltakelse i barnas dagligliv også fra den av foreldrene som ikke bor fast sammen med barnet. Mens bidraget tidligere ble beregnet ut fra den bidragspliktiges inntekt, skal man etter de nye reglene også ta hensyn til inntekten til den forelder barna bor hos. Videre skal man ta hensyn til utgifter som den bidragspliktige har i forbindelse med besøk av barna. Jo mer samvær man har, jo mindre blir bidraget. Samtidig ble reglene for beskatning av barnebidraget og for avkorting av barnebidrag mot overgangsstonad fjernet.

På oppdrag fra Barne- og familiedepartementet har Statistisk sentralbyrå gjennomført to utvalgsundersøkelser blant foreldre som lever atskilt, - den første høsten 2002 og den andre høsten 2004. Både foreldre som bor sammen med barna, og de som ikke bor sammen med barna, deltok. De to undersøkelsene gir et bilde av foreldrenes fordeling av omsorg og ansvar for felles barn, og av deres økonomiske situasjon, ett år før og ett år etter at de nye reglene ble innført. I denne rapporten diskuteres hvorvidt det har vært endringer i barnebidraget i løpet av denne perioden.

- *For det første* ønsket vi å finne ut hva som har skjedd med bidragsnivået. Betaler de bidragspliktige mer eller mindre? Mottar de bidragsberettigede mer eller mindre?
- *For det andre* ønsket vi å finne ut i hvilken grad fordelingen av barnebidraget er endret fra 2002 til 2004. Hvilke grupper av samværsforeldre har fått lavere barnebidrag og hvilke har fått høyere? Hvilke omsorgsforeldre har fått lavere barnebidrag og hvilke har fått høyere?
- *For det tredje* ønsket vi å finne ut hvilke faktorer som var viktigst for å forklare variasjonen i størrelsen på barnebidraget i 2002 og i 2004. Hvilke faktorer hadde fått redusert betydning fra 2002 til

2004, og hvilke hadde fått økt betydning? Hva betydde samværsforeldres inntekt og samvær med barnet for barnebidragets størrelse i 2002 og i 2004? Hva betydde omsorgsforeldres inntekt?

7.2. Om undersøkelsene

Man la stor vekt på utforme de to undersøkelsene så likt som mulig. Det er likevel en del forskjeller mellom dem, og dette kan ha konsekvenser for sammenlignbarheten.

Begge undersøkelsene hadde to delutvalg. Det ene bestod av foreldre som til daglig lever sammen med barn under 18 år, men ikke sammen med barnets andre forelder (mødre eller fedre), og det andre bestod av foreldre med barn under 18 år, men som verken bor sammen med barnet eller den andre forelder (mødre eller fedre). I denne rapporten omtales disse to gruppene av foreldre som henholdsvis omsorgsforeldre og samværsforeldre. Begge grupper omfatter også dem som er etablert i et nytt parforhold som gifte eller samboende. Den av foreldrene som barnet var registrert bosatt hos, ble definert som omsorgsforelder. Utvalgene var trukket slik at man fikk par av foreldre til samme barn. I 2002 ble data hovedsakelig samlet inn postalt, men med noe oppfølging over telefon. I 2004 skjedde datainnsamlingen hovedsakelig gjennom telefonintervjuer, men med noe postal oppfølging.

I 2002 var svarprosenten på 59, og nettoutvalget bestod av 2306 personer. Vi fikk opplysninger fra både mor og far i 747 tilfelle (1 494 foreldre). I 2004 fikk man en svarandel på 75, og nettoutvalget bestod av 2692 personer. Da fikk vi svar fra begge foreldrene i 1 020 tilfelle (2 040 foreldre). I begge undersøkelsene var svarprosentene høyere blant omsorgsforeldre enn blant samværsforeldre. Det er utarbeidet vekter for å justere for slike og andre skjevheter i frafallet samt for ulik trekk sannsynlighet for ulike grupper.

Undersøkelsene omfatter altså fire grupper av foreldre, nemlig omsorgsmødre, samværsfedre, omsorgsfedre og samværsfedre. Ettersom de fleste barn blir boende hos mor etter et samlivsbrudd, var det i begge undersøkelsene forholdsvis få observasjoner i de to siste

foreldregruppene. I hovedsak analyseres data på individnivå, dvs. at vi ikke tar hensyn til at utvalget er trukket blant par av foreldre. I noen underkapitler (5.3 og 6.2) analyseres imidlertid parutvalgene. I en del tilfelle var det bare den ene forelderen i et par som besvarte spørreskjemaet/intervjuet. Antall hele bidragspar er derfor lavere enn antall enslige foreldre og samværsforeldre i delutvalgene til undersøkelsen.

I 2002 spurte man om foreldrenes fordeling av ansvar og omsorg for inntil tre barn i den aktuelle bidragsrelasjonen. I 2004 spurte man bare om yngste barn. Analysene i rapporten gjelder kun for yngste barn for begge årene.

I hovedsak stilte man de samme spørsmålene i begge undersøkelsene. Enkelte spørsmål ble imidlertid utelatt i 2004 fordi de viste seg ikke å fungere helt godt i 2002, eller fordi de falt utenfor de forhold man ønsket å studere endringer i. I 2004 stilte man dessuten noen tilbakegående spørsmål om eventuelle endringer i samværsavtalen, samværsordningen og barnebidraget de to siste åra.

Forskjellen i datainnsamlingsmetode mellom de to undersøkelsene kan redusere sammenlignbarheten på en del områder. Telefonintervjuer innebærer generelt en sterkere tendens enn postale undersøkelser til å gi sosialt akseptable svar. På den annen side gir telefonintervjuer bedre mulighet til å overtale folk til å delta, til å forklare vanskelige begreper, og til å lede respondentene gjennom hoppstrukturen i skjema.

7.3. Analyseopplegg

Formålet med rapporten er altså å undersøke om det var endringer fra 2002 til 2004 i nivået og fordelingen av betalt og mottatt barnebidrag, og å undersøke hva som ligger bak eventuelle endringer.

Som et første skritt i sammenligningen av resultatene fra de to undersøkelsene viste vi andelen som har betalt og mottatt barnebidrag, gjennomsnittlig betalt barnebidrag og gjennomsnittlig mottatt bidrag for de samme gruppene i 2002 og 2004. Dette ble gjort for alle samværsforeldre og alle omsorgsforeldre i undersøkelsen, og for samværsfedre, samværs mødre, omsorgsmødre og omsorgsfedre hver for seg, og for undergrupper av samværsfedre og omsorgsmødre etter inntekt og samvær. Videre viste vi gjennomsnittlig betalt og mottatt bidrag for par av samværsfedre og omsorgsmødre i grupper etter inntekt og samvær. Vi beregnet både betalt og mottatt bidrag fordi det bidraget samværsforelderen betaler, i mange tilfelle ikke er lik det bidraget omsorgsforelderen mottar, selv ikke innenfor en og samme bidragsrelasjon. Dette skyldes både bidragsreglene, og i 2002 også skattereglene.

Vi vet fra tidligere undersøkelser og analyser at enkelte samværsforeldre er mer involvert i barnas dagligliv og/eller betaler høyere bidrag enn andre. Svarfordelingen for alle samværsforeldre og alle omsorgsforeldre er derfor følsom for hvordan nettoutvalget er sammensatt med hensyn til faktorer som har betydning for om det betales og mottas bidrag og hvor mye som blir betalt og mottatt. Ettersom svarprosenten var betydelig høyere i 2004 enn i 2002 (jf. kapittel 2), kan det ikke utelukkes at nettoutvalgene har ulik sammensetning på en del sentrale kjennemerker. For å sjekke hvorvidt dette er tilfellet, gav vi i kapittel 4 en oversikt over fordelingen av en del sentrale kjennemerker ved foreldre og barn i de to undersøkelsene.

Vi ønsket å finne ut i hvilken grad samværsforelderens inntekt, omsorgsforelderens inntekt og omfanget av samværsforelderens kontakt med barnet/barna har konsekvenser for om det betales/mottas bidrag og bidragets størrelse, og om det har skjedd endringer i effekten av inntekt og samvær på betalt og mottatt bidrag fra 2002 til 2004. For å finne ut om en eventuell endring bunner i ulik sammensetning av nettoutvalgene i de to undersøkelsene, eller gjenspeiler en reell endring, foretok vi separate multivariate analyser med kontroll for en rekke kjennemerker i 2002 og 2004. Vi undersøkte om inntekt og samvær har signifikant effekt på det å betale og/eller motta barnebidrag etter at det er kontrollert for antall barn i bidragsrelasjonen, tid siden brudd, om foreldrene har nye biologiske barn og en rekke andre faktorer som kan ha betydning for om det betales/mottas bidrag og størrelsen på bidraget.

Mens bidraget i 2002 ble beregnet med utgangspunkt i den bidragspliktiges inntekt, skal i 2004 også den bidragsberettigedes inntekt og omfanget av den bidragspliktiges samvær med barnet telle med. For å kunne finne ut hvilken selvstendig effekt omsorgsforelderens inntekt har på betalt bidrag og hvilken effekt samværsforelderens inntekt har på mottatt bidrag gjennomførte vi for hvert av årene også multivariate analyser av parutvalgene i de to undersøkelsene.

7.4. Noen hovedresultater

Redusert eller økt barnebidrag?

Hva skjedde med bidragsnivået fra året før til året etter bidragsreformen? Betalte samværsforeldrene mer eller mindre i 2004 enn i 2002? Mottok omsorgsforeldrene mer eller mindre? Var det flere eller færre som betalte eller mottok barnebidrag i 2004 enn i 2002?

Registeropplysningene tyder på at det var en liten økning i gjennomsnittlig betalt bidrag når vi i 2002 beregner bidraget etter skatt og i 2004-kroner. Mens samværsforeldrene i gjennomsnitt betalte nesten 21 000 kroner i barnebidrag i 2002, betalte de to år

senere ca. 22 000 kroner. Det er mer tvilsomt om gjennomsnittlig mottatt barnebidrag økte.

Bidraget økte noe for de to store foreldregruppene, samværsfedrene og omsorgsmødrene, mens det ble redusert for de to mindre foreldregruppene, samværs-mødrene og omsorgsfedrene. Siden disse to gruppene er små, er tallene for dem usikre, særlig hvis vi skulle splitte dem ytterligere opp. I den videre analysen begrenset vi oss derfor til å se nærmere på de store foreldregruppene, samværsfedrene og omsorgs-mødrene.

Fedre uten samvær betaler høyere barnebidrag

I hvilken grad er fordelingen av barnebidraget endret fra 2002 til 2004? Hvilke grupper av samværsforeldre betaler lavere barnebidrag og hvilke betaler høyere? Hvilke omsorgsforeldre mottar lavere barnebidrag og hvilke mottar høyere? Vi var først og fremst interessert i å få vite om endringene i andelen som betaler eller mottar barnebidrag og endringene i gjennomsnittlig barnebidrag varierer med foreldrenes inntekt og omfanget av samværet mellom samværsforelder og barnet. Dette er de viktigste elementene i de nye reglene for beregning av bidrag i 2004.

De bivariate analysene tyder på at det først og fremst er fedre uten månedlig samvær eller feriesamvær som har fått økt bidrag. Samværsfedrene som i 2002 svarte at de ikke var sammen med barnet/barna siste måned, betalte i gjennomsnitt knapt 20 000 kroner i barnebidrag, mens de som svarte det samme i 2004, betalte vel 30 000 kroner. Blant samværsfedrene med høyest månedlig samvær gikk bidraget noe ned, fra vel 18 000 kroner i gjennomsnitt i 2002 til vel 14 000 kroner i 2004. De som ikke hadde vært sammen med barnet/barna i ferier siste år betalte i gjennomsnitt ca. 20 000 kroner i 2002, 36 500 kroner i 2004.

Dersom vi legger omsorgsmødrenes opplysninger om samværet mellom far og barn til grunn og beregner gjennomsnittlig mottatt bidrag, blir bildet noe annerledes. Gjennomsnittlig mottatt bidrag økte med ca. 5 000 kroner i de tilfellene det ikke hadde vært samvær mellom far og barn, men det ble ikke redusert i de tilfellene det var mye samvær mellom far og barn. Det økte heller litt, men ikke mer enn at økningen kan skyldes statistisk tilfeldighet.

Mødre med lav inntekt mottar høyere bidrag

Gjennomsnittlig betalt bidrag økte noe blant samværsfedre med inntekter under 200 000 kroner, mens det var lite eller ingen endring blant dem med høyere inntekter enn dette. Blant omsorgsmødrene økte gjennomsnittlig mottatt bidrag for alle gruppene med inntekter under 250 000 kroner, mest blant dem med de laveste inntektene (vel 5 000 kroner). Blant omsorgsmødrene med høyest inntekt ble

gjennomsnittsbidraget redusert. Det kan virke underlig at det er samværsfedrene med de laveste inntektene som betalte mer bidrag i 2004 enn i 2002. De nye reglene for beregning av barnebidrag skal jo sikre at bidragspliktige med lav inntekt har tilstrekkelig til egne boutgifter og eget livsopphold, samt til underhold av eventuelle egne barn i nåværende husholdning.

Størrelsen på bidraget fastsettes, etter de nye reglene, ikke lenger først og fremst etter størrelsen på fars inntekt, men etter hvor stor fars inntekt er sammenlignet med mors inntekt. Vi har derfor også gjennomført analyser der vi har undersøkt hvordan betalt og mottatt bidrag har utviklet seg for ulike kombinasjoner av fars og mors inntekt.

I de tilfellene hvor begge har høy inntekt, det vil si inntekt etter skatt på 225 000 kroner eller mer, var gjennomsnittlig barnebidrag i 2004 omtrent det samme som gjennomsnittsbidraget i 2002. Verken gjennomsnittlig betalt bidrag eller gjennomsnittlig mottatt bidrag økte fra 2002 til 2004. I de tilfellene hvor far har høy inntekt og mor har lav inntekt (under 225 000 kroner), økte gjennomsnittlig betalt bidrag med ca. 5 000 kroner fra 2002 til 2004, mens den lille økningen i gjennomsnittlig mottatt bidrag kan skyldes statistisk tilfeldighet. I de omvendte tilfellene, der far har lav inntekt og mor har høy inntekt ble gjennomsnittsbidraget redusert fra 2002 til 2004, og der hvor begge har lav inntekt, har gjennomsnittsbidraget økt, både betalt og mottatt bidrag.

Negativ effekt av mors inntekt i 2004

De endringene vi fant i fordelingen av betalt og mottatt barnebidrag etter foreldrenes inntekt, og omfanget av samværsforelderens kontakt med barnet/barna i de bivariate analysene, stemmer nokså bra overens med hva vi ventet å finne etter innføringen av de nye beregningsreglene for barnebidrag. For å undersøke om disse endringene bunner i ulik sammensetning av nettoutvalgene i de to undersøkelsene, eller gjenspeiler en reell endring, gjennomførte vi også separate multivariate analyser. Vi undersøkte om inntekt og samvær har signifikant effekt på det å betale og/eller motta barnebidrag etter at det er kontrollert for antall barn i bidragsrelasjonen, tid siden brudd, om foreldrene har nye biologiske barn og en rekke andre faktorer som kan ha betydning for om det betales/mottas bidrag og størrelsen på bidraget.

De bivariate analysene viste at samværsfedre med høy inntekt, som forventet, betalte høyere bidrag enn dem med lav inntekt både i 2002 og i 2004. Regresjonsanalysene bekreftet dette. Effekten av fars inntekt på betalt barnebidrag var omtrent den samme i 2002 og i 2004, kanskje noe lavere i 2004. Effekten av mors inntekt på mottatt bidrag ble derimot en annen i 2004 enn den var i 2002. I 2002 mottok omsorgsmødrene med de høyeste inntektene 4 000 mer i bidrag enn dem

med de laveste inntektene når vi kontrollerer for samvær og en rekke andre forhold, mens de i 2004 mottok 7 000 kroner mindre enn dem.

Dette inntrykket forsterkes når vi i analysene av hele par inkluderer mors inntekt i analysene av betalt bidrag og fars inntekt i analysene av mottatt bidrag. Mens effekten av mors inntekt på mottatt barnebidrag da blir borte i 2002, forsterkes den til -8 000 kroner i 2004. Effekten av fars inntekt på mottatt barnebidrag er positiv og uforandret fra 2002 til 2004. Omsorgsmødre som mottar bidrag fra fedre med inntekt etter skatt på 300 000 kroner eller mer mottok nesten 14 000 kroner mer i bidrag enn dem som mottar bidrag fra fedre med inntekt under 150 000 kroner. Slik var det både i 2002 og i 2004.

Effekten av fars inntekt på betalt barnebidrag forsterkes både i 2002 og i 2004 når vi i analysene av hele par inkluderer mors inntekt i regresjonsmodellene. Begge årene betalte samværsfedre med inntekt på 300 000 kroner eller mer om lag 20 000 kroner mer i bidrag enn dem med inntekt under 150 000 kroner. Effekten av mors inntekt på betalt bidrag er negativ i 2004, slik den er det for mottatt bidrag samme år (se over). I 2002 er den positiv, men det er ikke de som betaler bidrag til mødrene med de høyeste inntektene som betaler mest, men de som betaler bidrag til mødrene med fra 200 000 til 300 000 kroner i inntekt. I de tilfellene hvor mødrene har høyere inntekt enn dette, betaler ikke fedrene høyere bidrag enn i de tilfellene hvor mødrene har inntekt under 150 000 kroner.

Fars samvær reduserer bidraget langt mer i 2004 enn i 2002

De bivariate analysene tyder på at det først og fremst var samværsfedre uten månedlig samvær eller ferieszamvær som betalte mer barnebidrag i 2004 enn i 2002. Dette inntrykket bekreftes av regresjonsanalysene der vi kontrollerer for mors og fars inntekt og en rekke andre forhold som kan tenkes å påvirke bidragsnivået. Effekten av fars månedlige samvær på betalt bidrag økte sterkt fra 2002 til 2004. I 2002 betalte fedrene med det høyeste månedlige samværet nesten 10 000 kroner mindre i bidrag enn dem uten månedlig samvær. I 2004 betalte de vel 21 000 kroner mindre i bidrag enn dem uten samvær. Da hadde også fedre med 9-12 dager samvær siste måned vel 7 000 kroner lavere bidrag enn dem uten samvær. I 2002 var det ingen signifikant forskjell mellom disse to gruppene.

Tilsvarende er det også en negativ effekt av fars samvær med barnet på størrelsen på mottatt bidrag. Når vi i tillegg til mors inntekt kontrollerer for fars inntekt og andre forhold som kan tenkes å påvirke mottatt bidrag, mottok mødrene med barn som tilbrakte mest tid sammen med faren siste måned, i

gjennomsnitt knapt 15 000 kroner mindre i bidrag i 2002 enn dem hvor det ikke var noe samvær siste måned. I 2004 var forskjellen nesten 20 000 kroner. Da hadde både gruppen med 13+ og gruppen med 9-12 dagers samvær mellom far og barn siste måned signifikant lavere bidrag enn dem uten samvær.

Redusert sannsynlighet for å motta bidrag når mors inntekt er høy

Andelen samværsfedre som betaler barnebidrag lå, ifølge registeropplysningene, omtrent på samme nivå i 2002 og i 2004, henholdsvis på 87 og 85 prosent. Det samme gjaldt andelen omsorgsmødre som mottok bidrag, 90 prosent i 2002, 89 prosent i 2004.

De logistiske regresjonsanalysene viste at det særlig er fedre i den laveste inntektsgruppen (under 150 000 kr) som skiller seg ut med en langt lavere sannsynlighet for å ha betalt bidrag enn fedre i høyere inntektsgrupper. Dette stemmer med de bivariate analysene som viste at bare 73 prosent av fedrene i laveste inntektsgruppe hadde betalt bidrag i 2004, mot 85-94 prosent av fedrene med høyere inntekter. I 2002 var det bare de med høyt samvær som hadde lavere sjanse for å betale bidrag enn de uten samvær. To år etter gjelder dette også dem med bare litt samvær.

De bivariate analysene viste at andelen som ikke mottok bidrag i 2002 var noe høyere blant mødrene med de høyeste inntektene enn blant dem med lavere inntekter. Den logistiske regresjonsanalysen viser imidlertid at denne effekten av mors inntekt blir borte når vi tar hensyn til fars månedlige samvær med barnet/barna og en rekke andre forhold som kan tenkes å påvirke sannsynligheten for at mor mottar barnebidrag.

De bivariate analysene viste ellers at andelen som mottok bidrag i 2002, var lavere jo mer månedlig samvær faren hadde med barnet/barna, og at den var spesielt lav i de tilfellene hvor faren siste måned hadde vært sammen med barnet 13 dager eller mer. Dette bekreftes også av den logistiske regresjonsanalysen. Både i de tilfellene far hadde 13+ dagers og i de tilfellene han hadde 9-12 dagers månedlig samvær med barnet/barna hadde mor lavere sjanse enn referanse-kategorien (tilfellene uten månedlig samvær) til å motta bidrag i 2002.

Situasjonen i 2004 var ikke særlig forskjellig fra situasjonen i 2002. Den viktigste forskjellen var at de med 9-12 dagers samvær hadde enda lavere sjanse enn referanse-kategorien til å motta bidrag i 2004 (oddsforhold på 0,14) enn i 2002 (oddsforhold på 0,29).

7.5. Diskusjon

Da de nye reglene for beregning av barnebidrag trådte i kraft høsten 2003, ble alle nye saker som trygde-

etaten fikk til behandling, behandlet etter de nye reglene. De foreldrene som hadde fått fastsatt bidraget etter de gamle reglene, kunne be om å få det omregnet etter de nye reglene. Mange gjorde det, men per januar 2006 fikk fortsatt bare 63 prosent av barna i det offentlige systemet bidrag etter det nye regelverket. Andelen øker, og barnebidrag fastsatt etter det gamle regelverket vil om noen år være unntaket. Hvor mange av dem som har inngått privat avtale om bidrag, som har beregnet bidraget etter de nye reglene, vet vi ikke.

De nye bidragsreglene trådte altså i kraft høsten 2003, og de to undersøkelsene som diskuteres i denne rapporten ble gjennomført henholdsvis ett år før, og ett år etter at reformen ble innført. Reformen innebar ganske store endringen i reglene for beregning av bidrag og mange foreldre har utvilsomt tatt de nye beregningsreglene i bruk. Likevel er to år en forholdsvis kort periode når det gjelder å studere endringer i foreldres tilpasninger. Det vil trolig ta noe lengre tid før virkningene av reformen på om det betales barnebidrag og hvor mye bidrag det betales, slår fullt ut.

På den andre siden kan det også se ut til at en del av foreldrene har foregrepet reformen og tatt den på forskudd. Det kan for eksempel se ut til at i de tilfellene hvor barna bodde omtrent like mye hos hver av foreldrene, tok foreldrene allerede før bidragsreformen hensyn til kostnadene ved samvær når bidraget ble fastsatt, mens andre grupper med mye samvær først begynte å ta hensyn til samværet i bidragsfastsettelsen etter at de nye beregningsreglene var trådt i kraft.

Effekten av samværsforelderens samvær med barnet/barna på bidragets størrelse har blitt større fra 2002 til 2004. Samtidig har omsorgsforelders inntekt fått en effekt på bidragets størrelse i 2004 som den ikke hadde i 2002. Begge effektene er negative og i tråd med hva vi måtte forvente med de nye bidragsreglene som ble innført i 2003.

Litteratur

Aftenposten (2005): Barnebidrag har økt med nye regler, 4. april 2005.

Barne- og familiedepartementet (1999): "Forslag til endringer i barnebidragsregelverket, forskotteringsordningen m.v.", Høringsnotat av 28. juni 1999.

Barne- og familiedepartementet (2001): Om lov om endringer i barnelova, forskotteringsloven og i enkelte andre lover (nye regler for beregning av barnebidrag m. m.), Ot.prp. nr. 43, 2000-2001, Akademika As, Oslo.

Barne- og likestillingsdepartementet (2006): *Evaluering av nytt regelverk for barnebidrag*, St.meld. nr. 19, 2006-2007, Akademika As, Oslo.

Berrington, A. M., M. I. C. Hernández, R. Ingham og J. Stevenson (2006): "Non-resident Fatherhood in Britain: Factors affecting contact and the payment of maintenance". Paper presented at the European Population Conference, Liverpool, 21-24 June.

Blom, S., T. Noack og L. Østby (1993): *Giftermål og barn - bedre sent enn aldri?* Sosiale og økonomiske studier 81, Statistisk sentralbyrå.

Cohen, J. og P. Cohen (1985): *Applied multiple regression and correlation analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Kiernan, K. (2006): Non-residential Fatherhood and Child Involvement: Evidence from the Millennium Cohort Study. *Journal of Social Policy*, 35, 651-669. Cambridge University Press.

Kitterød, R. H. (2004a): *Foreldreskap på tvers av hushold. Ansvar og omsorg for barn blant foreldre som ikke bor sammen. Resultater fra Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002*, Rapporter 2004/15. Statistisk sentralbyrå.

Kitterød, R. H. (2004b): Samvær med barn etter samlivsbrudd. Hva svarer far og hva svarer mor?, *Samfunnsspeilet*, 18 (2): 55-64.

Kitterød, R. H. (2005): *Når mor og far bor hver for seg. Ansvar og omsorg for barna før og etter bidragsreformen*, Rapporter 2005/22, Statistisk sentralbyrå,

Kitterød, R. H. (2006a): Samværs mødre - liten gruppe med mye omsorg, *Samfunnsspeilet*, 20 (1): 19-28.

Kitterød, R. H. (2006b): Stor avstand - lite samvær? Samværsfedres tid med barn per måned og i ferier. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 9 (2): 100-115.

Kitterød, R. H. (2007): Barna ser minst til fedre med lav inntekt, *Samfunnsspeilet*, 20 (2): 2-18.

Kitterød, R. H. og J. Lyngstad (2006): *Mest samvær blant ressurssterke fedre? Betydningen av inntekt og utdanning for samværsfedres kontakt med barna*, Rapporter 2006/35, Statistisk sentralbyrå.

Kitterød, R. H. og J. Lyngstad (2007): *Samværsfedre - sammenheng mellom inntekt og kontakt med barna også etter bidragsreformen*, Rapporter 2007/10, Statistisk sentralbyrå.

Jensen, A-M og S-E Clausen (1997): Samvær og fravær. Foreldres kontakt med barn de ikke bor sammen med, Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning, Notat 1997:103.

Lappegård, Trude (2001): "Den norske superkvinnen" - Om fruktbarhetsutvikling på 1990-tallet og nye utfordringer for familiepolitikken, *Økonomiske analyser*, 20 (4): 54-61.

Lyngstad, J. (2004): Samværsforeldres kontakt med sine barn: Mer faktisk enn avtalt samvær, *Samfunnsspeilet*, 18 (2): 47-54.

Lyngstad, J. (2007): Gikk barnebidragene ned etter bidragsreformen? *Samfunnsspeilet*, 20 (2): 19-27.

Lyngstad, J., R. Kjeldstad og E. Nymoen (2005): *Foreldreøkonomi etter brudd. Omsorgsforeldres og samværsforeldres økonomiske situasjon 200*, Rapporter 2005/21, Statistisk sentralbyrå.

- Lyngstad, J. og E. H. Nymoen (2006): Økonomisk velferd blant foreldre som ikke bor sammen. Hvem har best råd? *Samfunnsspeilet*, 20 (3): 28-33.
- Lyngstad, J. og E. H. Nymoen (2007): Kvaliteten på opplysningene om barnebidrag i Statistisk sentralbyrås undersøkelser om Samvær og bidrag 2002 og 2004, Statistisk sentralbyrå, Notater 2007/48.
- Manning, W. D. og P. J. Smock (2000): "Swapping Families: Serial Parenting and Economic Support for Children. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 111-112.
- Manning, W. D., S. D. Stewart and P. J. Smock (2003): The Complexity of Father's Parenting Responsibilities and Involvement with Nonresident Children. *Journal of Family Issues*, 24, No 5: 645-667, Sage Publication.
- McLanahan, S. S., J. A. Seltzer, T. L. Hanson og E. Thompson (1994): Child support enforcement and child well-being: Greater security or greater conflict? I I. Garfinkel og S. S. McLanahan (Red.): *Child support and child well-being*, 239-256. Washington DC, Urban Institute Press.
- Nepomnyaschy, L. (2007): Child support and father-child contact: testing reciprocal pathways. *Demography*, 44, No. 1: 93-112.
- Pampel, F. C. (2000): *Logistic Regression. A Primer*, Sage Publications, Series: Quantitative Applications in the Social Sciences, 07-132.
- Seltzer, J. A. (1991a): Legal custody arrangement and children's economic welfare. *American Journal of Sociology*, 96, 895-929.
- Seltzer, J. A. (1991b): Relationships between fathers and children who live apart: The father's role after separation. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 79-101.
- Skaare, S. og G. Fodnesbergene (2005): Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004. Dokumentasjonsrapport, Statistisk sentralbyrå, Notater 2005/41.
- Skevik, Anne og Christer Hyggen (2002): *Samværsfedrenes situasjon. Rapport fra en spørreundersøkelse*, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Rapport 15/02.
- Statens institutt for forbruksforskning (2007): *Standardbudsjett for forbruksutgifter 2007*, brosjyre.
- Statistisk sentralbyrå (1991): *Familie- og yrkesundersøkelsen 1988*. NOS, B 959.
- Sætre, A. H. (2004a): Foreldreansvar, daglig omsorg og samvær: Far er blitt viktigere, men mor er fortsatt viktigst, *Samfunnsspeilet*, 18 (2): 38-46.
- Sætre, A. H. (2004b): Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002. Dokumentasjons- og tabellrapport, Statistisk sentralbyrå, Notater 2004/6.
- Teachman, J. D. (1991): Who pays? Receipt of child support in the United States. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 759-7772.
- Vedø, A. (2004): Vekter i undersøkelsen om samvær og bidrag 2002, Statistisk sentralbyrå, Notater 2004/25.

Vedleggstabeller

Tabell A1a. Par av samværsforeldre og omsorgsforeldre gruppert etter hver av foreldrenes inntekt etter skatt.¹ 2002. Prosent

Samværsforeldres inntekt etter skatt	Omsorgsforeldres inntekt etter skatt						Antall
	Alle	Under 150000 kr	150000 - 199999 kr	200000 - 249000 kr	250000 - 299999 kr	300000 kr +	
Alle	100	12	19	33	22	13	746
Under 150 000 kr	100	13	21	26	28	11	84
150 000-199 999 kr	100	14	22	27	25	11	137
200 000-249 999 kr	100	9	25	36	23	8	186
250 000-299 999 kr	100	13	14	37	21	15	170
300 000 kr +	100	12	13	37	16	21	169

¹ Inntekt etter skatt før betalt og mottatt barnebidrag.

Tabell A1b. Par av samværsforeldre og omsorgsforeldre¹ gruppert etter hver av foreldrenes inntekt etter skatt.² 2004. Prosent

Samværsforeldres inntekt etter skatt	Omsorgsforeldres inntekt etter skatt						Antall
	Alle	Under 150000 kr	150000 - 199999 kr	200000 - 249000 kr	250000 - 299999 kr	300000 kr +	
Alle	100	11	17	33	22	17	1 020
Under 150 000 kr	100	14	14	33	20	12	112
150 000-199 999 kr	100	13	15	43	22	7	140
200 000-249 999 kr	100	11	17	30	24	18	240
250 000-299 999 kr	100	12	16	31	20	21	236
300 000 kr +	100	8	16	31	24	22	292

¹ Inntekt etter skatt før betalt og mottatt barnebidrag.